

KATHOLIEKE UNIVERSITEIT LEUVEN

FACULTEIT SOCIALE WETENSCHAPPEN
OPLEIDING POLITIEKE WETENSCHAPPEN

**DE BESTAANDE PERCEPTIES ROND
CHILD DOMESTIC WORK IN INDIA EN
DE INVLOED VAN DE NATIONAL
DOMESTIC WORKERS MOVEMENT**

Promotor : Prof. Dr. P. DEVELTERE
Verslaggever : Prof. Dr. H. BRUYNINCKX

VERHANDELING
aangeboden tot het verkrijgen van
de graad van Licentiaat in de
Politieke Wetenschappen
door
Kirsten D'HOOGHE

academiejaar 2005-2006

Inhoud

Lijst van tabellen	4
Lijst van figuren	5
Lijst van afkortingen	6
Voorwoord	7
Inleiding	8
1. Onderzoeksopzet	11
1.1. Afbakening onderzoeksthema: de onderzoeksvraag	11
1.2. Onderzoekseenheden	12
1.3. Gebruikte methode bij het verzamelen van de gegevens	13
1.4. Beperkingen van het onderzoek	18
1.5. Analysemethode	20
1.5.1. De kwalitatieve inhoudsanalyse	20
1.5.2. Het model van Krippendorff toegepast op dit onderzoek	24
1.6. Besluit	26
2. Child Domestic Work	27
2.1. Contextuele informatie	27
2.1.1. De economische en sociale situatie	28
2.1.2. De juridische status van child domestic workers	32
2.1.2.1. Nationale wetgeving	32
2.1.2.2. Internationale wetgeving	34
2.1.3. Het genderperspectief	37
2.2. De mythes rond child domestic work	38
2.2.1. ‘Child domestic work is geen kinderarbeid’	40
2.2.2. ‘Huishoudelijk werk bereidt jonge meisjes voor op het huwelijk’	42
2.2.3. ‘Huishoudelijk werk voorziet een veilige omgeving voor het kind’	43
2.2.4. ‘Child domestic workers verbeteren hun vooruitzichten in het leven’	44
2.2.5. ‘Voor arme kinderen worden beter gezorgd door de families die hen tewerkstellen’	45
2.2.6. ‘Child domestic workers voorzien van werk en onderdak is hen voorzien van een nieuwe thuis’	46
2.2.7. ‘Child domestic workers zijn lui en ondankbaar’	46

2.2.8. ‘Child domestic worker worden is een geïnformeerde beslissing, gemaakt door de familie van het kind en het kind zelf’	47
2.2.9. ‘Onderwijs is niet nodig voor child domestic workers’	48
2.2.10. ‘Child domestic work is een oplossing voor armoede’	48
2.3. Gevolg van de mythes	49
2.4. De onderzoeksvraag verder uitgediept	50
2.5. Besluit	51
3. De National Domestic Workers Movement: een genuanceerd resource mobilization perspectief	53
3.1. De National Domestic Workers Movement: een sociale beweging of een sociale beweging organisatie?	53
3.2. De <i>resource mobilization</i> -theorie	55
3.3. Kritieken op de <i>resource mobilization</i> -benadering	57
3.4. Een genuanceerd Resource Mobilization perspectief toegepast op de National Domestic Workers Movement	59
3.4.1. Ontstaan en ontwikkeling	60
3.4.2. Maatschappelijke omgeving	61
3.4.3. Ideologie van de beweging	63
3.4.4. Organisatie van middelen	66
3.4.4.1. Doelstellingen	66
3.4.4.2. Algemene werkwijze	70
3.4.4.3. Human resources	71
3.4.4.4. Financiële middelen	75
3.4.4.5. Samenhang van de beweging	77
3.4.5. Leden van de beweging	78
3.4.5.1. Beneficiary constituency, conscience constituency en nonconstituency institutions	78
3.4.5.2. Demografische betekenis van de beweging	82
3.5. Besluit	84
4. Bestaande percepties met betrekking tot child domestic work	85
4.1. (Potentiële) werkgevers	86
4.2. Domestic workers	90
4.2.1. Domestic workers versus child domestic workers	91
4.2.2. De situatie in 2005	92

4.3. De ouders	95
4.4. De media	96
4.4.1. Mediaportrettering in 2005	97
4.4.2. Respons op sensibiliseringscampagnes	98
4.5. Het beleidsniveau	99
4.6. Besluit	102
Algemeen besluit	104
Referenties	110
Bijlage 1. Profiel van deelnemers interviews en focusgroepen	118
Bijlage 2. Discussiegidsen	119
Bijlage 3. Tekeningen focusgroep	121
Bijlage 4. Vragenlijst	122
Bijlage 5. De Krippendorff-benadering van inhoudsanalyse	126
Bijlage 6. Artikel ‘Indian ad agencies wake up to child exploitation’	127

Lijst van tabellen

Tabel 3.1. Budget 2003-2004

77

Lijst van figuren

Figuur 1.1. Het model van Krippendorff toegepast op dit onderzoek	25
Figuur 2.1. Gendersegmentatie van de informele economie	38
Figuur 2.2. De vicieuze cirkel van armoede voor een child domestic worker	49
Figuur 3.1. Breder sociale context	61
Figuur 3.2. Mission/Vision Statement van de NDWM	65
Figuur 3.3. Werkwijze NDWM	71
Figuur 4.1. Gevoelens vóór contact met de NDWM	93
Figuur 4.2. Gevoelens sinds contact met de NDWM	94

Lijst van afkortingen

BD	Broederlijk Delen
CDW	Child Domestic Work(er)
CIF	Child Line India Foundation
DW	Domestic Work(er)
ECPAT	End Child Prostitution in Asia Tourism
IAEA	International Atomic Energy Agency
ILO	International Labour Organisation
IPEC	International Programme on the Elimination of Child Labour
ISCO	International Standard Classification of Occupations
KSA	Katholieke Studenten Aktie
NCC	National Children's Commission
NDWWT	National Domestic Workers Welfare Trust
NDWM	National Domestic Workers Movement
NGO	Non-Gouvernementele Organisatie
NTFPs	Non-Timber Forest Products
UNICEF	United Nations Children's Fund
VKSJ	Vrouwelijke Katholieke Studerende Jeugd
VN	Verenigde Naties
YCS	Young Christian Students
YSM	Young Student Movement
YSMD	Young Student Movement for Development

Voorwoord

Al sinds jaren heb ik een grote interesse in India. Het was voor mij dan ook duidelijk dat ik het laatste anderhalf jaar van mijn opleiding politieke wetenschappen wou invullen met het schrijven van een thesis over dit steeds belangrijker wordende ontwikkelingsland. Deze eindverhandeling was voor mij ook de grootste uitdaging van de vier jaar van mijn studies. Ze zou niet tot stand zijn gekomen zonder de hulp en steun van een heel aantal mensen die ik dan ook graag wens te bedanken.

In eerste instantie dank ik mijn promotor, Prof. Patrick Develtere voor zijn steun bij het aanvragen van mijn reisbeurs voor India, zijn kritische blik bij het nalezen van mijn teksten en het stimuleren van mijn academische en praktijkgerichte capaciteiten.

Daarnaast ben ik ook zuster Jeanne Devos en iedereen in het Mumbai Office heel erg dankbaar voor de warme ontvangst en de hulp bij mijn onderzoek. Hierbij wil ik ook zeker Kate Jameson niet vergeten. Uit de stage die ik bij de *National Domestic Workers Movement* liep put ik onvergetelijke ervaringen en herinneringen.

Michael wil ik graag bedanken voor het nalezen en corrigeren van mijn teksten en voor de vele bruikbare tips.

Deze eindverhandeling vormt ook het einde van mijn opleiding politieke wetenschappen aan de Katholieke Universiteit Leuven. Ik zou dan ook graag iedereen willen bedanken die heeft bijgedragen tot het voltooien van mijn opleiding politieke wetenschappen en deze periode tot de mooiste van mijn leven hebben gemaakt: Op de eerste plaats Michael... vooral jij verdient een grote dankjewel! Niet alleen de laatste weken, maar ook reeds drie mooie jaren, ben je altijd onmisbaar voor mij geweest. Graag zou ik ook mijn ouders bedanken voor de kans om te studeren. Daarnaast wil ik mijn vriendinnen uit Leuven ('de geitjes') en het vaste cliënteel van De Libertad bedanken voor het heerlijk kunnen ontspannen na die vele uren achter de pc.

Inleiding

“In this 21st century, no child should be brutalized
by exploitation or be placed in hazardous work.
No child should be denied access to education.
No child should have to slave for his or her survival.
Let's keep up the momentum. Let's resolve to keep investing
in the struggle for the right of all children to their childhood.”

J. SOMAVIA, Directeur-Generaal ILO, 4 mei 2006¹

Kinderarbeid is en blijft een wijdverspreid fenomeen in de wereld. Voor vele kinderen betekent werken een beproeving, een bron van lijden en uitbuiting, en een fundamentele schending van hun rechten als kind en mens. De International Labour Organisation (ILO) schatte in 2001 het aantal kinderarbeiders tussen de vijf en veertien jaar op 250 miljoen.² Gebruik makend van dezelfde statistische methodologie stelt de ILO vandaag, op 4 mei 2006, een nieuw, voorzichtig optimistisch rapport voor: "The end of child labour: Within reach". Het rapport stelt voor de eerste maal een significante afname vast in kinderarbeid wereldwijd. Volgens het rapport is het aantal kindarbeiders met 11 procent gedaald in de periode tussen 2000 en 2004, van 246 miljoen naar 218 miljoen. Het aantal werkende kinderen tussen 5 en 17 jaar is met 26 procent gedaald. De daling in de leeftijdscategorie van 5 tot 14 jaar is nog groter. In deze categorie is het aantal kinderen dat werkt met 33 procent gedaald. De nieuwe ILO-studie stelt ook dat de 'ergste vormen' van kinderarbeid geëlimineerd kunnen worden binnen de komende tien jaar als de huidige afnamesnelheid aangehouden wordt en de wereldwijde impuls om kinderarbeid te stoppen blijft aanhouden.³ "The end of child labour is within our reach", zegt Juan Somavia, Directeur-Generaal van de ILO. "Though the fight against child labour remains a daunting challenge, we are on the right track. We can end its worst forms in a decade, while not losing sight of the ultimate goal of ending all child labour."⁴

---

¹ INTERNATIONAL LABOUR ORGANISATION, *Press Release ILO/06/15: New ILO Report shows marked decline in child labour worldwide*, 04.05.2006. (05.05.2006, International Labour Organisation: <http://www.ilo.org/public/english/bureau/inf/pr/2006/15.htm>).

² INTERNATIONAL LABOUR ORGANISATION, *Eliminating the Worst Forms of Child Labour: an Integrated and Time-bound Approach*, Genève, International Labour Organisation, 2001, 4.

³ INTERNATIONAL LABOUR ORGANISATION, *The end of child labour: Within reach*, Genève, International Labour Organisation, 2006, vii-ix.

⁴ *ibid.*, ix.

In het rapport worden ook een aantal regionale trends besproken. Zo kenden Latijns-Amerika en de Caraïben de sterkste afname in kinderarbeid over de vijfjarige periode. Het aantal kinderen aan het werk in die regio nam af met twee derde gedurende deze periode, zodat nu slechts vijf procent van de kinderen aan het werk is. Brazilië en Mexico illustreren volgens de studie hoe landen vooruit kunnen bewegen in het gevecht tegen kinderarbeid.

In het zuidelijke deel van Afrika, ten zuiden van de Sahara, werd het grootste aantal werkende kinderen geteld. Ongeveer 50 miljoen, of 26 procent van alle werkende kinderen, komt uit deze regio. Volgens het globale rapport heeft het samengaan van de snelle groei in populatie, schrijnende armoede en de AIDS/HIV-epidemie het gevecht tegen kinderarbeid bemoeilijkt. Er zijn echter wel tekenen van vooruitgang. Zo stegen bijvoorbeeld de inschrijvingen voor de lagere school in deze regio met 38 procent tussen 1990 en 2000.

In Azië werd ook een substantiële afname geregistreerd in het aantal economisch actieve kinderen, maar aangezien de kinderpopulatie ook afnam is het percentage van werkende kinderen minder gedaald. De organisatie waarschuwt wel dat er sinds de tsunami van december 2004, die vooral Thailand, Indonesië, India en Sri Lanka trof, en de aardbeving in Noord-Pakistan van oktober 2005 meer kinderen in het arbeidsproces worden ingezet dan voorheen. De ILO schat ook dat deze regio nog het grootste aantal kindarbeiders heeft tussen de leeftijd van vijf en veertien jaar – zo'n 122 miljoen, waarvan 62 miljoen betrokken zijn in werk dat schadelijk wordt geacht.

Het rapport kent de reductie in kinderarbeid toe aan een verhoogde politieke bereidheid om iets te ondernemen, een verhoogd bewustzijn en aan concrete actie. Dit heeft geleid tot een wereldwijde transnationale beweging voor de afschaffing van kinderarbeid. Ook de in India gevestigde *National Domestic Workers Movement* (NDWM) maakt deel uit van deze transnationale beweging.

In deze eindverhandeling willen we nagaan of en hoe de *National Domestic Workers Movement* een rol speelt in het doen afnemen van kinderarbeid in Azië, meer bepaald met betrekking tot child domestic work – kinderen die als huisslaafje werken – in India. De *National Domestic Workers Movement* is een NGO die werkt voor en met huispersoneel en werd in 1985 opgericht in Mumbai, India door onder meer de Belgische missiezuster Jeanne Devos. Het Child Domestic Workers (CDW) project van de *National Domestic Workers Movement* heeft als doel de migratie van

child domestic workers naar grote steden te voorkomen en die minderjarige dienstmeisjes die gevonden worden te rehabiliteren en indien mogelijk repatriëren.

Child domestic work is één van de minst onderkende vormen van kinderarbeid. Het onderzoek in deze eindverhandeling richt zich meer bepaald op de bestaande percepties met betrekking tot child domestic work onder de relevante *stakeholders* en de invloed van de *National Domestic Workers Movement* hierop. Daarom verstrekken we eerst contextuele informatie met betrekking tot de problematiek van child domestic work om daarna te analyseren hoe de *National Domestic Workers Movement* zich organiseert. Daarna geven we een overzicht van de heersende percepties met betrekking tot child domestic work onder de relevante *stakeholders* en proberen we daarin de invloed van de *National Domestic Workers Movement* te identificeren. De data daaromtrent wordt verkregen uit de kwalitatieve inhoudsanalyse van diepte-interviews en focusgroepen, uit documentenonderzoek en uit een aantal kwantitatieve vragenlijsten.

Het eerste hoofdstuk van de verhandeling wordt gevormd door het onderzoeksopzet. Na het afbakenen van de probleemstelling worden de onderzoekseenheden en de gebruikte methode bij het verzamelen van de gegevens besproken, evenals de beperkingen van het onderzoek. Tenslotte wordt de analysemethode die toegepast werd op de verworven data nader toegelicht. Het tweede hoofdstuk van deze eindverhandeling wordt gevormd door de contextuele informatie met betrekking tot child domestic work, de mythes die de problematiek omringen en het gevolg hiervan. Met behulp van deze informatie kan de onderzoeksvraag dan verder uitgediept worden. In het derde hoofdstuk bespreken we of en hoe de *National Domestic Workers Movement* erin slaagt (child) domestic workers te organiseren. Dit doen we tegen de theoretische achtergrond van een genuanceerde *resource mobilization* theorie. In het vierde hoofdstuk wordt ingegaan op de onderzoeksresultaten met betrekking tot de bestaande percepties rond child domestic work. Hierin proberen we na te gaan of en hoe de *National Domestic Workers Movement* deze percepties kan beïnvloeden. Tot slot vormen we een algemeen besluit.

1. Onderzoeksopzet

De verschillende elementen van een onderzoeksopzet komen in dit hoofdstuk aan bod: de onderzoekseenheden, de methode van gegevensverzameling, de beperkingen van het onderzoek en de analysemethode. Deze verschillende elementen zullen achtereenvolgens besproken worden.

1.1. Afbakening onderzoeksthema: de onderzoeksvraag

De centrale onderzoeksvraag die in dit onderzoek gesteld wordt is de volgende: “Wat zijn de bestaande percepties rond child domestic work in India en wat is de invloed van de National Domestic Workers Movement hierop?” Het draait er dus om hoezeer de *National Domestic Workers Movement* erin slaagt om aan normsetting te doen met betrekking tot de problematiek van child domestic workers.

Door middel van een kwalitatieve inhoudsanalyse van diepte-interviews en focusgroepen, documentenonderzoek en een korte kwantitatieve vragenlijst wordt op de geformuleerde onderzoeksvraag een antwoord gezocht. Nadruk wordt evenwel gelegd op het kwalitatieve karakter van het onderzoek en op het documentenonderzoek, de kwantitatieve data uit de schriftelijke vragenlijsten kunnen slechts gebruikt worden ter ondersteuning wegens de kleinschaligheid van het verrichte onderzoek.

Kwalitatief onderzoek gaat in op het waarom van heersende meningen en bepaalde gedragingen. De probleemstelling in kwalitatief onderzoek ligt meestal niet exact vast en krijgt gaandeweg een meer definitieve, beter bij het veld van het onderzoek passende verwoording.⁵ Typerend is een onderzoeksopzet waarbij het verzamelen en het analyseren elkaar cyclisch-interactief afwisselen. De openheid en flexibiliteit van de verzamelingmethode maakt het mogelijk om na elke tussentijdse analyse van het materiaal de volgende verzameling van gegevens bij te sturen en de probleemstelling van het onderzoek te herzien. Hierdoor heeft kwalitatief onderzoek ook meestal een groot exploratief vermogen, bijgevolg zullen geen hypothesen geformuleerd worden in dit onderzoek.

---

⁵ I. MASO, “Het veranderen van de probleemstelling” in *Kennis en Methoden*, 6, (1982), pp. 157-166.

Afbakening en bepaling van het verschijnsel vindt dus plaats tijdens het onderzoek zelf door de formulering en uitwerking van veldbetrokken begrippen. Dit zal ook het geval zijn in dit onderzoek. Aan de hand van de contextuele informatie verstrekt in het volgende hoofdstuk zal het mogelijk zijn om de bovenstaande onderzoeksvraag verder uit te klaren.

1.2. Onderzoekseenheden

Bij het specificeren van een onderzoeksdesign gaat het vooral om de vraag waar of bij wie en wanneer gegevens zullen worden verzameld. Het is belangrijk een duidelijk en vooral juist beeld te hebben van de onderzoekseenheden. De vraag 'waar of bij wie' heeft twee kanten: de selectie van de onderzoekseenheden uit de totale relevante populatie en de eventuele vergelijking tussen verschillende groepen.

In het onderzoek werden er interviews en focusgroepen afgenomen van relevante *stakeholders* betrokken bij de problematiek van *child domestic workers*. Het gaat hier dus om individuele personen, maar deze personen behoorden tot een bepaalde groep. Tot de geraadpleegde groepen behoren *child domestic workers* zelf, vroegere *child domestic workers* (sommigen nog steeds werkzaam als *domestic worker*), betrokkenen bij de *National Domestic Workers Movement* en mediapersoenen. Doordat er gewerkt wordt met de groep *child domestic workers* en een groep vroegere *child domestic workers* waarvan sommigen nog steeds werken als *domestic worker* kan men een zekere onderlinge vergelijking maken: de situatie van vroegere *child domestic workers* kan vergeleken worden met deze van de huidige. Daarnaast werd ook getracht een beeld te krijgen van de percepties van (potentiële) werkgevers en ouders van *child domestic workers*. Deze groepen behoren immers eveneens tot de groep van relevante *stakeholders* in dit onderzoek. De gegevens van deze groepen werden evenwel afgeleid uit interviews met andere betrokkenen en uit documentenonderzoek.

In de keuze van de groepen werd de in het derde hoofdstuk uiteengezette *Resource Mobilization* Theorie gevolgd. Volgens deze theorie bestaan er drie belangrijke bronnen voor het mobiliseren van middelen: het *beneficiary constituency*, het *conscience constituency* en de *nonconstituency institutions*. We wilden elk van deze drie bronnen raadplegen. Van het *beneficiary constituency* werden leden van de

National Domestic Workers Movement geïnterviewd, binnen het *conscience constituency* een aantal zusters en paters die betrokken zijn bij de werking van deze NGO. Bij de *nonconstituency institutions* hoort onder meer de Katholieke Kerk van India. Hun betrokkenheid komt naar voren uit de interviews met zuster Jeanne Devos.

De selectie van de onderzoekseenheden hing vooral af van de toegankelijkheid ertoe. Zo hadden bijvoorbeeld alle dienstmeisjes die meewerkten met het onderzoek reeds contacten met de *National Domestic Workers Movement*. Dit hoeft echter geen beperking te zijn van ons onderzoek vermits we net bevragen of en hoe de beweging kan inspelen op publieke percepties.

1.3. Gebruikte methode bij het verzamelen van de gegevens

Een kleinschalig onderzoek werd opgezet en uitgevoerd tijdens de maand augustus van 2005 in Mumbai, India. De studie werd uitgevoerd op aanvraag van de leiding van de *National Domestic Workers Movement* zelf en werd ook met hun medewerking uitgevoerd.

Het onderzoek omvatte zowel een kwalitatief als een kwantitatief aspect. Een combinatie van zowel de kwalitatieve als de kwantitatieve methode is volgens Reichardt en Cook aan te raden omwille van de volgende drie redenen: ten eerste heeft een onderzoek meestal verschillende doelstellingen. In dit onderzoek is dat een zeker inzicht verwerven in de problematiek van child domestic work en de organisatie van *National Domestic Workers Movement*. Om aan deze verschillende doelstellingen te voldoen is een combinatie van kwantitatieve en kwalitatieve methodes soms noodzakelijk. Daarnaast vertrekken de twee methodes vanuit een verschillend perspectief en zijn dus complementair aan elkaar. Tenslotte zijn aan alle methodes voordelen verbonden. Volgens Reichardt en Cook kan men de ‘echte’ onderliggende werkelijkheid enkel maar achterhalen door verschillende onderzoeksmethodes te gebruiken.⁶ In praktijk werden dus meerdere, min of meer onafhankelijke databronnen gecombineerd om een bepaald verschijnsel van

---

⁶ C.S. REICHARDT en T.D. COOK, “Beyond qualitative versus quantitative methods” in T.D. COOK en C.S. REICHARDT (eds.), *Qualitative and quantitative methods in evaluation research*, Londen, Sage Publications, 1979, 21-24.

verschillende kanten te belichten. Dit is het zogenaamde ‘triangulatie’-idee. Het voordeel van de schriftelijke enquêtes is dat interviewereffecten hier niet in voorkomen. Zo wordt de invloed van de onderzoek(st)er in de interviews duidelijk gemaakt.⁷ Zoals eerder vermeld, werd evenwel de nadruk gelegd op het kwalitatieve karakter van het onderzoek en op het documentenonderzoek.

Het grootste voordeel van kwalitatief onderzoek is openheid en flexibiliteit van de gegevensverzameling. Een kwalitatieve manier van informatie verzamelen geeft ruimte aan onvoorziene en ongeplande verschijnselen en gebeurtenissen. Dit was zeker nodig in Mumbai: vooraf was er zeer weinig gekend van de omstandigheden waarin het onderzoek zou moeten uitgevoerd worden en ook tijdens het onderzoek zelf werd een grote flexibiliteit van de onderzoekster vereist. Deze openheid van de verzamelingmethode vraagt ook een bijzondere openheid van geest van de kant van de onderzoeker. Deze openheid is nodig om flexibel te kunnen reageren op wat zich ter plekke voordoet. Dit houdt in dat een sterke voorstructurering wordt vermeden. Het gaat er daarbij vrijwel steeds om de betekenissen te achterhalen die de onderzochten zelf aan iets in hun wereld geven.

In kwalitatief onderzoek of veldonderzoek bestaan verschillende technieken voor het verzamelen van gegevens: participatieve observatie en het diepte-interview. De combinatie van beide leek de meest aangewezen werkwijze voor het onderzoek. Het nadeel van het gebruik van naturalistische observatie en inductieve analyse is dat deze methode vaak leidt tot oncontroleerbare en niet veralgemeenbare onderzoeksresultaten. Waarnemen in het veld heeft echter ook voordelen. We zijn beter in staat de context waarin een persoon leeft te observeren en krijgen zo een veel rijker en gedetailleerder beeld.⁸

Oorspronkelijk werd het onderzoeksplan opgezet om met focusgroepen te werken van ‘*public opinion makers*’: politici, mediapersonen, child domestic workers zelf... Een onderzoeksplan is echter een dynamisch gegeven in de zin dat het in de loop van het onderzoek, zeker in de beginfase, gewijzigd kan worden.⁹ Zo

---

⁷ J. BILLIET en A. CARTON, “Dataverzameling: gestandaardiseerde interviews en zelf-in-te-vullen vragenlijsten” in J. BILLIET en H. WAEGE (eds.), *Een samenleving onderzocht: Methoden en technieken van sociaal wetenschappelijk onderzoek*, Antwerpen, De Boeck, 2001, 290.

⁸ B. CRAMBE en H. WAEGE, “Kwalitatief onderzoek en dataverzameling door open interviews” in J. BILLIET en H. WAEGE (eds.), *Een samenleving onderzocht: Methoden en technieken van sociaal wetenschappelijk onderzoek*, Antwerpen, De Boeck, 2001, 317.

⁹ H. WAEGE, “Het onderzoeksplan” in J. BILLIET en H. WAEGE (eds.), *Een samenleving onderzocht: Methoden en technieken van sociaal wetenschappelijk onderzoek*, 2001, Antwerpen, De Boeck, 85.

werd ook in dit onderzoek het vooropgestelde plan om met focusgroepen te werken gewijzigd vanwege de onmogelijke praktische haalbaarheid. Vooral politici en journalisten zijn moeilijk om een afspraak mee vast te leggen in Mumbai en nog moeilijker te overtuigen om deel te nemen aan een focusgroep. De enige focusgroepen die georganiseerd konden worden waren die met de child domestic workers tijdens hun wekelijkse samenkomst in de zelf-hulpgroep. De informatie nodig om de onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden werd dus uiteindelijk gehaald uit gesprekken met relevante *stakeholders* bij de problematiek van child domestic workers en uit documentenonderzoek in het geval dat er geen interviews mogelijk waren, zoals bijvoorbeeld bij beleidsmakers en ouders van child domestic workers.

Er werd dus beslist vooral te werken via diepte-interviews en waar mogelijk met focusgroepen. Diepte-interviews bieden, ten opzichte van focusgroepen, grofweg de volgende voordelen: het is mogelijk om met een individu diep in te gaan op het onderwerp, dieper dan in groepsdiscussies. Van minder welbespraakte mensen worden eveneens spontane antwoorden verkregen. In groepsdiscussies komen deze mensen veelal alleen 'geholpen' aan het woord. Maar ook focusgroepen bieden natuurlijk enkele voordelen. Zo kunnen de respondenten op elkaar reageren en zijn de onderzoeksresultaten in een kort tijdsbestek beschikbaar. In een uur of anderhalf uur wordt informatie van meerdere personen uit de doelgroep verkregen. Ook is er in geringe mate sprake van interviewer bias (beïnvloeding van respondenten door interviewer). Dit komt doordat het gesprek plaatsvindt in een groep in plaats van tussen twee individuen. De respondenten spreken in een groepsdiscussie meer met elkaar dan met de interviewer.

Het afnemen van interviews als buitenstaander kan zowel een aantal voor- als nadelen hebben. De nadelen die ik als interviewer in Mumbai ondervond waren vooral de taal- en de cultuurbarrière. Deze nadelen zullen verder in de paragraaf over de beperkingen van het onderzoek besproken worden (cf. punt 1.4). Eén van de voordelen als buitenstaander kan zijn dat mensen gemakkelijker iets aan een vreemdeling vertellen dan aan iemand die dichter bij hen staat. Dit is wat door Rubin wordt omschreven als het “strangers on a train” fenomeen. Rubin merkte op dat passagiers bereidwilliger waren om zichzelf opener uit te drukken ten opzichte van

ongekende anderen dan ten opzichte van bekenden omwille van het gepercipieerde gebrek aan gevolgen.¹⁰

Er werden verscheidene diepte-interviews en focusgroepen uitgevoerd: er werd twee maal een focusgroep met child domestic workers gehouden, en drie interviews met voormalige child domestic workers, waarvan twee nog steeds werkzaam als huispersoneel, werden ook afgenomen. Daarnaast werden vier maal een interview afgenomen van betrokkenen bij de *National Domestic Workers Movement*: twee maal met één van de oprichtsters van de beweging, zuster Jeanne Devos, één interview met de medeoprichter van de beweging, voorzitter van de trust en voormalig child domestic worker pater Felix D'Souza en één met een animator werkend met dienstmeisjes (Jayanti). Ook werd tweemaal een interview afgenomen van leden van het algemene publiek, die beiden in hun kindertijd huispersoneel in huis hadden. Tenslotte werd één interview gehouden met een werknemer van het reclamebedrijf Mudra Communications waarmee de *National Domestic Workers Movement* samenwerkt voor het ontwerp van hun sensibiliseringscampagnes en één interview met een journaliste werkend aan een stuk over child domestic workers.

In totaal werden er bijgevolg elf interviews afgenomen en twee keer een focusgroep gehouden.¹¹ De gegevens werden geregistreerd door middel van een dictafoon bij de interviews en grondige notities van de ervaringen. Dictafoonopnames werden steeds onmiddellijk nadien volledig uitgetypt. De verzamelde gegevens werden vervolgens geanalyseerd en georganiseerd volgens inhoud.

De interviews waren semi-gestructureerd en open van natuur. Daarbij werd gebruik gemaakt van een gesprekspuntenlijst. Elk van de interviews duurde ten minste een half uur tot gemiddeld een uur. De vragen van de diepte-interviews werden in navolging van Develtere gecategoriseerd in kennis-, houding-, opinie- en gedragscomponenten. Er bestaat geen automatisch causaal en rechtlijnig verband tussen kennis, houding, opinie en gedrag. Zo komen bijvoorbeeld vele studies in verband met duurzame consumptie in de geïndustrialiseerde wereld tot de paradoxale bevinding dat de recentelijk snel toegenomen publieke bekommernis over het milieu en de positieve houding ten aanzien van de ecologische kwesties weinig of geen

---

¹⁰ Z. RUBIN, "Disclosing oneself to a stranger: reciprocity and its limits" in *Journal of Experimental Social Psychology*, 11, (1975), 3, pp. 233–260.

¹¹ Een lijst met de profielen van de respondenten van de interviews en focusgroepen kan geraadpleegd worden in bijlage 1.

veranderingen in het gedrag van mensen hebben teweeggebracht.¹² In de focusgroepen werd gebruik gemaakt van een creatieve, taakgerichte benadering om de kinderen hun vroegere en bestaande gevoelens over hun werk te laten blijken. Er werd hen gevraagd aan de hand van tekeningen aan te duiden hoe ze zich voelden. De focusgroepen duurden langer dan de interviews, tot anderhalf uur lang. Een kopie van beide discussiegidsen kan geraadpleegd worden in bijlage 2, evenals een kopie van de gebruikte tekeningen in bijlage 3.

Naast de interviews en focusgroepen werden ook meer dan 40 vragenlijsten verdeeld, waarvan er 25 werden teruggestuurd. De vragenlijst werd opgesteld en verspreid in het Engels vermits vertalingen naar het Hindi moeilijk te controleren waren op correctheid. Ze werd verdeeld onder meer onder universiteitsstudenten, werknemers van een call center trainingsbedrijf, werknemers van een groot IT-bedrijf en werknemers van een andere kleine NGO. We kozen voor studenten en werknemers binnen bedrijven omdat zij potentiële werkgevers zijn van child domestic workers. De keuze van bedrijven hing af van opportuniteit, ze waren bekend bij werknemers van de National Domestic Workers Movement. Hierbinnen probeerden we een gelijke verdeling van mannelijke en vrouwelijke deelnemers te verkrijgen, uiteindelijk was 52 procent van alle deelnemers mannelijk (13 van de 25) en 48 procent vrouwelijk (12 van de 25). Ook wilden we een groter deel jongvolwassen deelnemers aan de vragenlijsten, wederom omdat zij de komende generatie potentiële werkgevers zijn van child domestic workers. Zo kregen we 56 procent deelnemers tussen 18 en 25 jaar (14 van de 25), 32 procent deelnemers tussen 26 en 35 jaar (8 van de 25) en twaalf procent deelnemers tussen 36 en 55 jaar (3 van de 25). Het overgrote deel van de deelnemers was Hindu (19 van de 25).

De vragenlijst was erop gericht bestaande houdingen en percepties met betrekking tot kinderarbeid en huishoudelijk werk te meten. Vijfentwintig vragenlijsten werden anoniem ingevuld en terugbezorgd. De vragenlijst bevatte opinie- en houdingvragen zoals ‘Children under the age of 14 should not work’, do you: strongly agree, agree, don’t know, disagree or strongly disagree? Daarnaast bevatte de vragenlijst ook meerkeuzevragen zoals bijvoorbeeld ‘Which of the

---

¹² P. DEVELTERE, “Draagvlak: voorwaarde voor duurzame ontwikkeling” in P. DEVELTERE, *Het draagvlak voor duurzame ontwikkeling: wat het is en zou kunnen zijn*, Antwerpen, De Boeck, 2003, 14-16.

following activities would you classify as child labour: factory work, domestic work... etc.?’ Een voorbeeld van de gebruikte vragenlijst is te vinden in bijlage 4.

Daarnaast werden ook verschillende visuele, auditieve en geschreven bronnen geraadpleegd en werden foto's, video's en notities gemaakt.

1.4. Beperkingen van het onderzoek

Net als elk ander onderzoek kent ook dit onderzoek zijn beperkingen. De grootste beperking lag natuurlijk in het korte tijdsbestek waarin het onderzoek opgezet en uitgevoerd moest worden, een maand. Het uitvoeren van het onderzoek in dit korte tijdsbestek werd nog bemoeilijkt door verschillende andere factoren zoals de overstroming van Mumbai in de zomer van 2005. In Mumbai en omgeving viel eind juli in 24 uur bijna één meter regen, de hevigste regenval ooit gemeten in India. Nooit geziene moessonregens hebben gedurende de periode 26 juli – 3 augustus huisgehouden in het westen van India, wat zorgde voor grote overstromingen. De Indische autoriteiten schatten dat de overstromingen meer dan duizend doden eisten, en dat meer dan twintig miljoen mensen in het gebied getroffen werden. Vooral de sloppenwijken waren ernstig getroffen door de overstromingen. In bepaalde sloppengebieden steeg het waterniveau drie tot vier meter, vooraleer terug te zakken. De straten, verwoest door de overstromingen, waren bezaaid met karkassen van koeien en ratten. Een gunstige situatie voor epidemieën.¹³

De weken na de overstroming vormden het weghalen van de karkassen, het herstellen van de elektriciteitsvoorziening en het ontsmetten van het drinkwater de hoogste prioriteit. Verschillende mensen vertoonden symptomen van leptospirose (melkerskoorts), malaria of knokkelkoorts in de ziekenhuizen. Ook de materiële schade bleek enorm. Vanwege het in gebreke blijven van de officiële instanties begon de *National Domestic Workers Movement*, zoals vele andere NGO's gevestigd in Mumbai, met het verstrekken van noodhulp aan de verschillende sloppenwijken van de stad. Bijgevolg had de beweging niet veel tijd om zich bezig te houden met de juist toegekomen stageairs: de Britse Kate Jameson en ik. Daarbij viel ook Anjali Shukla, Jeanne's rechterhand en de hulp bij het onderzoek, ziek tijdens de maand

---

¹³ ARTSEN ZONDER GRENZEN, *AZG biedt hulp na zware overstromingen in Bombay*, 05.08.05. (08.03.06, AZG: http://www.azg.be/nl/terrein/landen/azie/india_news_10.shtml).

augustus. Kate en ik waren dus vooral op elkaar aangewezen, maar de samenwerking tussen ons verliep vlot.

Een ander obstakel in het organiseren van interviews en focusgroepen was de taal. India kent vele talen. De enige officiële federale taal is het Hindi, dat geschreven wordt in het Devanagari-schrift. De staten en territoria hebben hiernaast nog 21 andere officiële talen op hun grondgebied ingesteld. Verder zijn er nog 844 andere talen en dialecten. Het Engels, dat geclassificeerd wordt als de officiële geassocieerde taal, wordt veel gebruikt in de wetgeving en het parlement. In de nationale regering geniet het Engels een semi-officiële status, de grondwet stelt dat dit periodiek opnieuw bekeken moet worden. De populariteit in het zakenleven, regeringszaken en de populariteit in niet-Hindisprekende staten zorgen ervoor dat het Engels zijn status blijft behouden.¹⁴

De meeste mensen spreken echter hun eigen plaatselijke taal. In de westelijke deelstaat Maharashtra, waarvan Mumbai de hoofdstad is, is het Marathi de officiële taal. Ik beheers echter noch het Hindi of het Marathi dus werd het vinden van kandidaten voor interviews noodgedwongen beperkt tot Engelssprekenden. Dit zal waarschijnlijk echter geen vertekening geven in de onderzoeksresultaten vermits Engelsprekende Indiërs van hogere sociale klasse zijn en zodus behorende tot de groep waarvan we hun meningen wilden meten. Vooral tijdens de focusgroepen met de child domestic workers was het moeilijk communiceren. De meeste kinderen spraken immers enkel Marathi of het dialect uit de dorpen waar ze vandaan kwamen en daarbij sprak ook de tolk geen volmaakt Engels. Bijgevolg was men in de focusgroepen voornamelijk aangewezen op basis Engels, lichaamstaal en het aanwijzen van de gebruikte prentjes.

Het feit dat het onderzoek enkel uitgevoerd werd in Mumbai legt natuurlijk ook een beperking op aan de veralgemeenbaarheid van de resultaten ervan. Kwalitatieve inhoudsanalyse wordt zo al gekenmerkt door een principieel geldigheidsprobleem. Daarbij hebben we er ook geen zicht op hoe representatief de houdingen en percepties van de geïnterviewden met betrekking tot child domestic workers zijn ten opzichte van de rest van India. De resultaten van kwalitatief onderzoek zijn dus niet statistisch representatief, maar geven een indicatie van wat er

---

¹⁴ WIKIPEDIA, *Talen van India*, 19.02.06 (0.03.06, Wikipedia: http://nl.wikipedia.org/wiki/Talen_van_India).

leeft onder de doelgroep. Het geeft de kans een veel rijker en gedetailleerder beeld te documenteren van de context waarin een persoon leeft.

1.5. Analysemethode

Het onderzoeksmateriaal werd verwerkt worden aan de hand van inhoudsanalyse. Binnen de inhoudsanalyse opteerden wij voor een kwalitatieve benadering. Er werd gewerkt zonder een van te voren opgesteld systeem van categorieën en er werd eerder geconcentreerd op de inhoud dan op de frequentie van het gecommuniceerde. Dat wil zeggen dat er voornamelijk gelet wordt op de aan- of afwezigheid van begrippen, en niet zozeer op het aantal keren dat een begrip voorkomt. De nadruk op een kwalitatieve inhoudsanalyse wil echter niet zeggen dat het kwantitatieve aspect volledig uit het oog wordt verloren. De kwantitatieve data uit de schriftelijke vragenlijsten kan echter slechts gebruikt worden als ondersteuning van de kwalitatieve wegens de kleinschaligheid van het verrichte onderzoek.

Hieronder wordt eerst het begrip inhoudsanalyse besproken. In navolging van Hüttner, Renckstorf en Wester wordt een onderscheid geïntroduceerd tussen inhoudsanalyse als systematisch-kwantificerende methode en als kwalitatief-interpreterende methode.¹⁵ We concentreren ons in dit werk meer specifiek op de kwalitatieve analysemethode. Deze wordt in onderstaande paragraaf besproken, evenals haar voor- en nadelen.

1.5.1. De kwalitatieve inhoudsanalyse

Er dient onderscheid te worden gemaakt tussen inhoudsanalyse zoals die in deze studie zal worden toegepast en de onmiddellijke beoordeling van een inhoud aan de hand van morele waarden en esthetische normen.

Inhoudsanalyse is als methode het meest uitgewerkt in de systematisch-kwantificerende vorm.¹⁶ Dit blijkt ook uit één van de meest bekende definities van

---

¹⁵ H. HÜTTNER, K. RENCKSTORF en F. WESTER, *Onderzoekstypen in de communicatiewetenschap*, Houten, Bohn Stafleu Van Loghum, 1995, 135.

¹⁶ *ibid.*, 135.

inhoudsanalyse, deze van Berelson. Hij definieert de inhoudsanalyse als de technische research voor de objectieve, systematische en kwantitatieve beschrijving van de evidente inhoud van communicatie.¹⁷

Kwantitatief wil zeggen telbaar en meetbaar, maar Berelson staart zich niet blind op de kwantitatieve aspecten van de inhoudsanalyse en is zich wel degelijk bewust van de kwalitatieve fasen die bij elk onderzoek komen kijken. De notie “evidente inhoud” wijst op de duidelijke, onbetwistbare inhoud, het denotatieve niveau zonder enige connotaties, waarbij het onderzochte materiaal representatief moet zijn voor het geheel (wanneer de hoeveelheid materiaal groot is, dan dient gewerkt te worden met steekproeven).

In dit onderzoek wordt er echter geen kwantitatieve maar een kwalitatieve inhoudsanalyse toegepast. Kwalitatieve inhoudsanalyse is een vorm van kwalitatief onderzoek dat wordt gekenmerkt door de intensieve studie van documenten, zoals bijvoorbeeld mediamateriaal.¹⁸ De term documenten wordt hier wel zeer breed opgevat, zowel non-verbale als verbale bronnen worden hiertoe gerekend.

Krippendorff definieert kwalitatieve inhoudsanalyse als een methode om te komen tot replicerbare en geldige “inferences from data to their context”.¹⁹ Het gaat hier om de symbolische betekenis van boodschappen.²⁰ In deze definitie staat het interpreterende karakter van de inhoudsanalyse duidelijk centraal: op grond van inhoudskenmerken proberen we iets te weten te komen over de context waarin dat materiaal tot stand is gekomen. Bepaalde patronen van de inhoud worden door de onderzoeker op symbolische wijze opgevat, als indicatoren voor iets buiten het materiaal. De nadruk ligt dan ook op het reconstrueren van wat men globaal kan aanduiden als een betekenisstructuur van de tekst.²¹ De inhoudsanalyse mag echter niet opgevat worden als een methode om dé inhoud van het materiaal te reconstrueren. De onderzochte inhoud wordt namelijk steeds onderzocht vanuit een bepaald perspectief en daarmee komen bepaalde aspecten van het materiaal naar boven.²²

---

¹⁷ B. BERELSON en P. LAZARSELD, *The Analysis of Communication Content*, New York, Columbia University Press, 1948, 178.

¹⁸ H. HÜTTNER, K. RENCKSTORF en F. WESTER, o.c., 609.

¹⁹ K. KRIPPENDORFF, *Content Analysis: an Introduction to its Methodology*, Beverly Hills, Sage Productions, 1980, 161.

²⁰ *ibid.*, 21.

²¹ T. VAN DIJK, *News as Discourse*, New Jersey, LEA, 1988, 91.

²² B. BERELSON, *Content Analysis in Communication Research*, New York, Free Press, 1952, 74.

De repliceerbaarheid die in de definitie wordt vermeld, slaat op de eis van objectieve en systematische inhoudsanalyse. Met objectiviteit wil men zeggen dat het onderzoek herhaalbaar moet zijn en vrij van persoonlijke interpretaties. Een onafhankelijk onderzoeker zou vertrekkend van dezelfde vraagstelling met betrekking tot hetzelfde materiaal tot dezelfde conclusie moeten komen. Daar volledige objectiviteit niet mogelijk is, beperkt men zich in de praktijk tot intersubjectiviteit, die door personen uit een zelfde milieu op een zelfde manier wordt aangevoeld. De eis van de systematische inhoudsanalyse hangt hier nauw mee samen. De hele ‘ter zake dienende inhoud’ moet onderzocht worden in overeenstemming met het doel van het onderzoek. Een partiële of bevooroordeelde analyse waarin alleen die inhoudselementen onderzocht worden die de thesis van de onderzoeker zou bevestigen, moet vermeden worden. De analyse moet ook relevant zijn voor een wetenschappelijk probleem of hypothese; de resultaten moeten in een theoretisch kader kunnen geplaatst worden.²³

In het algemeen kiezen we voor kwalitatief onderzoek (eventueel gecombineerd met kwantificerend onderzoek) wanneer we flexibel moeten kunnen inspelen op hetgeen we in de onderzoekssituatie ontmoeten. Voorbeelden van zulke situaties zijn situaties waar zo weinig onderzoek naar is gedaan en waarover zo weinig voorkennis bestaat, dat we de relevante variabelen of de relaties daartussen niet kennen; situaties waarin niet alleen veranderingen bestudeerd worden, maar het onderzoek ook moet bijdragen aan verbetering van situaties (in veel praktijkgericht onderzoek kunnen kwalitatieve onderzoeksmethoden, eventueel gecombineerd met kwantificerende benaderingen, goede diensten bewijzen); situaties waarin men wil exploreren welke cultureel meebepaalde betekeniswereld er ligt achter sociale processen, interacties, sociale relaties, gedragingen, houdingen, gevoelens en ervaringen. Ook in dit onderzoek was een grote flexibiliteit van belang, aangezien we op voorhand niet wisten in welke omstandigheden het onderzoek zou moeten uitgevoerd worden.

Een ander voordeel van de kwalitatieve inhoudsanalyse is dat ze met de alledaagse, natuurlijke taal werkt. Kwalitatieve onderzoekers willen zodoende zo dicht mogelijk bij de gewone sociale en persoonlijke werkelijkheid blijven. Mathematische data-analysemodellen abstraheren boodschappen van de alledaagse

---

²³ *ibid.*, 16-18.

betekenisrelaties terwijl deze in kwalitatief onderzoek nu juist behouden worden en naar hun inhoud bestudeerd.

Een bijkomend argument voor kwalitatieve analyse is, volgens A.L. George, de singulariteit van bepaalde data.²⁴ Hiermee wordt bedoeld dat een woord maar één keer hoeft voor te komen in het materiaal, zoals bijvoorbeeld voorstellen die maar één keer op de agenda worden geplaatst. In een kwantitatieve analyse zouden deze voorstellen dan als marginaal worden beschouwd, terwijl het goed mogelijk is dat zij de neerslag zijn van belangrijke beleidsoptie voor de komende jaren.

We zijn er ons echter ook van bewust dat de kwalitatieve analyse in tegenstelling tot de kwantitatieve inhoudsanalyse een groot gevaar van subjectiviteit inhoudt. Het is zo dat de onderzoeker zelf de hypothese stelt en hierdoor kunnen er selectieve vertekeningen optreden. Dit wil zeggen dan de onderzoeker als het ware oogkleppen op heeft en alleen maar de betekenissen ziet die hij nagaat. Doordat we ons hier ten volle bewust van zijn, kunnen we ons er echter beter tegen wapenen. In dit onderzoek zal de informatie zo objectief mogelijk bekeken worden. Waar nodig, zullen de eventuele tegenvoorbeelden vermeld worden.

Omwille van deze poli-interpreteerbaarheid wordt de kwalitatieve inhoudsanalyse ook gekenmerkt door een principieel geldigheidsprobleem: de waarnemingen verwijzen vaak indirect naar de eenheid waarover men uitspraken wil doen. Op grond van inhoudskenmerken proberen we dan iets te weten te komen over de context waarin het materiaal tot stand is gekomen of functioneert. De onderzoeker vat de gevonden patronen symbolisch op, dat wil zeggen als indicatoren voor iets buiten het materiaal. Hier ligt de kracht en zwakte van de inhoudsanalyse.²⁵ Het is immers een groot voordeel om iets te kunnen zeggen over zaken die niet direct worden waargenomen, maar waar ligt de grens?

---

²⁴ F. WESTER, "Inhoudanalyse", in M. ALBINSKI (ed.), *Onderzoekstypen in de sociologie*, Assen, Van Gorcum, 1981, 161.

²⁵ H. HÜTTNER, K. RENCKSTORF en F. WESTER, *o.c.*, 631.

1.5.2. Het model van Krippendorff toegepast op dit onderzoek

De data worden in de kwalitatieve inhoudsanalyse opgevat als indicatoren van verschijnselen die deel uitmaken van de situationele context. Deze opvatting over de data past in de eerder vermelde benadering van Krippendorff. Data worden hierin beschouwd als transformaties van het beschikbare materiaal: iedere onderzoeker neemt uit het bestaande datamateriaal hetgeen hij of zij nodig heeft voor zijn of haar analyse. De gevolgtrekkingen moeten steeds verlopen volgens vastgestelde interferentieregels. Deze regels verduidelijken op grond van welke argumenten de onderzoeker de informatie uit de interviews of documenten kan verbinden met uitspraken over de veranderde kindbeelden en maatschappijopvattingen.²⁶ Het resultaat van de analyse zal dan een reconstructie zijn van de Indische leefwereld en ideeën op basis van een persoonlijke interpretatie van de verzamelde data. Reconstrueren is in feite het distilleren van een samenhangend verhaal uit de verschillende verzamelde data. Het is dan de reconstructie die wordt getoetst aan de onderzoeksvraag geformuleerd in punt 1.1.

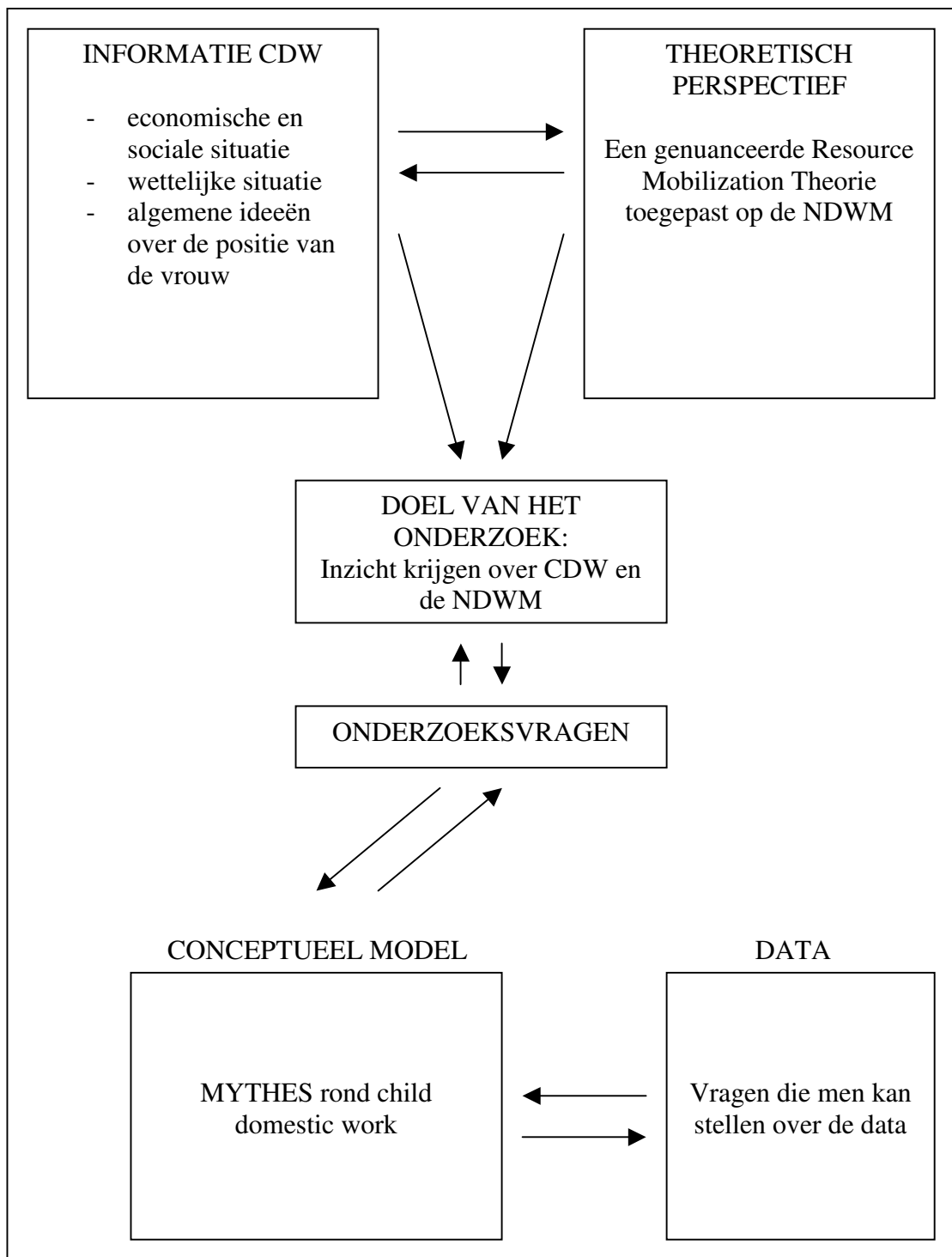
Wanneer dit vertaald wordt naar het model van Krippendorff komt men tot figuur 1.1.²⁷

---

²⁶ F. WESTER en I. MASO, “Het analyseproces in kwalitatief onderzoek” in F. WESTER en I. MASO, *Moeilijkheden en Mogelijkheden: het omgaan met problemen in de praktijk van de kwalitatieve analyse*, Amsterdam, SISWO, 1991, 10.

²⁷ Van deze benadering van Krippendorff is in bijlage 5 een schematisch overzicht opgenomen.

Figuur 1.1. Het model van Krippendorff toegepast op dit onderzoek

Bron: J. BILLIET, *Ondanks beperkt zicht. Studies over waarden, ontzuiling en politieke veranderingen in Vlaanderen*, Brussel/Leuven, VUB-press/Sociologisch onderzoeksinstituut, 1993, 28.

De contextuele informatie over child domestic work zal aan bod komen in hoofdstuk twee. Daaruit volgen dan de mythes die de problematiek omringen en in stand houden. In het licht van dat alles zal de onderzoeksvraag vervolgens verder

uitgediept worden. In het derde hoofdstuk zal dan worden ingegaan op het theoretische perspectief. Er zal een genuanceerd beeld van de Resource Mobilization theorie toegepast worden op de *National Domestic Workers Movement*. In dit deel zal reeds een deel van de interviews verwerkt worden en zijn de resultaten van het documentenonderzoek opgenomen. In het laatste hoofdstuk tenslotte zullen de resultaten met betrekking tot de bestaande percepties omtrent child domestic workers uiteengezet worden.

1.6. Besluit

In dit onderzoek werden gegevens verzameld van relevante *stakeholders* met betrekking tot de problematiek van child domestic workers. Dit gebeurde tijdens de maand augustus 2005. De gegevens werden verzameld via een aantal kwalitatieve interviews en focusgroepen evenals een korte kwantitatieve vragenlijst en documentenonderzoek. De dataverzameling werd echter beperkt door een aantal factoren zoals het korte tijdsbestek, de overstromingen in Mumbai en talenkennis. Algemeen wordt er ook een vraagteken gesteld bij de representativiteit van het onderzoek, maar kwalitatief onderzoek geeft wel de mogelijkheid een veel rijker en gedetailleerder beeld te documenteren van de context.

In het verwerken van de gegevens zal gebruik worden gemaakt van de kwalitatieve inhoudsanalyse, meer bepaald van het model van Krippendorff. Het gaat vooral om alledaagse betekenisgeving en om alledaagse betekenisrelaties tussen verschijnselen. De achterliggende idee is dat menselijk gedrag voor een niet onbelangrijk deel moet worden begrepen op basis van de betekenisverleningen in het leven van alledag.

Ondanks het feit dat de kwalitatieve analysemethode een zekere subjectiviteit inhoudt en een speculatief karakter heeft, leek het toch de meest aangewezen werkwijze om de bestaande houdingen en percepties van de relevante *stakeholders* in de Indische maatschappij te onderzoeken.

2. Child Domestic Work

Zoals uiteengezet in het vorige hoofdstuk wordt de kwalitatieve werkwijze gekenmerkt door een ontwikkelend theoretisch kader. Dit is ook het geval in dit onderzoek, de onderzoeksvraag kan pas gespecificeerd worden na een peiling naar wat in de inhoudsanalytische literatuur de *situational and behavioural context* wordt genoemd. In veel gevallen zijn inzichten in de context bij het begin van een onderzoek immers niet volledig aanwezig en kan het analytisch kader in theoretische of empirische zin maar beperkt uitgewerkt worden.²⁸ In dit hoofdstuk beginnen we bijgevolg met het verstrekken van achtergrondinformatie over de situatie van child domestic workers in India. Elementen die hierin een rol spelen zijn de economische en sociale situatie (punt 2.1.1), de wettelijke situatie (punt 2.1.2) en de algemene ideeën over de positie van de vrouw (punt 2.1.3). Uit deze verschillende factoren kan men dan een aantal mythes identificeren die de problematiek van child domestic work omringen en mee in stand houden. Daarna zal dan de onderzoeksvraag verder uitgediept worden.

2.1. Contextuele informatie

Aan de oorsprong van elk onderzoek ligt een probleemervaring, in dit werk is dat de problematiek van child domestic workers in India. Men kan vijf categorieën van huispersoneel in India onderscheiden. Een grote groep trekt dagelijks van hun woning in de sloppenwijken naar een privé-woning van de betere burgers om er huishoudelijk werk te verrichten. Daarnaast trekt een groot aantal vrouwen vanuit afgelegen rurale dorpen naar de steden uit armoede en honger, om er lange tijd in te wonen bij hun werkgever. Hiernaast is er ook een groeiende groep kinderen, de child domestic workers, die geronseld worden op het platteland en volgens de wens van hun ouders geplaatst worden bij welgestelde burgers in de grote steden. Tenslotte zijn er ook nog de migrant domestic workers: zij die naar het buitenland gaan om er bij rijke Indiërs te werken. Onder deze categorie kunnen echter ook de vrouwen en meisjes geplaatst worden die in eigen land naar een andere streek trekken om te

---

²⁸ H. HÜTTNER, K. RENCKSTORF en F. WESTER, *o.c.*, 638.

werken. In dit werk concentreren we ons dus op de groep van child domestic workers en de betrokkenheid van de *National Domestic Workers Movement* hierbij.

Child domestic work verschilt in verscheidene opzichten van andere kinderarbeid. Zo is huisarbeid zowat de laagste in status, het minst gereguleerd en de minst betaalde van alle arbeid in India. Vaak wonen de dienstmeisjes in bij de familie waar ze werken, dit is het fenomeen van *live-in* child domestic workers. *Live-in* child domestic workers staan onder exclusieve controle van hun werkgevers, ze krijgen weinig tot geen vrijheid of vrije tijd. Vermits zeer jonge kinderen al in staat zijn om lichte huishoudelijke taken uit te voeren, worden ze soms al vanaf hun zesde levensjaar tewerkgesteld in de huisarbeid. De meeste kinderen in huisarbeid worden ook niet betaald, wanneer ze wel een loon krijgen gaat dit meestal naar hun ouders om de rest van de familie te ondersteunen of schulden af te lossen. De *live-in* child domestic workers zijn ook geïsoleerd van hun eigen familie, krijgen nauwelijks de kans om vrienden te maken en hebben in het algemeen heel erg weinig sociaal contact. Child domestic work is ook de minst onderzochte vorm van alle vormen van kinderarbeid. Exacte cijfers van het aantal kinderen werkend als huispersoneel zijn niet gekend, hoofdzakelijk vanwege de ‘verborgen’ aard van hun werk. Hondagneu-Sotelo en Riegos beargumenteren: “The peculiar exceptionalism of paid domestic work centers on the spatial isolation and atomisation of individual employers, employees, and workplaces”.²⁹

2.1.1. De economische en sociale situatie

De laatste dertig jaar is het fenomeen van dienstmeisjes in India sterk toegenomen.³⁰ Vooral de vraag naar kinderen stijgt, aangezien ze voorkeur genieten boven volwassenen: ze zijn onderdanig en kunnen nog gekneet worden naar de wensen van de werkgever. Ze zijn goedkoper en bieden minder problemen. Maar bovenal: ze kunnen hun rechten nog niet opeisen.³¹

---

²⁹ P. HONDAGNEU-SOTELO en C. RIEGOS, “Sin Organización, No Hay Solución: Latina Domestic Workers and Non-traditional Labor Organizing” in *Latino Studies Journal*, (1997), 8, p. 56.

³⁰ CHILD WORKERS IN ASIA, “Making the invisible visible: Advocacy for child domestic workers” in *CWA Newsletter*, 20, (2004), 1/2, p. 1.

³¹ J. DEVOS, *Kinderen in Huisarbeid. Is dit de 21ste eeuw in India?* (15.03.06, Vlamingen in de wereld: http://www.viw.be/jeanne_devos.html).

Volgens een rapport van *Social Alert* is de stijging in de vraag naar huispersoneel te wijten aan drie tendensen. Sinds de modernisering van India trad vooral in de grotere Indische steden vrouwelijke emancipatie op de voorgrond: vrouwen eisten het recht om buitenshuis te gaan werken. In de grootste stad van het land, Mumbai liggen de huurprijzen van immobilia zodanig hoog dat het uit werken van de vrouw des huizes zelfs een noodzakelijkheid is. Vermits in de grootsteden de meeste families nog slechts nucleaire gezinnen zijn was het gevolg dat vele voormalige huisvrouwen in hun huishoudelijke taken moesten vervangen worden door huispersoneel. Een tweede tendens die huisarbeid in de hand zou werken zijn de onteigeningen van dorpen veroorzaakt door industriële ontwikkelingen zoals ontbossingen, mijnbouw of ontwikkelingsprojecten. Deze ontwikkelingen dwingen grote delen van de plattelandsbewoners om naar grote steden te trekken om te overleven. Deze bewoners van tribale dorpen komen als kastelozen, en dus rechtelozen, terecht in de grootsteden. Als derde tendens onderscheidt *Social Alert* de verminderde betrokkenheid van families bij het opvoeden van hun kinderen en het verzorgen van bejaarden.³²

De meeste child domestic workers komen dus uit landelijke of 'tribal' regio's in het armere Noorden zoals Jharkhand, Chattisgarh, Bihar, Orissa, Assam, Ranchi, Uttaranchal en Madhya Pradesh. Slechts een klein percentage komt uit het Zuiden. Hoe ze in de grootsteden terecht komen verschilt: vele meisjes worden gerekruteerd door plaatsingsbureaus met de belofte van een beter leven. Loze beloftes, als zouden ze verzorgd worden als waren het eigen kinderen, zijn schering en inslag. Andere meisjes lopen weg om hun familie niet langer tot last te zijn. Gedreven door bittere armoede en honger ontvluchten deze meisjes het platteland en gaan inwonend 'dienen' bij een familie. Nog andere kinderen worden meegestuurd als bruidsschat bij een huwelijk, samen met kookpotten en ander huishoudmateriaal. Steeds vaker worden ze echter ook verhandeld door kinderhandelaars.

Volgens Dorigo en Tobler zijn in elk proces van migratie verschillende *push* en *pull* factoren aan het werk, zo ook in het migratieproces van child domestic workers vanuit de arme regio's naar de grote steden. De push-factoren hebben betrekking op de kenmerken van de oude woonplaats: 'Wat maakt het leven hier onaangenaam?' De pull-factoren hebben betrekking op de kenmerken van de nieuwe

---

³² SOCIAL ALERT, *Invisible Servitude: An in-depth study of domestic workers in the world*, Brussel, Social Alert, 2000, 19.

woonplaats: ‘Wat maakt het leven daar wel aangenaam?’. De push- en pull-factoren zijn hierbij altijd elkaars tegenovergestelde. De beslissing om te vertrekken hangt sterk af van de perceptie van de push- en pull-factoren van de migrant-in-spe.³³

De push-factoren die jonge meisjes hun ouderlijke en culturele veiligheid willen doen verlaten in de problematiek van domestic work zijn de volgende: diepe armoede (faling van overheidsprogramma’s in armoedereductie en de impact van globalisatie), familiale problemen zoals bijvoorbeeld het verlies van ouders, mishandeling of alcoholisme, natuurrampen en slechte rehabilitatie ervan (zoals bij de tsunami), hoge niveaus van mannelijke werkloosheid en verlies van inkomen die druk op vrouwen legt om een inkomen binnen te brengen, schuldsavernij, het gebrek aan toegang tot onderwijs (elk kind niet in school is immers een potentiële kindarbeider) en bevooroordeelde religieuze en culturele gebruiken die vrouwen en meisjes benadelen. Ook bestaan er bepaalde Indische stammen waarin meisjes traditioneel een inkomen moeten binnenbrengen en dus zeer gewild zijn door werkgevers vermits deze meisjes erom bekend staan om hardwerkend en betrouwbaar te zijn. Daarbij vertrouwen de ouders en ouderen in het thuisdorp erop dat de lokale kerken en parochies in de steden pastorale zorg en bijstand zullen verstrekken aan de jonge meisjes die komen verdienen om bij te dragen aan het inkomen van de familie.

De pull-factoren zijn de volgende: vraag naar goedkope arbeidskrachten in groeiende markteconomieën, de ongelijke status van vrouwen en hun berusten in deze patriarchale structuur, de bekoring van het stadsleven, de groeiende consumptiemaatschappij, een vals beeld van zekerheid en een stabiele, gezonde omgeving in het huis van de werkgever. Daarnaast is er ook nog de eerder vermelde groeiende vraag naar kinderen voor huishoudelijk werk aangezien zij goedkoper zijn en minder problemen bieden.³⁴

Een van de meest recente studies omtrent kinderen in huisarbeid in India is een studie verricht door professor Amit Kumar Hazra van het department *Social Studies and Rural Development* van de Vishwabharati Universiteit van Sriniketan, West Bengal. Deze studie, ‘*Child Domestic Work: A violation of human rights: Issues, causes and consequences in West Bengal*’ identificeert eveneens een aantal

---

³³ G. DORIGO en W. TOBLER, “Push-pull migration laws” in *Annals of the Association of American Geographers*, 73, (1983), 1, pp. 1-17.

³⁴ J. DEVOS, *Kinderen in huisarbeid*, o.c.

onderling verbonden factoren aan de basis van de problematiek van kinderen als huishoudpersoneel, met name voedseltekorten, gebrek aan infrastructuur zoals scholen, de nucleaire families in de grootsteden, analfabetisme, drugs- of alcoholverslavingen en de aantrekkingskracht van steden. Het draait dus om een wisselwerking tussen verschillende factoren op micro- en macroniveau die bijdragen tot kinderen in huishoudelijk werk. Armoede, onderontwikkeling van rurale gebieden, ongebalanceerde economische programma's en een gebrek aan basiszelfonderhoud zijn dus factoren die vele child domestic workers binden, niet alleen in West Bengal maar ook in andere Indische deelstaten.³⁵

Vele dienstmeisjes migreren dus, soms met hun familie, vanuit het arme Noorden naar de grootsteden om er een inkomen te verwerven. De meerderheid van potentiële (child) domestic workers is zich echter niet van bewust van het gevaar inherent aan migratie. Allemaal zien ze tewerkstelling in steden als een bron van financiële zekerheid en welzijn. Slechts enkelen zijn voorbereid op de potentiële vernedering en misbruik en de meeste zijn dus niet in staat adequaat te reageren wanneer het zich voordoet en op tijd hulp te zoeken.

Hoe jonger de kinderen zijn, hoe hoger de intensiteit van de uitbuiting, zeker indien ze inwonen bij hun werkgevers. Wanneer ze inwonen bij hun werkgevers (*live-in* child domestic workers), worden ze vaak psychisch, lichamelijk of seksueel misbruikt.³⁶ *Live-in* child domestic workers zijn meestal onzichtbaar, ze werken immers in de afzondering van een privé-woning en zijn allen apart tewerkgesteld. Hun werk is ook onzichtbaar vermits huisarbeid behoort tot de informele arbeidsmarkt en meestal zelfs niet wordt gezien als werk. Child domestic work wordt in India niet erkend als kinderarbeid vermits het niet wordt gezien als schadelijk voor een kind.³⁷

---

³⁵ A.K. HAZRA, *Child Domestic Work: A violation of Human Rights: Issues, causes and consequences in West Bengal*, Save The Children UK-India, New Delhi, 2005, 2-4.

³⁶ K. DEMIN, *Laudatio voor zuster Jeanne Devos*, 2000. (22.02.2006, KULeuven: <http://www.kuleuven.ac.be/patroonsfeest/2000/eredoctor/es/devos.htm>).

³⁷ NATIONAL DOMESTIC WORKERS MOVEMENT, *Child Domestic Workers: Unheard, Unseen, Unreached*, Ganesh Offset, 2001, 2.

2.1.2. De juridische status van child domestic workers

Hieronder worden de wettelijke bepalingen op nationaal en internationaal niveau besproken die een rol spelen bij de beoordeling van de situatie van child domestic workers. Vooral de lacunes in de wetgeving komen aan bod.

2.1.2.1. Nationale wetgeving

De volgende voorzieningen bestaan met betrekking tot kinderarbeid in de Indische constitutie:

- Artikel 21(a): recht op onderwijs: de overheid zal in vrij en verplicht onderwijs voorzien voor alle kinderen tussen zes en veertien jaar;
- Artikel 24: geen kind jonger dan veertien jaar mag in een fabriek of mijn werken, noch enige gevaarlijke arbeid verrichten;
- Artikel 39(e): de Staat zal z'n beleid specifiek richten tot het verzekeren dat de broze leeftijd van kinderen niet zal worden misbruikt en dat burgers niet worden gedwongen door economische noodzaak om deel te nemen in werkzaamheden ongeschikt voor hun leeftijd en kracht.³⁸

Het eerst vermelde artikel, het recht op onderwijs, had volgens de grondwet reeds in 1960 gerealiseerd moeten zijn maar is het nog steeds niet. Het ontbreken van goed en verplicht basisonderwijs is één van de belangrijkste redenen voor de omvangrijke kinderarbeid in India. In India gaat 60 procent van de kinderen tussen de zes en veertien jaar niet naar school, terwijl wel relatief veel geld wordt uitgetrokken voor het hoger onderwijs. De Amerikaanse politoloog Myron Weiner meent dat de Indiase maatschappelijke toplaag niet geïnteresseerd is in onderwijs voor de lagere kasten en inkomensgroepen. Terwijl zij zelf zeer veel waarde hechten aan de opleiding van hun kinderen, meent de elite dat kinderen van kastelozen toch voorbestemd zijn voor ongeschoold werk en van onderwijs maar opstandig zullen worden.³⁹

In artikel 24 van de Indische constitutie werd ook de minimumleeftijd voor de tewerkstelling van kinderen in specifieke arbeidsomstandigheden (werk schadelijk voor de gezondheid van het kind) vastgelegd op veertien jaar. Dit werd nogmaals bevestigd in de hierna uitgelegde Kinderarbeidwet (*Child Labour Act*).

---

³⁸ GOVERNMENT OF INDIA – MINISTRY OF LABOUR, “Children and Work” in *Annual Report 2004-2005*, India, 2005, 79. (231p.)

³⁹ G. OONK, “Kinderarbeid is eerder oorzaak dan een gevolg van armoede” in *NRC Handelsblad*, 18.04.1996, p. 6.

De Kinderarbeidwet werd in 1986 uitgevaardigd. Deze wet verbiedt kinderen onder de veertien jaar om in zeventien soorten bedrijven en beroepen te werken. Dat geldt bijvoorbeeld voor het rollen van sigaretten, het knopen van tapijten, het weven en verven van kleding, het werken in leerlooierijen, de bouw en de glas-, lucifer- en vuurwerkindustrie. In de meeste overige beroepen is kinderarbeid toegestaan voor maximaal zes uur per dag, inclusief een half uur rust en een vrije dag per week. Nachtwerk voor kinderen is verboden.

Vele eveneens gevaarlijke beroepen voor kinderen werden echter niet verboden, zoals het slijpen van edelstenen, het schoonmaken van riolen en het rapen van vuil en huishoudelijk werk. Child domestic work werd dus niet ingesloten in de wetgeving, daar dit niet wordt erkend als kinderarbeid of als schadelijk voor de gezondheid van het kind. Al met al zijn de wetten tegen kinderarbeid maar op ongeveer acht procent van alle werkende kinderen van toepassing. De Kinderarbeidwet is niet alleen ongeschikt om het probleem echt aan te pakken, ook de naleving ervan is slecht. Er zijn veel te weinig controleurs en ze worden heel vaak omgekocht.

Aangezien huishoudelijk werk niet als arbeid wordt erkend is ook andere arbeidswetgeving in India niet op dienstmeisjes van toepassing. Vanwege deze lacune in het wettelijke systeem zijn ze één van de meest uitgebuite groepen van de ongeorganiseerde arbeiders. Dienstmeisjes zijn immers volledig overgeleverd aan de willekeur van hun werkgevers en bevinden zich in een situatie van moderne slavernij.⁴⁰

---

⁴⁰ K. DEMIN, *o.c.*

2.1.2.2. Internationale wetgeving

Het basisdocument dat een belangrijke rol speelt bij de beoordeling van de situatie van child domestic workers op internationaal niveau is de *VN Conventie van de Rechten van het Kind* van 1989.⁴¹ De volgende rechten, voorzien in deze conventie van 1989, worden child domestic workers ontzegd:⁴²

- Artikel 2: het recht op non-discriminatie, op grond van etnische of sociale afkomst, geboorte of andere status: ongeacht ras, huidskleur, geslacht, taal, godsdienst, politieke of andere overtuiging, nationale, etnische of maatschappelijke afkomst, vermogen, handicap, geboorte of andere omstandigheid van het kind of van een ouder of wettige voogd;
- Artikel 7: het recht de ouders te kennen en door hen te worden verzorgd;
- Artikel 9: het recht van het kind dat van een ouder of beide ouders is gescheiden, op regelmatige basis persoonlijke betrekkingen en rechtstreeks contact met beide ouders te onderhouden, tenzij dit in strijd is met het belang van het kind;
- Artikel 18: ouders of, al naargelang het geval, wettige voogden, hebben de eerste verantwoordelijkheid voor de opvoeding en de ontwikkeling van het kind. Het belang van het kind is hun allereerste zorg;
- Artikel 19: de Staten die partij zijn, nemen alle passende wettelijke en bestuurlijke maatregelen en maatregelen op sociaal en opvoedkundig gebied om het kind te beschermen tegen alle vormen van lichamelijk of geestelijk geweld, letsel of misbruik, verwaarlozing of nalatige behandeling, mishandeling of uitbuiting, met inbegrip van seksueel misbruik;
- Artikel 27: het waarborgen, naar vermogen en binnen de grenzen van hun financiële mogelijkheden, van de levensomstandigheden die nodig zijn voor de ontwikkeling van het kind;
- Artikel 28: het recht van het kind op onderwijs;
- Artikel 31: het recht van het kind op rust en vrije tijd, op deelneming aan spel en recreatieve bezigheden passend bij de leeftijd van het kind, en op vrije deelneming aan het culturele en artistieke leven;
- Artikel 32: het recht van het kind te worden beschermd tegen economische exploitatie en tegen het verrichten van werk dat naar alle waarschijnlijkheid gevaarlijk is of de opvoeding van het kind zal hinderen, of schadelijk zal zijn voor de gezondheid of de lichamelijke, geestelijke, intellectuele, zedelijke of sociale ontwikkeling van het kind;
- Artikel 34: de Staten die partij zijn, verbinden zich ertoe het kind te beschermen tegen alle vormen van seksuele exploitatie en seksueel misbruik;
- Artikel 37(b): de Staten die partij zijn waarborgen dat geen enkel kind op onwettige of willekeurige wijze van zijn vrijheid wordt beroofd.

Voorgaande artikelen van de conventie zijn van belang met betrekking tot kinderen tewerkgesteld in huisarbeid. De staat heeft de taak toe te zien op naleving en respectering van de kinderrechten. Hoewel deze kinderrechtenconventie door de Indische overheid werd bekrachtigd op 11 december 1992 is een datum van ondertekening echter nog niet bekend. Kinderen in India genieten niet de bescherming waar artikel 19 van deze conventie om vraagt. Bovendien wordt vrijwel

---

⁴¹ VERENIGDE NATIES, *Convention on the Rights of the Child*, Genève, 1989. (26.08.2005, VN: <http://www.unhchr.ch/html/menu3/b/k2crc.htm>).

⁴² SAVE THE CHILDREN, *Child Domestic Work: A violation of Human Rights, Inhuman lives situations analysis of Child Domestic Workers in Mumbai & Jharkhand*, New Delhi, Save The Children UK-India, 2005, 10.

niets ondernomen om kinderen onderwijs, vrije tijd en rust te verzekeren, in overeenstemming met de andere geciteerde artikelen.

Met betrekking tot kinderen in huishoudelijk werk worden nog een aantal andere conventies over het hoofd gezien door de Indische overheid.⁴³ Zo is er bijvoorbeeld de ILO Conventie 182 *Worst Forms of Child Labour* van 17 juni 1999.⁴⁴ De Internationale Arbeidsorganisatie (ILO) nam in 1999 deze nieuwe conventie aan in een poging om de ergste vormen van kinderarbeid te verbannen. Staten die de conventie ratificeren verbinden zich ertoe onmiddellijke en effectieve actie te ondernemen voor het verbieden en elimineren van de ergste vormen van arbeid voor iedereen onder de achttien. Child domestic work werd niet specifiek opgenomen in Conventie 182, maar valt vaak wel binnen één of meer van de opgesomde vormen, dit in tegenstelling tot de visie van de Indische overheid in de *Child Labour Act* van 1986. De ‘ergste vorm’ categorieën worden in artikel 3 van Conventie 182 gedefinieerd als volgt:

- (a) all forms of slavery or practices similar to slavery, such as the sale and trafficking of children, debt bondage and serfdom and forced or compulsory labour, including forced or compulsory recruitment of children for use in armed conflict;
- (b) the use, procuring or offering of a child for prostitution, for the production of pornography or for pornographic performances;
- (c) the use, procuring or offering of a child for illicit activities, in particular for the production and trafficking of drugs as defined in the relevant international treaties;
- (d) work which, by its nature or the circumstances in which it is carried out, is likely to harm the health, safety or morals of children.

Zoals door de Verenigde Naties is erkend vertoont de tewerkstelling van kinderen in huisarbeid karakteristieken van moderne slavernij. Bovendien kan, in overeenstemming met ILO C182 artikel 3(d), huisarbeid gevaarlijk zijn voor de gezondheid, de veiligheid en de moraal van kinderen. Wanneer kinderen soms twaalf tot zestien uur moeten werken per dag, zonder pauze, kunnen zij door verminderde concentratie, omwille van vermoeidheid, blootgesteld worden aan gevaren. Bovendien dreigt niet alleen de fysische, maar ook de psychische gezondheid van het kind ernstige schade op te lopen. Hoewel de ILO Conferentie van juni 1999 deze

---

⁴³ *ibid.*, 10.

⁴⁴ INTERNATIONAL LABOUR ORGANISATION, *C182 Worst Forms of Child Labour Convention*, Genève, 1999. (26.08.2005, International Labour Organisation: <http://www.ilo.org/public/english/standards/ipecc/ratification/convention/text.htm>).

ILO Conventie 182 unaniem aanvaardde en India één van de stichtende leden is van de ILO, werd de conventie nog niet geratificeerd door India.⁴⁵

Een andere internationale conventie die nog niet werd goedgekeurd door de Indische overheid is de *Minimum Age Convention* 138 van de ILO.⁴⁶ Met deze conventie werd in 1973 de minimumleeftijd voor arbeid vastgelegd op dertien à vijftien jaar, afhankelijk van het soort werk en de nationale wetgeving van elk land.

- Artikel 3: (a) The minimum age for admission to any type of employment or work which by its nature or the circumstances in which it is carried out is likely to jeopardise the health, safety or morals of young persons shall not be less than 18 years.
(b) The types of employment or work to which paragraph 1 of this Article applies shall be determined by national laws or regulations or by the competent authority, after consultation with the organisations of employers and workers concerned, where such exist.
(c) Notwithstanding the provisions of paragraph 1 of this Article, national laws or regulations or the competent authority may, after consultation with the organisations of employers and workers concerned, where such exist, authorise employment or work as from the age of 16 years on condition that the health, safety and morals of the young persons concerned are fully protected and that the young persons have received adequate specific instruction or vocational training in the relevant branch of activity.
- Artikel 7: National laws or regulations may permit the employment or work of persons 13 to 15 years of age on light work which is:
  - (a) not likely to be harmful to their health or development; and
  - (b) not such as to prejudice their attendance at school, their participation in vocational orientation or training programmes approved by the competent authority or their capacity to benefit from the instruction received.

In India zijn, onder andere in huisarbeid, kinderen van amper zeven à acht jaar werkzaam. Uit de vermelde artikels van conventie 138 kan men echter concluderen dat kinderen maar mogen tewerkgesteld worden in huisarbeid vanaf de leeftijd van 18 jaar. Wanneer kinderen van dertien à vijftien jaar tewerkgesteld worden, afhankelijk van de wetgeving van een bepaald land, dan kan dit enkel in het geval van licht werk, als de gezondheid van het kind niet geschaad wordt en het basisrecht op onderwijs niet in gedrang komt. Dit wordt in India vaak met de voeten getreden, zeker in het geval van *live-in* child domestic workers, aan wie het recht op onderwijs veelal ontnomen wordt door werkdagen van twaalf tot zestien uur. Bovendien worden de kinderen liever onmondig gehouden, zodat ze geen rechten kunnen claimen.⁴⁷

---

⁴⁵ G. BAEKE, *Huispersoneel : moderne slavernij? : de positie van Zuster Jeanne Devos' National Domestic Workers' Movement ter discussie*, Leuven, Katholieke Universiteit Leuven, 2004-2005, 23-24 (Diss. Lic.).

⁴⁶ INTERNATIONAL LABOUR ORGANISATION, *C138 Minimum Age Convention*, Genève, 1973. (26.08.2005, International Labour Organisation: http://www.ilo.org/public/english/employment/skills/recomm/instr/c_138.htm).

⁴⁷ G. BAEKE, *o.c.*, 25.

De vraag blijft dus hoe bepalingen in de Indische wetgeving, zoals het basisrecht op onderwijs vastgelegd in de Indische constitutie, te rijmen vallen met de weigering om child domestic work te erkennen als kinderarbeid en wettelijk te omkaderen.

2.1.3. Het genderperspectief

Iets meer dan zestig procent van de Indische bevolking leeft onder de armoedegrens. Hoewel het land gretig meedraait in het internationaal economisch en monetair bestel, komen de verworvenheden van de globalisering slechts een minderheid ten goede. Voor de meerderheid van de bevolking op het platteland betekent de economische vooruitgang niets meer dan de teloorgang van kleine lokale en familiale bedrijven, toenemende werkloosheid en armoede.⁴⁸ Van een dergelijke situatie zijn vaak vooral vrouwen het slachtoffer.

In de Indische maatschappij is de plaats van de vrouw van oudsher eerder precair. De traditionele *Wetten van Manu* die gedurende eeuwen de sociale relaties tussen Hindoes hebben bepaald stellen dat een vrouw ongeschikt is voor onafhankelijkheid, dat ze haar man moet dienen als een God, en dat ze de naam van haar man nooit mag ontoren. De achterliggende idee was dat de man de vrouw nodig heeft om een bepaalde status te verwerven en opdat zijn persoonlijk en sociaal leven compleet zou zijn. De vrouw werd beschouwd als de helft van de man.⁴⁹ Dit betekent dat een vrouw in het Hindoeïsme, zoals trouwens in vele andere tradities, geen zelfbeschikking had, dat ze als weduwe niet mocht hertrouwen, en dat haar enige bestaanszekerheid bestond uit het hebben van zonen. Dochters betekenden - en betekenen vaak nog steeds - in de Hindoetraditie niets dan een last en een nutteloze investering. Men moet vooreerst een bruidsschat bijeen sparen om een huwelijk te verzekeren, waarna het meisje samen met de bruidsschat eigendom wordt van de schoonfamilie. Vandaar dat in India veruit de meeste kindermoorden worden gepleegd op vrouwelijke borelingen en dat 99 procent van de abortussen worden uitgevoerd op vrouwelijke foetussen.⁵⁰

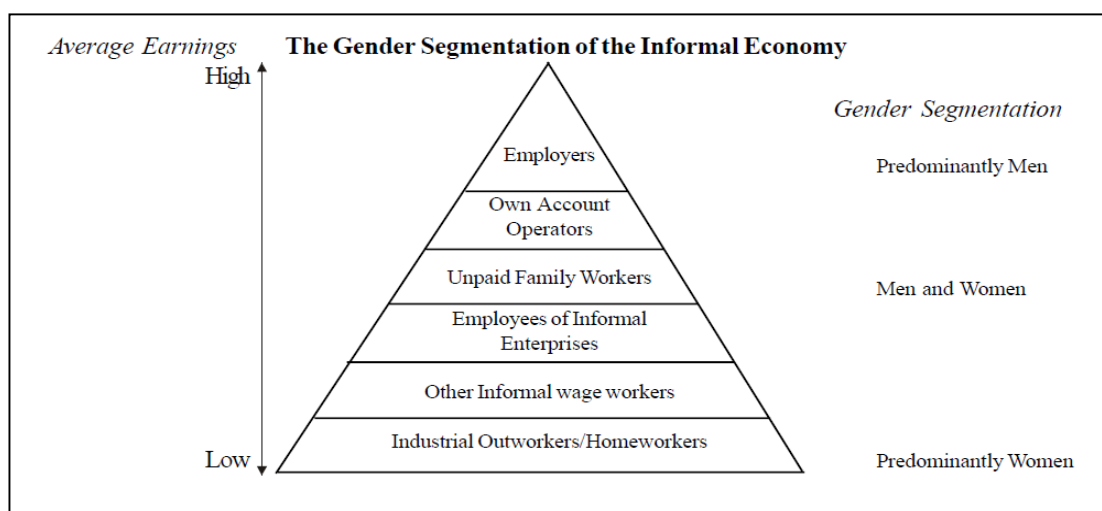
⁴⁸ K. DEMIN, *o.c.*

⁴⁹ G.D. FLOOD, *The Blackwell Companion to Hinduism*, Oxford, Blackwell Oxford, 2002, 300.

⁵⁰ K. DEMIN, *o.c.*

Meisjes krijgen traditioneel minder gezondheidszorg, minder onderwijs, en minder kansen om zich op maatschappelijk vlak te ontplooiën. In situaties van economische druk zijn het dan ook doorgaans de dochters die worden opgeofferd om de familie te redden. Het loon van de meisjes moet dan dienen om hun ouders te ondersteunen bij het terugbetalen van een lening of het onderhoud van de rest van de familie. Gezien hun geringe scholing komen meisjes meestal in huisarbeid of in de prostitutie terecht.⁵¹ Huishoudelijk werk, waar ook ter wereld, is dus bijzonder genderspecifiek. Zoals kan gezien worden in onderstaande figuur is het overgrote deel van het huispersoneel vrouwelijk, in India maar liefst 98 procent.⁵² Verder in deze eindverhandeling wordt bijgevolg verwezen naar huispersoneel als vrouwelijk (dienstmeisjes, ...).

Figuur 2.1. Gendersegmentatie van de informele economie

Bron: S. ALLY, "Caring about Care Workers: Organising in the Female Shadow of Globalisation" in *Advocacy Internet*, 6, (2005), 3, p. 44.

2.2. De mythes rond child domestic work

Samengevat kunnen we zeggen dat er rond de problematiek van child domestic work vele mythes hangen, dat wil zeggen, verhalen die weliswaar betekenisvol zijn voor (groepen) mensen, maar die niet echt zijn. Een mythe is een assumptie, een concept dat zo vaak herhaald wordt dat het voor waarheid wordt aangenomen. Het wordt zo

⁵¹ K. DEMIN, *o.c.*

⁵² CHILD WORKERS IN ASIA, *l.c.*, p. 1.

vastgepind in ieders hoofd dat ze onbetwistbaar wordt. Mythes zijn overal rond ons in elke gemeenschap. Ze kunnen een gevoel van gedeelde identiteit en gezamenlijke ervaring creëren, maar ze kunnen ook het potentieel hebben om controle over de meest kwetsbare leden van de maatschappij te krijgen, wat het geval is in de situatie van child domestic workers. Vele mensen erkennen wel bepaalde gevallen als mishandeling of uitbuiting maar de reeds lang bestaande praktijk en verkeerde percepties leiden tot de maatschappelijke aanvaarding van child domestic work.⁵³

De *National Domestic Workers Movement* werkt al twintig jaar met child domestic workers, hun werkgevers en hun ouders. Gedurende deze periode is het duidelijk geworden dat er vele assumpties, maatschappelijke ‘waarheden’ en mythes de levens van child domestic workers omringen en mee de problematiek in stand houden. Het tewerkstellen van jonge meisjes als huispersoneel wordt bijvoorbeeld door werkgevers vaak verantwoord als een vorm van voorbereiding op het vrouw-zijn of als een ‘thuis weg van huis’. Daar zijn een aantal andere mythes verantwoordelijk voor: huisarbeid zou geen arbeidsrisico’s inhouden of de kinderen vinden een thuis weg van hun thuis, krijgen eten, onderdak en kledij. Zeker voor meisjes zou het een veilige plaats zijn.⁵⁴ Hoewel het werk dus door hen wordt gepercipieerd als onschadelijk voor een kind bewijzen vele gedocumenteerde cases anders. In realiteit ondergaan deze kinderen talrijke vernederingen. Hun recht op een kindertijd wordt hen ontnomen.⁵⁵ Zo is er het verhaal van Asha Jopno:

Asha is een twaalfjarig meisje uit Jharkhand, dat opgroeide in een grote familie bestaande uit haar ouders, vier meisjes en twee jongens. Haar kindertijd bestond niet uit spelen in de natuur, maar eerder uit een dagelijkse strijd om te overleven. Haar ouders probeerden te overleven door het bewerken van een klein lapje grond. Asha’s oudste zus vulde het inkomen van haar ouders aan door te werken als dienstmeisje in omliggende dorpjes, de rest van de kinderen hielpen de ouders in het huis of op het veld.

Op een dag ontmoette Asha een vrouw die meisjes rekruteerde voor werk in Delhi. Asha liet zich overtuigen door de belofte van een beter leven, leuke kleren, een goed loon en een goede familie die haar zou behandelen als hun eigen dochter. De realiteit bleek heel anders. Wanneer ze toekwam in Delhi werd ze eerst alleen gelaten voor vijftien dagen. Geen enkele van haar verwachtingen van een beter leven in de stad werd ingelost. Na die vijftien dagen werd ze geplaatst bij een familie, zonder contract. Ze kende noch de naam van het agentschap, noch het loon dat ze normaal gezien zou krijgen. Haar werkgevers maakten misbruik van haar onbeschermd status en misbruikten het meisje. Ze moest werken van 6 uur ’s ochtends tot 18 uur voor vijf mensen en kreeg de tien maanden dat ze daar bleef niets uitbetaald. Soms kreeg ze een deel van het eten voor de hond, anders kreeg ze restjes of moest ze voor zichzelf iets klaarmaken. Fruit kreeg ze alleen wanneer de werkgeefster in een goede bui was. Voor kleine dingen als niet goed genoeg afwassen werd ze geslagen. Asha

---

⁵³ M. BLACK, “Caged birds, Silent song” in *New Internationalist*, (1997), 292, pp. 15-17.

⁵⁴ J. DEVOS, *Kinderen in huisarbeid*, o.c.

⁵⁵ NATIONAL DOMESTIC WORKERS MOVEMENT, *Child Domestic Workers: Unheard, Unseen, Unreached*, o.c., 1.

durfde niet weggaan vermits ze nergens had om naartoe te gaan. Na een keer zo hard geslagen te zijn zat Asha voor het huis te wenen. Een andere domestic worker uit de buurt kwam haar tegen en gaf haar onderdak voor een nacht. De dag nadien werd Asha toevertrouwd aan de beweging in Delhi die haar de kans gaf om les te volgen alvorens terug naar huis te gaan.⁵⁶

De volgende mythes kunnen dus geïdentificeerd worden en zullen achtereenvolgens besproken worden: ‘Child domestic work is geen kinderarbeid’ (2.2.1), ‘Huishoudelijk werk bereidt jonge meisjes voor op het huwelijk’ (2.2.2), ‘Huishoudelijk werk voorziet een veilige omgeving voor het kind’ (2.2.3), ‘Child domestic workers verbeteren hun vooruitzichten in het leven’ (2.2.4), ‘Voor arme kinderen worden beter gezorgd door de families die hen tewerkstellen’ (2.2.5), ‘Child domestic workers voorzien van werk en onderdak is hen voorzien van een nieuwe thuis’ (2.2.6), ‘Child domestic workers zijn lui en ondankbaar’ (2.2.7), ‘Child domestic worker worden is een geïnformeerde beslissing, gemaakt door de familie van het kind en het kind zelf’ (2.2.8), ‘Onderwijs is niet nodig voor child domestic workers’ (2.2.9) en last but not least ‘Child domestic work is een oplossing voor armoede’ (2.2.10). Zoals opgemerkt zal kunnen worden overlappen vele van deze mythes elkaar deels.

2.2.1. ‘Child domestic work is geen kinderarbeid’

Deze mythe past in de bredere problematiek die alle huishoudelijk werk omringt, met name dat huishoudelijk werk niet erkend wordt als ‘echt’ werk. De oorzaak daarvan ligt in het maatschappelijke systeem. In een maatschappelijk systeem waarin goederen (commodities) centraal staan wordt ‘arbeid’ gedefinieerd als ‘*productieve*’ arbeid – het soort arbeid dat tastbare goederen voor verkoop voortbrengt, arbeid die een inkomen voortbrengt, arbeid die bijdraagt tot het Bruto Nationaal Product (BNP) van een natie. Arbeid heeft dus een zekere monetaire betekenis. Taken vallende buiten deze parameter worden beschouwd als ‘niet productief’ – niet ‘arbeid’.⁵⁷

In een dergelijk maatschappelijk systeem is één van de belangrijkste ‘commodities’ arbeidskracht, gehuurd en verkocht voor een prijs of loon op de

---

⁵⁶ S.A. KRAMER, A-L SPEHAR en R. SUONPERA, *Rediscovered Treasures*, Ganesh Offset, 2005, 3.

⁵⁷ J. D’CUNHA, “Politics of Housework” in *Houseworkers*, Mumbai, National Domestic Workers Movement, 14.

arbeidsmarkt. Deze arbeidskrachten creëren andere goederen waarop het systeem drijft. Vrouwen in hun baren van kinderen en opvoedingsactiviteiten creëren en onderhouden deze cruciale arbeidskrachten. De link tussen vrouwen en het productiesysteem ligt dus in hun huishoudelijke activiteiten die, door het opbrengen van potentiële werkkrachten en het onderhouden van de bestaande, bijgevolg een duidelijke ‘productieve’ activiteit is.⁵⁸

Deze vitale band tussen huishoudelijk werk en het economisch systeem gaat echter teloor vanwege de geïndividualiseerde, geprivatiseerde en geïsoleerde aard van de activiteit. Het wordt beschouwd als een natuurlijk attribuut van vrouwen, als ‘werk uit liefde’ en bijgevolg onbetaald en ‘niet productief’. Via de mechanismen van de onzichtbaarheid van huishoudelijk werk en de ideologische mystificatie van de rol als vrouw wordt dus de negatie van de vrouwelijke bijdrage tot het economische leven vervolledigd. Zelfs wanneer huishoudelijk werk wordt uitgevoerd in huishoudens als betaald werk, dan nog liggen de lonen laag. Dit omwille van het feit dat het wordt beschouwd als werk dat geen vakkennis vereist. Doordat domestic workers niet worden beschouwd als arbeiders hebben ze bijgevolg geen beschermende wetgeving om op terug te vallen indien de situatie het vereist.⁵⁹

Wat houdt huishoudelijk werk dan wel in dat het geclassificeerd kan worden als ‘echt’ werk? Laten we beginnen met een algemene definitie van huishoudelijk werk. De *Homework Convention C177* van de ILO definieert *home work* als volgt:⁶⁰

the term *home work* means work carried out by a person, to be referred to as a homemaker, (i) in his or her home or in other premises of his or her choice, other than the workplace of the employer; (ii) for remuneration; (iii) which results in a product or service as specified by the employer, irrespective of who provides the equipment, materials or other inputs used

Of anders geformuleerd: “A domestic worker is someone who carries out household work in private households in return for wages”.⁶¹

Wanneer we de definitie van ISCO-88⁶² onder ogen krijgen, merken we hierin de verschillende taken op die huispersoneel moeten verrichten:

---

⁵⁸ B. EHRENREICH, “Introduction”, in B. EHRENREICH en A. HOCHSCHILD, *Global Woman: Nannies, Maids and Sex Workers in the New Economy*, New York, Henry Holt, 2002, 3.

⁵⁹ J. D’CUNHA, *l.c.*, 14-15.

⁶⁰ INTERNATIONAL LABOUR ORGANISATION, *Homework Convention C177*, Genève, 1996. (20.04.2006, International Labour Organisation: <http://www.ilo.org/ilolex/cgi-lex/convde.pl?C177>).

⁶¹ SOCIAL ALERT, *o.c.*, 8.

⁶² International Standard Classification of Occupations.

Domestic helpers and cleaners sweep, vacuum clean, wash and polish, take care of household linen, purchase household supplies, prepare food, serve meals and perform various other domestic duties.

Tasks include:

- (a) sweeping, vacuum-cleaning, polishing and washing floors and furniture, or washing windows and other fixtures;
- (b) washing, ironing and mending linen and other textiles;
- (c) washing dishes;
- (d) preparing, cooking and serving meals and refreshments;
- (e) purchasing food and various other household supplies;
- (f) performing related tasks;
- (g) supervising other workers.⁶³

Deze definitie somt echter niet alle taken op die domestic workers moeten uitvoeren. Vele dienstmeisjes dienen ook als kinder- of bejaardenoppas. De verzorgende taak mag dus zeker niet uit het oog verloren worden.

Anti-Slavery International merkt echter terecht op dat een uniforme definiëring van domestic work ontbreekt.⁶⁴ Volgens Wereldsolidariteit komt het er uiteindelijk op neer dat het takenpakket oeverloos is. De aard van het werk wordt gekenmerkt door een eindeloze verscheidenheid. Dit toont nogmaals aan dat de werknemer is overgeleverd aan de willekeur van de werkgever. Deze laatste kan, volgens eigen wens, het takenpakket van de dienstmeid samenstellen.⁶⁵

Uit de bestaande definities kan men in elk geval afleiden dat huishoudelijk werk wel daadwerkelijk werk is. Huishoudelijk werk is immers fysisch veeleisend, vereist vele bekwaamheden en is een essentiële taak om een huishouden gaande te houden.⁶⁶

2.2.2. ‘Huishoudelijk werk bereidt jonge meisjes voor op het huwelijk’

De idee dat huishoudelijk werk geen ‘echt’ werk is hangt samen met de idee dat het een ‘vrouwenjob’ is. Huishoudelijk werk wordt gezien als de plicht van elke vrouw en een natuurlijke rol voor haar. Huishoudelijk werk wordt in vele culturen

---

⁶³ INTERNATIONAL LABOUR ORGANISATION, *International Standard Classification of Occupations: 9131 Domestic Helpers and Cleaners*, Genève, 1988. (20.04.2006, International Labour Organisation: <http://www.ilo.org/public/english/bureau/stat/isco/isco88/9131.htm>).

⁶⁴ L. CHEW, *Programme Consultation Meeting on the Protection of Domestic Workers Against the Threat of Forced Labour and Trafficking. Discussion Paper*, Londen., Anti-Slavery International, 2003, 19.

⁶⁵ G. BAEKE, *o.c.*, 32.

⁶⁶ K. JAMESON, *Child's Play: Common Myths About Children in Domestic Work*, Mumbai, National Domestic Workers Movement, 2005, 3.

beschouwd als ‘arbeid gedaan uit liefde’, verricht uit dienstbaarheid, *sewa*. Vele Indiërs stellen dan ook dat wanneer meisjes op jonge leeftijd huishoudelijke taken op zich nemen, dat zij beter voorbereid zullen zijn op hun toekomstige rol als echtgenote en moeder. De maatschappelijke rollen zijn echter aan het veranderen. Steeds meer echtgenoten nemen de verantwoordelijkheid voor een aantal huishoudelijke taken op zich, wat lonend kan zijn voor allebei de huwelijkspartners.⁶⁷

Deze mythe, en bijgevolg de sociaal-economische erkenning van huishoudelijk werk, gaat dus hand in hand met de eerder besproken positie van de vrouw in de samenleving. Wanneer de vrouw een lage status heeft in de maatschappij, is ook de behandeling van huispersoneel slecht. Enkel wanneer de vrouw op hetzelfde niveau komt te staan als de man en dus meer gewaardeerd wordt in haar vrouwelijke identiteit, kan haar werk, als dienstmeid, erkenning krijgen. Zoniet blijven deze vrouwen opgesloten in de informele economie. In India wordt dit nog extra in de hand gewerkt door de status van dalits, kastelozen, die vele dienstmeisjes bezitten en het Hindoegehoof (cf. de wetten van Manu). Mauss spreekt over ‘total social phenomena’.⁶⁸ Deze term duidt op de totale samenhang van alles: het kastensysteem met de superieure plaats van de zuivere brahmanen, het huwelijk met het bruidsschatstelsel, het ideaal van *sewa*, de sociaal-economische erkenning van vrouwen en meisjes als huispersoneel, enzovoort.

2.2.3. ‘Huishoudelijk werk voorziet een veilige omgeving voor het kind’

Vele Indiërs geloven dat child domestic workers kunnen werken in een veilige omgeving, dat huishoudelijk werk niet schadelijk is maar eerder heilzaam voor het kind. Deze mythe staat echter ver van de realiteit. Er zijn bijvoorbeeld gevaren verbonden met koken (zoals het koken van water of het snijden van groenten), met het gebruik van chemische schoonmaakproducten en het dragen van zware dingen. Brandwonden zijn relatief veelvoorkomend bij child domestic workers.

Daarnaast zijn kinderen die als huispersoneel werken ook heel kwetsbaar voor uitbuiting, voornamelijk omwille van drie factoren: vooreerst is er het feit dat

---

⁶⁷ *ibid.*, 13.

⁶⁸ G. BAEKE, *o.c.*, 34.

child domestic workers vaak weggestopt worden in private woningen alwaar ze gemakkelijke slachtoffers zijn van fysisch, verbaal en seksueel misbruik. Misbruik is dus veelvoorkomend. Een tweede factor is de ongelijke machtsrelatie tussen de werkgever en het dienstmeisje. De macht die de werkgever heeft over een kind heeft tot gevolg dat zij bang zijn om hun stem te laten horen. Een laatste factor is de economische afhankelijkheid van het dienstmeisje van haar werkgever. Het dienstmeisje wordt gedwongen de slechte behandeling te verdragen om in het levensonderhoud van haar familie te kunnen voorzien.⁶⁹

De directeur van de Child Trauma Academy te Texas, B.K. Perry heeft een studie gepubliceerd die aantoont dat verwaarlozing in de kindertijd onder andere resulteert in een disgeorganiseerd en onderontwikkeld brein. Kinderen moeten de mogelijkheid hebben om emotionele banden te leggen (met familie), zichzelf met een groep te identificeren en respect voor zichzelf te ontwikkelen. Een geïsoleerde child domestic worker zal hier naar alle waarschijnlijkheid niet de kans toe krijgen. Daarbij verhogen traumatische ervaringen in de kindertijd, zoals bijvoorbeeld het verbale of seksuele misbruik waar vele child domestic workers mee te maken krijgen, het risico op sociale, mentale en medische problemen in de toekomst.⁷⁰ Ook Teicher wijst hierop: “Onze hersens worden gemodelleerd door onze vroege ervaringen. Mishandeling is een beitel die onze hersenen modelleert tot worsteling met strijd, maar ten kostte van diepe, blijvende wonden”.⁷¹

2.2.4. ‘Child domestic workers verbeteren hun vooruitzichten in het leven’

Het grote publiek, werkgevers en de families van child domestic workers geloven gezamenlijk dat de tewerkstelling als dienstmeisje in een stad het kind de beste kansen geeft op een vaste job, succes en geluk. Vele meisjes werkend als dienstmeisje komen immers van rurale dorpen en reizen honderden kilometers voor een beter leven in de stad. Werkgevers geloven dat ze het kind daadwerkelijk helpen door hen een kans te geven om te werken, families geloven dat ze beter verzorgd

---

⁶⁹ K. JAMESON, *o.c.*, 7.

⁷⁰ B.K. PERRY, “Childhood Experience and the Expression of Genetic Potential: What Childhood Neglect Tells Us About Nature and Nurture” in *Brain and Mind*, 3, (2002), 1, pp. 79-100.

⁷¹ M.D. TEICHER, “Wounds that time won't heal: The neurobiology of child abuse” in *Cerebrum: The Dana Forum on brain science*, 2, (2000), 4, p. 67.

zullen worden als child domestic workers in een welvarend huishouden dan ooit mogelijk zou zijn in hun eigen familie. Deze laatste mythe wordt hieronder besproken.

2.2.5. ‘Voor arme kinderen worden beter gezorgd door de families die hen tewerkstellen’

Het bestaan van child domestic work wordt vaak verdedigd door te stellen dat voor het kind beter gezorgd wordt door de families die hen tewerkstellen. De achterliggende idee is dat een rijkere familie materiële voordelen en kansen kan verstrekken aan kinderen die anders in armoede zouden leven.

Wat zijn echter de behoeften van een kind? Elke mens heeft een aantal basisbehoeften zoals voedsel, onderdak en warmte. Werkgevers van dienstmeisjes geloven vaak dat zij in het levensonderhoud van het kind voorzien door hun basisbehoeften te verzorgen. Het leven van vele dienstmeisjes is echter oncomfortabel: ze moeten vaak op de keukenvloer slapen, krijgen alleen restjes te eten en moeten lange, vermoeiende dagen werken. Ondervoeding kan de fysieke gezondheid van child domestic workers beïnvloeden. Zo kan bijvoorbeeld ijzertekort resulteren in cognitieve en motorische achterstand, angst, depressie, sociale problemen en concentratie problemen of kan proteïnetekort kan resulteren in motorische en cognitieve achterstand en impulsief gedrag.⁷²

Kinderen hebben ook sociale noden: de steun van een familie, liefde en verzorging. Bij kinderen in huishoudelijk werk wordt echter zelden aan deze noden voldaan, zij bevinden zich immers vaak in een kwetsbare positie door in te leven bij vreemden en krijgen zo vaak te maken met misbruik en uitbuiting. Hierbij komt nog eens dat zij geïsoleerd leven van hun familie, vrienden en gelijken, zodat hen de steun en liefde die ze nodig hebben ontzegd wordt.

Als laatste element hebben kinderen ook nood aan kansen om te groeien en ontwikkelen. Child domestic work wordt vaak gezien als een oplossing voor de enorme armoede in India en andere ontwikkelingslanden, dit is echter maar een korte

---

⁷² E. POLLITT en K.S. GORMAN, “Nutritional deficiencies as developmental risk factors” in C.A. NELSON, *Threats to optimal development: Integrating biological, psychological, and social risk factors*, Hillsdale Erlbaum, 1994, 121-144.

termijn-oplossing. Child domestic workers krijgen immers niet de mogelijkheid om te streven naar een betere toekomst doordat hen vaak het recht op onderwijs ontzegd wordt. Zo slagen ze er niet in in een betere levensvoorziening te voorzien op lange termijn.⁷³

2.2.6. ‘Child domestic workers voorzien van werk en onderdak is hen voorzien van een nieuwe thuis’

Vele werkgevers van dienstmeisjes geloven dus oprecht dat ze een goede daad verrichten door een arm meisje in huis te nemen, dat ze hen voorzien met nieuwe mogelijkheden en een kans geven om in een comfortabel huis te leven. Een child domestic worker tewerkstellen wordt dan gezien als een vorm van liefdadigheid.

Er bestaan echter enorme verschillen tussen een werkplaats en een thuis. Zo staat in de werkplaats van een child domestic worker bijvoorbeeld het beste voor de werkgever centraal, is er alleen interactie met de werkgevers, moeten de dienstmeisjes lange, fysisch veeleisende dagen werken en krijgen ze onderdak en een loon. In een thuis daarentegen heeft men het beste voor met het kind, kan deze omgaan met familie, heeft ze tijd en vrijheid om te spelen en te ontwikkelen en krijgt ze liefde en emotionele steun.⁷⁴ In de realiteit kan het huis van de werkgever dus nooit een ware thuis worden voor een dienstmeisje. Deze kinderen worden immers noch als familie, noch als arbeider behandeld, maar eerder als het bezit van de werkgever dat naar believen gebruikt kan worden.

2.2.7. ‘Child domestic workers zijn lui en ondankbaar’

Vele werkgevers geloven dat child domestic workers onzorgvuldig zijn, niet hard genoeg werken en ondankbaar zijn ten opzichte van hen die hen een nieuwe ‘thuis’ geven. Sommigen zijn ook wantrouwig tegenover hun dienstmeisje. Een belangrijke oorzaak hiervan zijn de lange werkdagen en een gebrek aan sociale ontwikkeling waarmee child domestic workers te kampen hebben. Dit kan leiden tot ongelukkige,

---

⁷³ K. JAMESON, *o.c.*, 6.

⁷⁴ *ibid.*, 5.

lethargische (slome) kinderen die dan overkomen als ongemotiveerd en weinig respectvol.

Het gevolg is dat vele dienstmeisjes respectloos behandeld worden door hun werkgevers. Ze worden vaak uitgescholden en verbaal misbruikt voor kleine fouten zoals het breken van een tas. Ook wordt het huispersoneel vaak van diefstal beschuldigd wanneer iets verdwenen is. Alhoewel deze aantijgingen zelden bewezen kunnen worden, worden dienstmeisjes zelden geloofd door de politie wanneer ze aangeven het niet gedaan te hebben. Omdat ze in dergelijke situaties steun van familie of vrienden missen leidt dit bij de kinderen tot gevoelens van isolatie en wanhoop.

2.2.8. ‘Child domestic worker worden is een geïnformeerde beslissing, gemaakt door de familie van het kind en het kind zelf’

De idee heerst dat child domestic workers en hun familie het beroep van dienstmeid instappen met de ogen weid open, wetende wat van hen verwacht zal worden en wat ze zullen moeten confronteren. Dit is echter allesbehalve waar. Vele child domestic workers komen immers van landelijke regio's en worden verleid door mensenhandelaars met verhalen van een beter en opwindend leven in de stad. De kinderen en hun familie worden misleid door het idee van een nieuwe thuis bij een rijke familie, terwijl men zwijgt over de werk- en levenscondities.

Dienstmeisjes werken meestal in steden honderden of duizenden kilometers verwijderd van hun familie en krijgen meestal weinig tot geen kans van hun werkgevers om contact met de familie te onderhouden, wat het voor hen onmogelijk maakt om hun over de realiteit van hun bestaan te vertellen. En zelfs wanneer de dienstmeisjes de kans hebben om hun verwanten hun verhaal te vertellen zien velen hiervan af omdat ze beschaamd zijn dat ze ‘gefaald’ hebben of bang dat ze hun bron van inkomsten zullen verliezen.⁷⁵

---

⁷⁵ *ibid.*, 10.

2.2.9. ‘Onderwijs is niet nodig voor child domestic workers’

Vele Indiërs geloven ook dat het niet realistisch of belangrijk is om een opleiding te verstrekken aan child domestic workers. De harde realiteit van een leven zonder opleiding is dat deze kinderen niet de kans krijgen om hun vooruitzichten in het leven te verbeteren. Ze zullen in de vicieuze cirkel van armoede gevangen blijven. Daarbij komt nog dat ze niet hun leergierigheid kunnen bevredigen en het potentieel dat ze bezitten niet kunnen ontwikkelen. Ook blijven ze met slechts weinig of geen bewustzijn van hun basisrechten als mens in de maatschappij en zijn ze dus wederom vatbaar voor uitbuiting.⁷⁶

2.2.10. ‘Child domestic work is een oplossing voor armoede’

Ondanks het feit dat vele Indiërs niet geloven dat kinderen tewerkstellen als dienstmeisjes ideaal is geloven velen dat het nog steeds de beste oplossing voor armoede is: de kinderen zijn zogezegd beter af bij hun werkgevers want ze krijgen eten en onderdak en de ouders hebben één mond minder om te voeden.

Kailash Satyarthi, voorzitter van de Zuid-Aziatische Coalitie Tegen Kinderarbeid, draait de zaak om: “Kinderarbeid is niet het gevolg, maar een oorzaak van armoede”. In India werken vijftien miljoen kinderen en zijn zestig miljoen volwassenen werkloos.⁷⁷ Vaak resulteert kinderarbeid in deprivatie op vlak van onderwijs, sociaal en zowel fysieke als mentale gezondheid. Wanneer kinderen beginnen werken op jonge leeftijd blijven ze ongeletterd, ongeschoold en niet in staat op te komen voor betere werkcondities en hogere lonen, bijgevolg zullen ze hun hele leven arm blijven.⁷⁸ Het is een vicieuze cirkel:

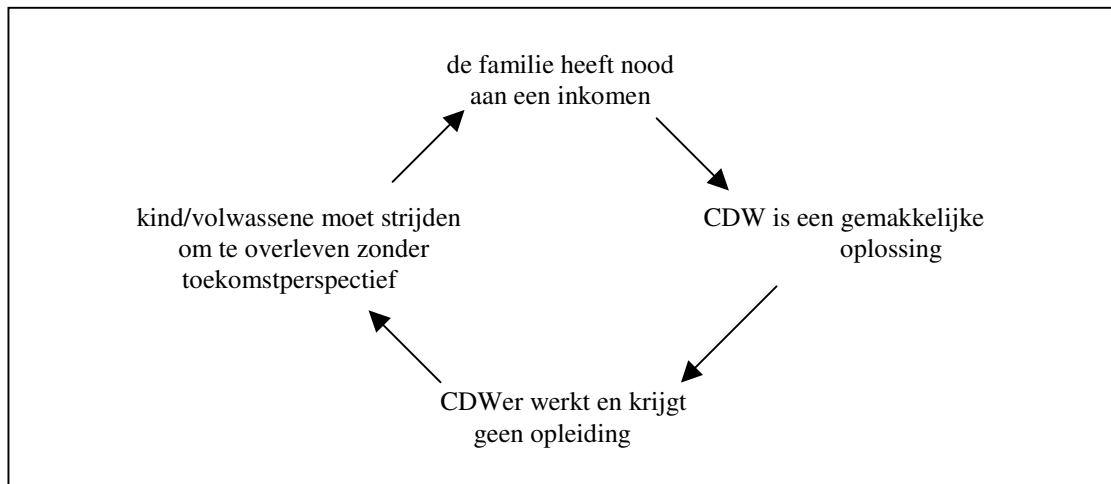
---

⁷⁶ *ibid.*, 9.

⁷⁷ GOVERNMENT OF INDIA – MINISTRY OF LABOUR, *National Child Labour Project* (03.03.2006, <http://labour.nic.in/cwl/ChildLabour.htm>).

⁷⁸ ARUNODHAYA CENTRE FOR STREET AND WORKING CHILDREN, *State level consultation on child domestic workers: A study on children in domestic work in Chennai*, Chennai, Arunodhaya centre for street and working children, 1999, 3.

Figuur 2.2. De vicieuze cirkel van armoede voor een child domestic worker

Bron: K. JAMESON, *Child's Play: Common Myths About Children in Domestic Work*, Mumbai, National Domestic Workers Movement, 2005, 14.

Child domestic work is thus only and solely a short-term solution for poverty. In the long term, it offers only a chance of education for child domestic workers and more generally an overall improvement of living conditions in India as a solution for poverty.

2.3. Gevolg van de mythes

Mythes onder werkgevers die dienstmeisjes benoemen als ‘deel van de familie’ en maatschappelijke mythes die weigeren huishoudelijk werk te erkennen als ‘echt’ werk, verhinderen dat dienstmeisjes zichzelf zouden beschouwen als arbeiders en daarom ook de vereniging van huispersoneel. Zelfs daar waar dienstmeisjes deze mythes kunnen overstijgen, zijn de kansen voor collectieve mobilisatie beperkt gegeven de persoonlijke natuur van de werkgever-werknemer relatie en de extreme afhankelijkheid van de dienstmeisjes ten opzichte van de werkgever. Ze hebben immers geen gemeenschappelijke werkplaats en dus ook geen collectieve identiteit of referentiekader.⁷⁹

Hoezeer de structuur van huishoudelijk werk ook beperkingen plaats op de kansen op collectieve mobilisatie, een exclusieve focus daarop beeldt dienstmeisjes uit als passieve en machteloze slachtoffers van de structurele factoren van hun werk.

⁷⁹ INTERNATIONAL LABOUR OFFICE, *Organizing for Social Justice. Report I (B), International Labour Conference 92 nd Session*, Genève, International Labour Organisation, 2004, 134 p.

Dit beeld is echter onhoudbaar in het licht van de lange geschiedenis van organisatie in deze sector. Reeds in 1881 organiseerden wasvrouwen in Atlanta de “Washing Society” om een hoger loon te eisen en kondigden ze een staking af om hun vraagkracht bij te zetten.⁸⁰ De meer recente geschiedenis van andere delen van de wereld onthult gelijkaardige vlagen van activiteit tussen domestic workers. De geschiedenis van domestic service in Latijns-Amerika en de Caraïben demonstreert een traditie van actieve pogingen om de sector te verenigen in een vakbond. In Afrika hebben domestic workers, met onderbrekingen, zichzelf georganiseerd in vakbonden om werkgerelateerde problemen aan te pakken en tegen de politieke repressie in te gaan.⁸¹

Hoewel verdere gedocumenteerde geschiedenis van mobilisatie tussen domestic workers schaars is, onthult deze wel dat domestic workers zichzelf georganiseerd hebben op basis van hun arbeidersstatus.⁸² Deze geschiedenis betwist de veronderstelling van Smith dat betaald domestic work “an occupational oddity that defies organization” is. Hij omschrijft alle pogingen om domestic workers te mobiliseren als ‘*Organizing the Unorganizable*’.⁸³ Ook de *National Domestic Workers Movement* is een weerlegging van deze veronderstelling.

2.4. De onderzoeksvraag verder uitgediept

Aan de hand van de contextuele gegevens met betrekking tot child domestic work en de mythes rond child domestic work is het mogelijk om de onderzoeksvraag - “Wat zijn de bestaande percepties rond child domestic work in India en wat is de invloed van de National Domestic Workers Movement hierop?” - verder uit te klaren. De onderzoeksvraag kan verder gespecificeerd worden naar een aantal andere vragen: “Hoe is de *National Domestic Workers Movement* georganiseerd?”, “In welke mate wordt nog vastgehouden aan de mythes rond child domestic work in de huidige Indische maatschappij?” en “Welke rol speelt de *National Domestic Workers*

---

⁸⁰ S. ALLY, “Caring about Care Workers: Organising in the Female Shadow of Globalisation” in *Advocacy Internet*, 6, (2005), 3, 38.

⁸¹ D. J. GAITSKELL, M. KIMBLE, M. MACONACHIE en E. UNTERHALTER, “Class, Race, and Gender: Domestic Workers in South Africa” in *Review of African Political Economy*, 4, (1983), 27/28, pp. 86-106.

⁸² S. ALLY, *o.c.*, 39.

⁸³ P.R. SMITH, “Organizing the Unorganizable: Private Paid Household Workers and Approaches to Employee Representation” in *North Carolina Law Review*, 79, (2000), 1, p. 47.

Movement in het ontcrachten van deze mythes?”. Een antwoord op de eerste vraag wordt geformuleerd in het volgende hoofdstuk, de twee andere vragen komen dan voornamelijk in het laatste hoofdstuk aan bod.

2.5. Besluit

De onderzoeksvraag geformuleerd in het eerste hoofdstuk -“Wat zijn de bestaande percepties rond child domestic work in India en wat is de invloed van de National Domestic Workers Movement hierop?”- kan verder uitgediept worden tot de volgende vragen: “Hoe is de *National Domestic Workers Movement* georganiseerd?”, “In welke mate wordt nog vastgehouden aan de mythes rond child domestic work in de huidige Indische maatschappij?” en “Welke rol speelt de *National Domestic Workers Movement* in het ontcrachten van deze mythes?”. Dit gebeurde aan de hand van de contextuele informatie over child domestic work en de informatie over de mythes die de problematiek omringen.

In de situationele context vielen drie onderling afhankelijke elementen te onderkennen: de economische en sociale situatie, de juridische situatie en de algemene ideeën over de ondergeschikte positie van de vrouw in India. Wat hier vooral bij opviel was hoe de bestaande wettelijke bepalingen met betrekking tot huispersoneel nauwelijks aansluiten op de socio-economische realiteit. Uit deze verschillende factoren vloeien de vele mythes rond child domestic work voort. Deze mythes rond child domestic work zijn onder andere het geloof dat child domestic work geen vorm van kinderarbeid is, maar eerder een voorbereiding van jonge meisjes op het huwelijk. Eén van de meest prominente mythes die child domestic work in stand houdt is de mythe dat child domestic work een oplossing voor armoede is. Die kinderen die als huispersoneel werken zouden hun vooruitzichten in het leven verbeteren aangezien voor arme kinderen beter wordt gezorgd door de families die hen tewerkstellen dan door hun familie thuis die in armoede leeft. Een andere mythe die daaruit volgt is dat onderwijs dan ook niet nodig is voor child domestic workers. Andere mythes die de problematiek mede in stand houden zijn dat werken als dienstmeisje een veilige omgeving voorziet voor het kind, een nieuwe thuis zelfs, dat child domestic workers lui en ondankbaar zijn en dat child domestic worker worden een geïnformeerde beslissing is, gemaakt door de familie van het

kind en het kind zelf. Deze mythes omringen niet alleen de problematiek van child domestic work, maar houden ze mee in stand. Samen met de structurele factoren van huishoudelijk werk hebben ze volgens Smith een demobiliserende effect. Dit demobiliserende effect kan echter niet helemaal verdedigd worden vermits een organisatie als de *National Domestic Workers Movement* er wel in slaagt huispersoneel bijeen te brengen en te mobiliseren. Hoe deze NGO hierin slaagt zal aan bod komen in het volgende hoofdstuk.

3. De National Domestic Workers Movement: een genuanceerd resource mobilization perspectief

In het midden van de jaren zestig stonden de sociale wetenschappen op methodologisch vlak nog nergens wat betreft sociale beweging studie: men ging nog al te vaak uit van verouderde concepten zoals charismatisch leiderschap en massamobilisatie, die niet van toepassing waren op de protestgolf van de jaren zestig. Het bestaande begrippenapparaat was niet toereikend om dit nieuwe fenomeen op vruchtbare wijze te bestuderen.⁸⁴

In de Verenigde Staten was al van op het einde van de jaren zestig sprake van een heropleving van de participatiestudies. Op het einde van de jaren zeventig werden met de komst van de *resource mobilization theory* de oude verklaringsmodellen vervangen door nieuwe die de nadruk legden op sociale netwerken en op de kosten en baten van participatie.⁸⁵

Er wordt in dit hoofdstuk eerst nagegaan of de National Domestic Workers Movement een sociale beweging of een sociale beweging organisatie is. Vervolgens wordt een beknopte uitleg gegeven over de *resource mobilization*-theorie. Verder in dit hoofdstuk worden dan de kritieken op deze benadering besproken en wordt deze genuanceerde *resource mobilization*-theorie toegepast op de *National Domestic Workers Movement*.

3.1. De National Domestic Workers Movement: een sociale beweging of een sociale beweging organisatie?

Met de opkomst van de globale netwerkmaatschappij zien we naast de traditionele sociale bewegingen zoals vakbonden ook internationale non-gouvernementele organisaties en transnationale coalities verrijzen die beide op een variëteit van manieren reageren op nieuwe nationale en internationale uitdagingen.⁸⁶ Maar ook de

---

⁸⁴ J.L. COHEN en A. ARATO, *Civil Society and Political Theory*, Londen, MIT Press, 1992, 496.

⁸⁵ P. VAN AELST en S. WALGRAVE, "Nieuwe spelers op het middenveld" in *Blad Bestuurskunde*, 10, (2001), 1, pp. 28-37.

⁸⁶ P. DEVELTERE, *The movement for the abolition of child labour: example of a transnational network movement - Working Paper n°3*, Leuven, Leuven Interdisciplinary Research Group on International Agreements and Development, 2003, 4.

traditionele sociale bewegingen en sociale beweging organisaties krijgen hierin een nieuwe plaats.

Sociale bewegingen zijn heel dynamische en open omgevingen waarin mensen hun eigen niveau van betrokkenheid kunnen kiezen. Sociale bewegingen zijn in geen geval monolithische structuren of fenomenen die gemakkelijk te identificeren of te bevatten zijn. Ze zijn eerder complexe en gefragmenteerde fenomenen wegens de variëteit en variabiliteit van factoren en actoren die hun richting en vorm beïnvloeden.⁸⁷ Er bestaat geen nood aan directe, gestroomlijnde en gecoördineerde interactie tussen de participanten. Tussen elkaar definiëren ze het probleem, maar toch zonder te trachten een coherent, consistent geheel van ideeën te vormen. Een beweging is in staat een breed spectrum van analyses en meningen te bevatten. Gecombineerd slagen ze er vaak in spanning te creëren. Zo slagen ze erin om macht te ontwikkelen, zonder dat één organisatie een centrale rol speelt in het uittekenen van strategieën en tactieken.⁸⁸

Een typisch kenmerk van de *sociale-beweging-organisaties* daarentegen is hun hiërarchische (en federale) structuur.⁸⁹ Een sociale-beweging-organisatie is een formele organisatie die z'n doelen identificeert met die van een sociale beweging en deze probeert te verwezenlijken.⁹⁰ Het onderscheid tussen een sociale beweging en een sociale-beweging-organisatie is dus voorkeur voor verandering versus georganiseerde actie voor verandering. Sociale bewegingen zijn de bouwstenen van sociale-beweging-organisaties. Sociale beweging studies zoals de *resource mobilization theory* zijn dus evengoed toepasbaar op sociale beweging organisaties.

De vraag of de *National Domestic Workers Movement* nu een sociale beweging of een sociale-beweging-organisatie is, is moeilijk te beantwoorden. De *National Domestic Workers Movement* benoemt zichzelf als een *movement*, een beweging, en kent een dynamische, open omgeving waarin mensen hun eigen niveau van betrokkenheid kunnen kiezen. De *National Domestic Workers Movement* kent echter ook enigszins een hiërarchische structuur en voert georganiseerde actie om de doelstellingen van domestic workers vorm te geven. Er bestaat dus een zekere dualiteit, maar in deze analyse behandelen we haar als een sociale-beweging-

---

⁸⁷ P. DEVELTERE, *Co-operation and development with special reference to the experience of the Commonwealth Caribbean*, Leuven, Acco, 1994, 21.

⁸⁸ P. DEVELTERE, *The movement for the abolition of child labour, o.c.*, 6.

⁸⁹ *ibid.*, 6.

⁹⁰ M. ZALD en J. McCARTHY, *Social movements in an organizational society : collected essays*, New Jersey, Transaction Books, 1987, 20.

organisatie. Op de structuur van deze NGO en hoe ze actie probeert te voeren wordt later in dit hoofdstuk ingegaan (punt 3.4.), maar eerst wordt de *resource mobilization*-theorie nader toegelicht.

3.2. De *resource mobilization*-theorie

Het Noord-Amerikaanse *resource mobilization* perspectief dat de objectiverende logica van empirisch-analytische sociologie nastreeft, verschaft een partiële theorie van organisatie-geleide en strategische mobilisatie van sociale actie.⁹¹ De theorie legt nadruk op sociale-beweging-organisaties als mechanismen van mobilisatie en wordt gewoonlijk geassocieerd met Mayer Zald en zijn verschillende medewerkers, in het bijzonder John McCarthy. Zald en McCarthy's eerste publicatie hieromtrent was het pamflet '*The Trend of Social Movements in America: Professionalization and Resource Mobilization*' van 1973.

Er bestaan echter verschillende varianten van wat we de *resource mobilization* theorie noemen. Sommige analisten, zoals Charles Tilly, focussen op de relatie tussen collectieve actie en brede veranderingen in werking en politieke structuur. Andere benadrukken de verbanden tussen individuen, de mobilisatie van individuen door reeds bestaande structuren en de microsituationele determinanten van participatie (zoals Anthony Oberschall). Nog anderen, zoals Doug McAdam, focussen op de politieke aspecten van mobilisatie, opmerkend hoe kansen voor sociale actie gecreëerd worden door de zwakheid en instabiliteit van een regime enerzijds, evenals ondersteuning van een regime anderzijds.⁹² Het gedeelde thema tussen de verschillende bijdragen is de behandeling van activiteit van sociale bewegingen als doelbewust gedrag.

Zald en McCarthy representeren dus slechts één grote stroming van denken met betrekking tot sociale bewegingen, maar gaven wel het gemeenschappelijke label '*resource mobilization*'. Zald en McCarthy pasten de *rational choice* theorie toe op sociale bewegingen. Onder hen werden elementen als de aanwezigheid van hulpbronnen en mobilisatienetwerken, of de kansen die worden geboden door de

---

⁹¹ P. DEVELTERE, *Co-operation and development with special reference to the experience of the Commonwealth Caribbean*, o.c., 21.

⁹² M. ZALD en J. MCCARTHY, *Social movements in an organizational society*, o.c., 11-12.

politieke structuur, voor het eerst op een systematische manier geïntegreerd in de studie van sociale bewegingen en protestgedrag. De aandacht ging vooral uit naar de materiële randvoorwaarden voor de verklaring van het voorkomen van protest.⁹³ Wat Zald en zijn medewerkers benadrukken zijn niet de middelen zelf van een organisatie of hoe deze gebruikt worden maar eerder hoe ze worden verworven en georganiseerd.⁹⁴

De aanhangers van de *resource mobilization*-benadering gaan er van uit dat ontevredenheid kan worden beschouwd als een constante: in elk samenlevingsmodel is voldoende conflictstof voorhanden om aanleiding te kunnen geven tot protest. Interessanter is de vraag waarom deze latente onvrede in het ene geval wel leidt tot de ontwikkeling van protest en in het andere geval niet. Voor de verklaring van dit patroon richt men de aandacht vooral op het al dan niet beschikbaar zijn van voldoende materiële hulpbronnen voor de organisatie van het protest.⁹⁵ Enkel indien er voldoende organisatorische middelen, communicatienetwerken en andere middelen aanwezig zijn, zal de onvrede zich ook kunnen ontwikkelen tot protest, zo stellen McCarthy en Zald.⁹⁶ De theorie stelt ook dat, gegeven een engagement tot de uitbreiding van het oorspronkelijke lidmaatschap van een beweging, een effectief systeem van organisatie, en een gunstige sociale omgeving, de groei van eender welke beweging relatief onproblematisch is.

Wat het *resource mobilization* perspectief onderscheidt van ander theoretisch werk met betrekking tot sociale bewegingen is dat het meer belang stelt in middelen dan in motivatie. De theorie neemt aan dat participatie in sociale bewegingen zowel normaal als rationeel is.⁹⁷ Een belangrijk verschil met de klassieke benadering is dus dat de aandacht niet meer gaat naar vermeende psychopathologische kenmerken van de individuele participant, maar wel naar de organisatorische omgeving waarin die participant zich beweegt. Sociale bewegingen krijgen daardoor ook een veel duidelijker politiek profiel in deze benadering, wat niet altijd het geval was in vroegere studies over collectieve actie. Voor het eerst worden sociale bewegingen

---

⁹³ M. HOOGHE, "Een bewegend doelwit: De sociologische en historische studie van (nieuwe) sociale bewegingen in Vlaanderen" in *Belgisch Tijdschrift voor Nieuwste Geschiedenis*, 34, (2004), 3, pp. 339-341.

⁹⁴ M. ZALD en J. McCARTHY, *Social movements in an organizational society*, o.c., 1-2.

⁹⁵ M. HOOGHE, l.c., 339-341.

⁹⁶ M. ZALD en J. McCARTHY, "Resource Mobilization and Social Movements: A Partial Theory" in *American Journal of Sociology*, 82, (1977), 6, pp. 1212-1241.

⁹⁷ M. ZALD en J. McCARTHY, *Social movements in an organizationa society*, o.c., 16.

hier beschouwd als volwaardige, en in een meerderheid van de gevallen, rationele politieke actoren.

Zoals eerder vermeld wordt in het *resource mobilization* perspectief de *rational choice* theorie toegepast op sociale bewegingen. De *rational choice* theorie is een relatief recent ontwikkelde theorie met wortels in het utilitarisme. Het utilitarisme is een sociaal-ethische, politieke en sociaal-wetenschappelijke theorie, waarin consequent wordt doorgedacht op het principe van nutsmaximalisatie.

De mobilisatie theorie adopteert dus als één van z'n onderliggende problemen Olson's (1965) uitdaging: omdat sociale bewegingen collectieve goederen leveren, zullen slechts enkele individuen 'op zichzelf' de kosten willen dragen om deze doestellingen te bereiken.⁹⁸ De *resource mobilization*-benadering vertrekt dus vanuit een rationalistisch mensbeeld, waarbij ervan wordt uitgegaan dat actoren een kosten-batenanalyse maken alvorens ze beslissen tot participatie of tot actie over te gaan.⁹⁹

3.3. Kritieken op de *resource mobilization*-benadering

Het is duidelijk dat elke theorie met betrekking tot sociale bewegingen en sociale beweging organisaties zijn aandacht toespitst op enkele specifieke aspecten van de realiteit. De *resource mobilization*-theorie spitst zich toe op het mobiliseren van hulpbronnen en leidt bijgevolg aan een actor- of praxis deficit. De theorie lijkt verblind door de Noord-Amerikaanse resultaatgeoriënteerde sociale organisaties.¹⁰⁰

Op de mobilisatie-zienwijze is dan ook de nodige kritiek gekomen. De voornaamste kritiek kwam op het vertrekken vanuit de *rational choice* theorie. In veel gevallen is het immers helemaal niet duidelijk welk tastbaar voordeel een participant kan halen uit de deelname aan een protestgebeurtenis. Omgekeerd hoeft de deelname aan protestactiviteiten niet altijd begrepen te worden als een 'kost': de deelname kan op zich reeds als een positief te waarderen daad gelden.¹⁰¹ Fireman en Gamson besluiten dan ook:

---

⁹⁸ *ibid.*, 18.

⁹⁹ M. HOOGHE, *l.c.*, 340.

¹⁰⁰ P. DEVELTERE, *Co-operation and development with special reference to the experience of the Commonwealth Caribbean, o.c.*, 22.

¹⁰¹ M. HOOGHE, *l.c.*, 340-341.

most social movements would never get off the ground if their constituents' decisions to participate were based exclusively, or even primarily, upon individual self-interest (...) Self-interest is only one basis for mobilization.¹⁰²

Het is hier uiteraard niet de plaats om het volledige debat over de validiteit van de *rational choice*-assumpties te overlopen, maar in elk geval staat vast dat de *rational choice*-benadering een bijzonder zwak interpretatief kader vormt voor de studie van participatie aan protestbewegingen. Het verdedigen van de stelling dat participanten enkel gemotiveerd zouden zijn door een rationeel streven naar nutsmaximalisatie kan dus moeilijk gehandhaafd worden. De 'rationele' actor zal immers per definitie zo weinig mogelijk bijdragen aan de beweging, terwijl zij/hij wel zal proberen zo maximaal mogelijk te profiteren van de resultaten van de beweging. Indien dit echter de dominante strategie zou zijn binnen een samenleving, dan zou collectieve actie zo goed als nooit kunnen voorkomen. Processen van zingeving, ethiek en bezieling spelen immers ook een belangrijke rol in het mobilisatieproces, en die processen komen nauwelijks aan bod binnen de *resource mobilization*-benadering. De studie van collectieve actie legt daardoor in zekere zin het falen van het *rational choice*-paradigma bloot. De eng economische benadering van de *resource mobilization*-benadering wordt nu eerder begrepen als een hypercorrectie op de klassieke aanpak, waarbij men aan participanten van politiek protest elke rationaliteit ontzegde. In haar zuivere vorm wordt de *resource mobilization*-benadering dan ook nauwelijks nog toegepast.¹⁰³

De *resource mobilization* theorie werd in de jaren tachtig en negentig onder invloed van de kritieken verder uitgediept en bijgeschaafd. Onder meer Klandermans (1984) en Turner & Killian (1993) verweten de aanhangers dat ze te ver waren gegaan in het afzweren van (sociaal-)psychologische analyses en stelden aanpassingen voor. Zo wordt er in het oorspronkelijke *resource mobilization*-perspectief bijvoorbeeld geen rekening gehouden met de bredere sociale context. Hieronder kunnen onder andere de volgende aspecten onderscheiden worden: maatschappelijke oppositie en coöperatie. Op dit punt wordt later (punt 3.4.2.) dieper ingegaan.

---

¹⁰² B. FIREMAN en W.H. GAMSON, "Utilitarian logic in the resource mobilization perspective" in M. ZALD en J. McCARTHY (eds.), *The dynamics of social movements*, Cambridge, Winthrop Publishers, 1979, 38.

¹⁰³ M. HOOGHE, *l.c.*, 340-341.

Ongeveer gelijktijdig met de *resource mobilization*-benadering ontstond immers ook een alternatieve stroming, die we de '*new social movement*'-school zouden kunnen noemen. Terwijl aanvankelijk sprake was van een zekere tweestrijd tussen de '*resource mobilization*'-benadering en de '*new social movement*'-school, zien we dat in het huidige onderzoek de nadruk ligt op meer politiek getinte verklaringsmodellen, waardoor ook een vorm van synthese kon worden bereikt tussen beide aanvankelijk tegengestelde stromingen. Alleen hun onderlinge integratie, zoals bijvoorbeeld in het (herwerkte) *political process model* van McAdam (1996), kan een afdoende verklaring geven voor de opkomst, het succes en de ondergang van sociale bewegingen. Dit nieuwe model lijkt in vele opzichten op het *resource mobilization* model maar stelt dat zowel politieke kansen als organisatorische sterkte en ideologie belang hebben.¹⁰⁴

3.4. Een genuanceerd Resource Mobilization perspectief toegepast op de National Domestic Workers Movement

Verschillende componenten van het genuanceerde mobilisatieperspectief kunnen geïdentificeerd worden. In dit werk zullen de volgende behandeld worden met betrekking tot de *National Domestic Workers Movement*: (1) het ontstaan en de ontwikkeling van de beweging; (2) de maatschappelijke omgeving, dat is de structurele karakteristieken van de Indische maatschappij die het ontstaan en de ontwikkeling ervan definieerden; (3) de ideologie van de beweging, die haar groei definieerde en promootte; (4) de organisatie van middelen om de doelstellingen van de beweging te bereiken en (5) de leden van de beweging. Deze elementen werden geselecteerd naar voorbeeld van een artikel van Smith en Momen waarin het Resource Mobilization perspectief wordt toegepast op de *Bábí Movement* in Iran.¹⁰⁵

---

¹⁰⁴ *ibid.*, 340-341.

¹⁰⁵ P. SMITH en M. MOMEN, "The Bábí Movement: A Resource Mobilization Perspective" in P. SMITH (ed.), *In Iran: Studies in Bábí and Bahá'í History*, vol. 3, Los Angeles, Kalimat Press, 1986, 33-93.

3.4.1. Ontstaan en ontwikkeling

We beginnen met een beknopte weergave van het ontstaan en de ontwikkeling van de *National Domestic Workers Movement*, daardoor een basis voorziend voor een meer theoretisch geïllustreerde analyse.

De *National Domestic Workers Movement*, in 1985 opgericht in Mumbai, India door onder meer de Belgische missiezuster Jeanne Devos, is een NGO die werkt voor en met huispersoneel. De beweging werkt naar een erkenning van huispersoneel op zowel deelstatelijk, nationaal als internationaal niveau. De beweging streeft naar gerechtigheid voor alle huisarbeiders, hun erkenning als ‘arbeiders’, wetgeving rond huisarbeid en publieke bewustwording van hun waardigheid en hun rechten.¹⁰⁶ De beweging pleit dus voor een sociale, wettelijke en economische basis voor huispersoneel.

Eén van de medestichters van de beweging was dus de Belgische zuster Jeanne Devos. Begin jaren '80 sloot zij zich aan bij de vrouwenbeweging van Tamil Nadu en ging ze zich het lot aantrekken van de vrouwen die er het slechtst aan toe zijn: achtergestelde vrouwen, prostituees, doktershulpjes, dienstmeisjes...¹⁰⁷ Nadat ze in contact kwam met een dertienjarig verkracht dienstmeisje besloot ze zich resoluut te wijden aan het lot van meisjes en vrouwen die hun brood moeten verdienen als huispersoneel. Meer en meer kwam ze immers tot het besef dat dit een grote groep meisjes en vrouwen was die geen gezamenlijke stem hadden, in tegenstelling tot bijvoorbeeld de prostituees waarmee ze werkte. Pas later realiseerde ze zich dat het ook een groep was zonder rechten.¹⁰⁸

Wat aanvankelijk een kleinschalig initiatief was groeide uit tot een grootschalige beweging. Vooral in het begin van de jaren '90 kwam de beweging in een stroomversnelling terecht: overal in India groeiden aanspreekpunten voor dienstmeisjes (Delhi, Calcutta, Goa,...). Als onderdelen van de beweging stichtte men op nationaal niveau ook *Children in Domestic Work* en het *National Forum for Migrant Workers*. Voor de kinderen heeft Jeanne Devos in 1998 ook, samen met anderen, *Childline* opgericht, een groene telefoon waar kinderen dag en nacht terecht konden met hun zorgen. Dit groeide uit tot de *Child Line India Foundation*, kortweg

---

¹⁰⁶ SAVE THE CHILDREN, *o.c.*, 11.

¹⁰⁷ K. DEMIN, *o.c.*

¹⁰⁸ J. DEVOS in interview met auteur, Mumbai – India, 10 augustus 2005.

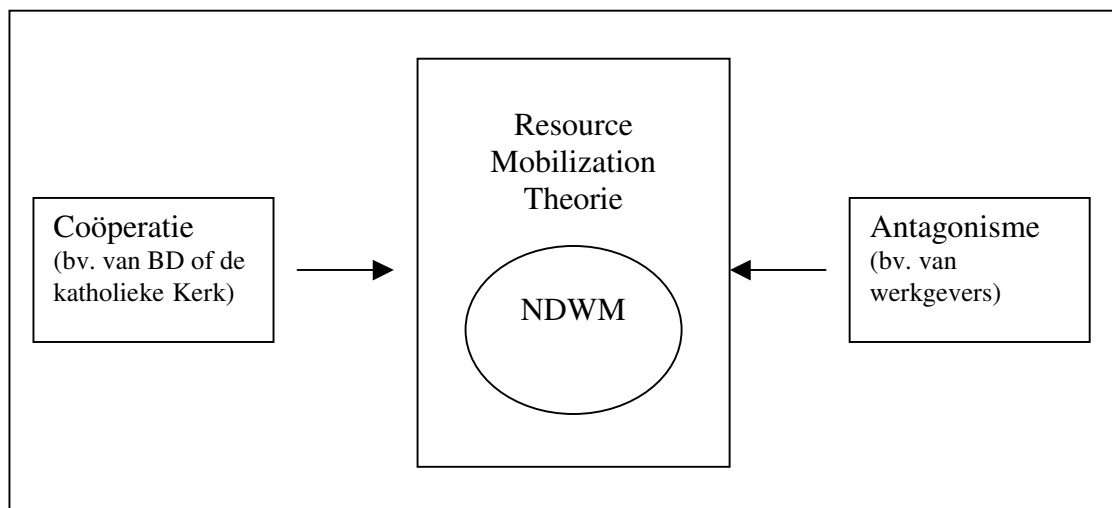
CIF, werkzaam in het hele land. Het is een netwerk van kindbescherming, ontstaan uit de samenwerking tussen de Indiase regering, de ministers van sociale zaken, NGO's en particulieren.¹⁰⁹

3.4.2. Maatschappelijke omgeving

Zoals eerder besproken houdt de oorspronkelijke *resource mobilization*-benadering geen rekening met de maatschappelijke omgeving waarin een beweging bestaat. De groei van elke maatschappelijke beweging gebeurt echter binnen een bestaande sociale structuur. Maatschappelijke netwerken, groepsinteresses, communicatiemiddelen en systemen van sociale controle maken allemaal deel uit van de gegeven omgeving.¹¹⁰ In een genuanceerde *resource mobilization*-benadering worden deze punten wel opgenomen in de analyse.

De bredere sociale context waarin de *National Domestic Workers Movement* opereert kent onder andere de aspecten maatschappelijke oppositie en coöperatie. Dit kan als volgt voorgesteld worden:

Figuur 3.1. Bredere sociale context

Sociale bewegingen zijn het meest waarschijnlijk om te verschijnen wanneer bestaande machthebbers ofwel de opkomst ervan aanmoedigen ofwel niet in staat zijn om effectieve sociale controlemiddelen eraan op te leggen. Effectieve actie kan

¹⁰⁹ J. DEVOS, *Kinderen in Huisarbeid*, o.c.

¹¹⁰ P. SMITH en M. MOMEN, *l.c.*, 40.

een beweging verhinderen om een betekenisvolle bedreiging te ontwikkelen ten opzichte van de gevestigde orde, zij het wel dat de kosten van zulke actie hoog kunnen liggen.¹¹¹ In het geval van de *National Domestic Workers Movement* werd geen algemene effectieve actie aangewend om het ontstaan en de initiële groei van de beweging te verhinderen. Aanvankelijk hadden zuster Jeanne Devos en haar medewerkers het wel niet gemakkelijk: werkgevers werkten hen tegen, ze ontvingen dreig telefoons en werden door de politie met arrestaties bedreigd. Er bestond dus wel een zeker *antagonisme*. Actie tegen hen was echter niet collectief en geleidelijk aan won de beweging aan sterkte en begon ze resultaten te boeken.

Bijgevolg werd de kost van uitroeiing van de beweging overeenkomstig groter. Hoewel zware oppositie een beweging kan verpletteren, kan ze ook verdienstelijk zijn in het verhogen van de toewijding van haar leden en het aantrekken van publieke aandacht. Zelfs wanneer oppositie leidt tot het vermoorden van leden van een beweging. Zolang de menselijke en organisationele middelen van een beweging niet overweldigd worden zal zulke oppositie waarschijnlijk de groei van de beweging enkel vergemakkelijken. Zoiets is ook het geval bij de *National Domestic Workers Movement*: de dood van een dienstmeisje leidt alleen maar tot meer aansluiting bij de beweging.

Ook *samenwerking* met of steun van andere organisaties is belangrijk bij het definiëren van een beweging. Zo kan de *National Domestic Workers Movement* op de (financiële) steun rekenen van onder andere Broederlijk Delen, SOS Scheut en Ananda en krijgt ze in haar werking in Jharkhand steun van BASIX. In het geval van de *National Domestic Workers Movement*, speelde en speelt nog steeds de relatief ongeïntegreerde natuur van de Indische samenleving een belangrijke rol bij haar ontwikkeling. Etnische en religieuze diversiteit beperkt noodzakelijk de uitbreiding van de *National Domestic Workers Movement* en leidde tot aanzienlijke verscheidenheid van lokale initiatieven. Bijgevolg is de *National Domestic Workers Movement* een organisatie die moeilijk in een organigram kan worden gegoten, het zijn voornamelijk kleine acties die de dynamiek ervan weergeven. Vermits de situatie in elke deelstaat verschillend is beschikt elke staat over een zekere autonomie. In dorpen wordt vaak gewerkt via de *Pahan* of priester om de gemeenschap te bereiken. Binnen elke staat wordt er gewerkt in kleine groepen van

---

¹¹¹ *ibid.*, 41.

domestic workers en *child domestic workers*. Zo zijn er binnen Kerala 172 groepen actief en worden er in Andhra Pradesh duizend sloppenwijken bereikt.

Onder deze omstandigheden van diversiteit was de opbouw van een min of meer geünificeerde nationale beweging voor huispersoneel gedurende twee decennia een indrukwekkende verwezenlijking. Bestaande netwerken werden hierin efficiënt ingezet. De beweging steunt immers op de structuur van de Katholieke Kerk van India. De *National Domestic Workers Movement* is ondertussen georganiseerd binnen 21 van de 28 deelstaten van India.¹¹² De beweging heeft een eigen bureau in Tamil Nadu, Goa, Andhra Pradesh en Bihar en een gehuurd bureau in elke andere staat, met uitzondering van New Delhi en Uttar Pradesh waar ze een diocesaan bureau tot hun beschikking hebben.

3.4.3. Ideologie van de beweging

De mobilisatietheorie benadrukt het effect en de vorm, eerder dan de specifieke inhoud, van de overtuigingen vooropgezet door een bepaalde beweging. Deze benadering reflecteert het idee dat de officiële ideologie van een beweging geen goede gids is met betrekking tot de redenen waarom er individuen lid van worden. De centrale onderzoeksvragen van de *resource mobilization*-benadering hechten dus meer belang aan de analyse van de praktische middelen waarop organisaties steunen in plaats van de vermeende redenen waarom mensen bij ze aansluiten. In het bijzonder is het onnodig de rekrutering van leden tot een beweging te verklaren in termen van buitengewone motivaties veroorzaakt door individuele of maatschappelijke crises. Zulke crises kunnen evenwel de legitimiteit van een beweging verhogen, maar problemen worden gedefinieerd, en soms zelf gegenereerd, door de leiding van een beweging. Rekrutering is dus niet noodzakelijk sterk gemotiveerd. Een positief sociaal contact met één van de leden van de beweging kan op zichzelf voldoende zijn voor de initiële aansluiting erbij. Daarna verzekert progressieve resocialisatie voortgezet engagement van de ‘nieuwbekeerde’.

---

¹¹² Met name: Bihar, Jammu & Kashmir, Chandigarh, Meghalaya, Andhra Pradesh, New Delhi, Uttar Pradesh, Goa, Maharashtra, Orissa, Tamil Nadu, Kerala, Karnataka, Assam, Madhya Pradesh, Punjab, Jharkhand, Tripura, Meghalaya, Manipur en Mizoram.

Dit is niet om afbreuk te doen aan het belang van motivatie. Op z'n minst moet de inhoud van de ideologie van een beweging op een minimaal niveau toegankelijk en aannemelijk zijn voor haar potentiële leden. Er wordt echter benadrukt dat vermeende interesses vaak heel erg complex zijn en dus gerelativeerd moeten worden.¹¹³ Leden van een beweging bezitten vaak een diversiteit aan overtuigingen, verschillende motivaties om een beweging te vervoegen, evenals overtuigingen die heel erg verschillend zijn ten opzichte van deze van hun leiders. Dus, als een mobiliserende factor, ligt het belang van de ideologie van een beweging in haar flexibiliteit en in haar voorzien van conceptuele zekerheid.¹¹⁴ Deze zekerheid wordt verstrekt door een alomvattend betekenisgevend systeem dat verkeerde voorstellingen tegengaat en zo het engagement van de leden verhoogt. Tegen de meer utilitaristische beweringen van de mobilisatietheorie in, kunnen we zeggen dat de inhoud van ideologie – op z'n minst op algemeen niveau – van zeker belang is.

Het is duidelijk dat de gezamenlijke overtuiging van de *National Domestic Workers Movement* is dat huispersoneel betere werk- en leefomstandigheden verdienen. Deze visie van de *National Domestic Workers Movement* werd duidelijk neergelegd in de in 2004 opgestelde *Mission/Vision Statement* van de beweging. De diversiteit van populaire overtuigingen binnen de *National Domestic Workers Movement* moet echter nog onderzocht worden.

---

¹¹³ *ibid.*, 34-35.

¹¹⁴ *ibid.*, 64.

Figuur 3.2. Mission/Vision Statement van de NDWM

The vision statement:

“We struggle for a just society where domestic workers are treated as persons with dignity and justice: Their rights are upheld, their contribution towards the economy and development is recognized, and their voices are heard.

We envision a society where child domestic work is abolished and all children enjoy the right to education and full childhood.

We favour a society which stops trafficking of women and children for forced labour. Placement agencies working in favour of domestic workers’ rights are to be supported and distinguished from those operating on illegal and exploitative grounds.”

The mission statement:

1. Dignity of domestic work and all domestic workers
2. Justice for all domestic workers and workers’ rights
3. Empowerment of domestic workers
4. Recognizing child domestic work as child labour to be abolished and give the children the right for mainstream education
5. Crisis intervention with reintegration, and legal and medical aid
6. Networking on local, national and international level
7. Participation of domestic workers in their struggle for justice
8. Stop trafficking of women and children for forced labour
9. Work against discrimination and for equality and rights of migrant workers

Bron: X, *Report NDWM coordinators’ meeting*, 12-13.08.2004, Archief National Domestic Workers Movement Mumbai, 3.

Wanneer het een beweging aan een eigen distinctieve ideologie ontbreekt is het onwaarschijnlijk dat ze haar eenheid en onafhankelijk bestaan zal kunnen handhaven. Eenheid vereist dat er een duidelijke ideologische autoriteit bestaat naast de individuele aanhanger. Onafhankelijkheid vereist dat er een onderscheid bestaat tussen aanhangers en niet-aanhangers.¹¹⁵ Bij de *National Domestic Workers Movement* zou men kunnen zeggen dat de primaire focus van autoriteit ligt bij haar Nationale Coördinator, zuster Jeanne Devos. Met betrekking tot het onderscheid tussen aanhangers van de beweging en niet-aanhangers ligt dit in de betrokkenheid bij de problematiek van domestic workers.

---

¹¹⁵ *ibid.*, 64.

3.4.4. Organisatie van middelen

Net als elke andere organisatie moeten succesvolle sociale beweging organisaties bepaalde doelen bereiken. Om deze doelstellingen efficiënt te bereiken moet men deze samen met een algemene werkwijze vastleggen en zowel menselijke als financiële middelen kunnen inzetten. Ook het bewaren van een zekere eenheid binnen de beweging is hierbij van belang. Deze vijf vereisten worden achtereenvolgens behandeld.

3.4.4.1. Doelstellingen

De *National Domestic Workers Movement* stelt vier groepen van primaire doelstellingen voorop: het verhogen van de zichtbaarheid van huispersoneel, empowerment van het huispersoneel en advocacy en netwerking ten voordele van het huispersoneel.¹¹⁶ Naast deze hoofddoelstellingen probeert de *National Domestic Workers Movement* ook iets te doen aan de handel in meisjes en vrouwen die in huishoudelijk werk terechtkomen en doet ze aan crisisinterventie met juridische en medische hulp. We zullen hier de primaire doelstellingen nader toelichten.

□ Zichtbaarheid

Vooreerst werken ze aan de *zichtbaarheid* van huispersoneel, voornamelijk via sensibilisatiecampagnes. Bewustmaking is een belangrijk doel van de *National Domestic Workers Movement*, niet alleen op het vlak van de dienstmeisjes zelf (hen van het feit bewust maken dat ze iemand zijn) maar ook op maatschappelijk vlak. De beweging probeert een zekere erkenning te creëren van de rechten van huispersoneel, vooral bij de werkgevers. De *National Domestic Workers Movement* probeert met deze groep samen te werken en niet tegen hen, om vervreemding te vermijden. Men organiseert workshops of seminars voor de werkgevers en dringt bij hen aan op minder lange werkdagen, een minimumloon en voor de kinderen ook het recht op vrije tijd, spelen en onderwijs. Erkenning van kinderen in huisarbeid als kinderarbeid is ook een belangrijk onderdeel. Via de media probeert de beweging de

---

¹¹⁶ SAVE THE CHILDREN, o.c., 12.

middenklasse en rijke klasse bewust te maken van de uitbuiting van dienstmeisjes. Er werden reeds mediacampagnes opgesteld met medewerking van Sukumar Menon van het reclamebureau *Mudra Communications*. In samenwerking met Mudra werd in februari 2005 de eerste grootschalige postercampagne gelanceerd in Mumbai. De posters beeldden child domestic workers uit waarbij hun werkomgeving vervangen werd door een speelgoedhuis en droegen de slogan ‘*Domestic Work isn’t Child’s Play*’. Het doel van de campagne was het benadrukken van het verlies van een kindertijd bij child domestic workers en de percepties over hun werk te veranderen naar ‘echt’ en hard werk. Poster werden gehangen boven buskotjes en andere prominente locaties in Mumbai en ze werden geprint in verschillende magazines. Eind augustus 2005 werd een tweede postercampagne voorgesteld aan de media waarin de rechten van child domestic workers centraal staan. Specifiek met betrekking tot kinderen als huispersoneel organiseert men ook sensibilisatiecampagnes binnen scholen en worden er straattheaters en poppenkasten gehouden. Verder wordt ten minste halfjaarlijks een nieuwsbrief gepubliceerd met bijdragen van dienstmeisjes.

□ Empowerment

Ten tweede wordt er gewerkt aan ‘*empowerment*’ van het huispersoneel. Empowerment is een term die moeilijk te vertalen valt maar kan omschreven worden als ontvoogding of emancipatie. Er wordt gestreden tegen de gelatenheid van het huispersoneel door hen bewust te maken van de onrechtvaardigheid van hun situatie en er wordt in de wekelijkse bijeenkomsten (zelf-hulpgroepen) training gegeven met betrekking tot leiderschap binnen de groep. De bedoeling van de bijeenkomsten is vooral de kinderen en vrouwen ervaringen te laten uitwisselen. Doorheen deze bijeenkomsten werkt de *National Domestic Workers Movement* aan het teruggeven van het zelfrespect en eigenwaarde aan de dienstmeisjes. Deze mogelijkheden om elkaar te ontmoeten creëren ook een enorme onderlinge solidariteit, die wezenlijke veranderingen kan en heeft teweeggebracht. Zo nam bijvoorbeeld het loon van het huispersoneel in Bihar, één van de Indiase deelstaten, een sprong van 200 naar 1700 roepie door collectieve actie.¹¹⁷ De *National Domestic Workers Movement* is dan ook niet enkel een beweging voor, maar ook van het huispersoneel. Ook wordt er

---

¹¹⁷ P. VAN HEDDEGEM, “Zuster Jeanne Devos leidt vakbond in India. Huispersoneel behandeld als een hond” in *Ons Recht*, 108, (2004), 3, p. 16.

informatie verstrekt inzake gezondheid (hygiëne, voeding, HIV...) en wetgeving. Bovendien wordt hen de kans gegeven om avondcursussen te volgen om zo de taal van hun werkgever of een ander beroep zoals naaister of schoonheidsspecialiste te leren of pré-school-voorbereiding te krijgen. Door de taal van de werkgever te leren worden de dienstmeisjes mondiger en in staat gesteld zich verbaal te verdedigen en op te komen voor hun rechten. Pré-school-voorbereiding wordt verstrekt aan kinderen in domestic work om hen te kunnen reïntegreren in het algemeen onderwijs. Dit soort voorbereiding is al van start gegaan in Chennai, Patna, Mumbai en Hyderabad.

□ Advocacy

Ten derde doet de *National Domestic Workers Movement* ook aan 'advocacy' ten bate van huispersoneel. Black definieert dit als volgt:

Advocacy on behalf of child domestic workers means any activity intended to raise consciousness among decision-makers or the general public, especially among employers and child domestics themselves, leading to the improvement of their situation.¹¹⁸

De *National Domestic Workers Movement* richt zich hierin dus voornamelijk tot drie doelgroepen: vooreerst het huispersoneel zelf, en daarnaast de publieke opinie en officiële instanties zoals onder andere de regering, de *International Labour Organisation* (ILO), de Verenigde Naties (VN) en de Labour Commission van India. Regeringen op zowel nationaal als deelstatelijk niveau worden onder druk gezet door het indienen van wetsvoorstellen waarin wordt geijverd voor onder meer gerechtigheid en rechten voor alle huispersoneel, het voorzien van het recht op onderwijs voor child domestic workers en het voorkomen van handel in vrouwen en kinderen bestemd voor dwangarbeid. In concreto wordt er geijverd voor de opname van domestic work in de *Unorganised Sector Workers Bill* van 2003 en dus de erkenning van huispersoneel als arbeiders. Hetzelfde geldt voor deze wet op deelstatelijk niveau. De beweging blijft ook ijveren voor de erkenning van internationale verdragen zoals Conventie 182 (*Worst Forms of Child Labour Convention*) en Conventie 138 (*Minimum Age Convention*) van de ILO en de implementatie van de *Juvenile Justice Act 2000* in verschillende deelstaten. Verder wordt er gestreefd naar de formatie van een *National Children's Commission* (NCC)

---

¹¹⁸ M. BLACK, *A handbook on advocacy: Child domestic workers: Finding a voice*, Londen, Anti-Slavery International, 2002, 10.

en een herziening van de *Child Labour Prevention and Regulation Act* en de *Prevention of Immoral Trafficking Act* zodat in deze laatste ook andere vormen van mensenhandel worden opgenomen dan enkel immorele. De oprichting van een *National Childrens Commission* werd in januari 2001 aangekondigd door de Indiase regering. Z'n structuur, rol en samenstelling moeten echter nog worden vastgelegd.¹¹⁹

Veelal wordt de behandeling van wetsvoorstellen en wetsherzieningen echter op de lange baan geschoven onder invloed van de beleidsverantwoordelijken en de middenstand. De reden is volgens de IPEC (*International Programme on the Elimination of Child Labour*) niet ver te zoeken. Een studie heeft uitgewezen dat 26,5 procent van alle kinderen in domestic work tewerkgesteld is in privé-huizen van beleidsverantwoordelijken.¹²⁰

□ Netwerking

Tenslotte doet de *National Domestic Workers Movement* ook aan 'netwerking' op lokaal, nationaal en internationaal niveau. De regionale centra hebben een netwerk van gelijkgestemde NGO's, vakbonden en andere religieuze of seculiere groepen met wie ze samenwerken rond huispersoneel. Zo wordt er minstens twee maal per jaar een collectieve actie ondernomen met andere NGO's via manifestaties of marsen. Op nationaal niveau werkt de *National Domestic Workers Movement* samen met onder andere *Childline*, *Campaign against Child Labour*, *Remand Homes* en vrouwen- en arbeidersgroepen. Op internationaal niveau wordt er in de nastreving van hun doelstellingen genetwerkt met internationale organisaties zoals de Mensenrechtencommissie van de Verenigde Naties, UNICEF, de *International Labour Organisation (ILO)*, *Anti-Slavery International*, *Visayan Forum*, *End Child Prostitution in Asia Tourism (ECPAT)*, de *Asian Domestic Workers Union* en de Internationale Campagne tegen Kinderarbeid. Op lokale NGO-partners wordt vaak beroep gedaan voor activiteiten in het veld, terwijl internationale organisaties de capaciteit hebben om overheden en organisaties op nationaal niveau te beïnvloeden ten voordele van het huispersoneel. Internationale organisaties dienen ook als een

---

¹¹⁹ N. REDDY, *A meaningful commission*, 2003. (21.03.2006, India Together: <http://www.indiatogether.org/2003/jul/chi-ncc.htm>).

¹²⁰ A.S.S. MARIA, *Study on the Legal Protection of Child Domestic Workers in the Asia Pacific*, 2002, 17. (14.03.2006, ILO-IPEC: http://www.ilo.org/public/english/standards/ipecc/publ/childdomestic/study_child.pdf).

bruikbare barometer van meningen, en bevinden zich in de positie om trends waar te nemen die interlandelijke karakteristieken hebben.

De *National Domestic Workers Movement* maakt dus deel uit van de transnationale netwerkbeweging voor de afschaffing van kinderarbeid, die een zeer jonge beweging is. Niettemin is het deze beweging gelukt om haar aanwezigheid te laten voelen sinds twee decennia. De betrokken NGO's, maatschappelijke bewegingen, journalisten, bedrijven, academici en de nationale en internationale publieke functionarissen vormen een epistemische gemeenschap die het probleem van kinderarbeid gedefinieerd heeft en het als een probleem heeft opgebracht. Maar de beweging is ook een transnationale netwerkbeweging. In contrast met de traditionele sociale bewegingen, heeft deze netwerkbeweging geen hoofdbureau, geen uniforme beslissingsprocedure en geen vastgelegde mechanismen voor participatie. Verschillende actoren opereren binnen de beweging, soms op een antagonistische manier, maar steeds vaker op een coöperatieve manier.¹²¹

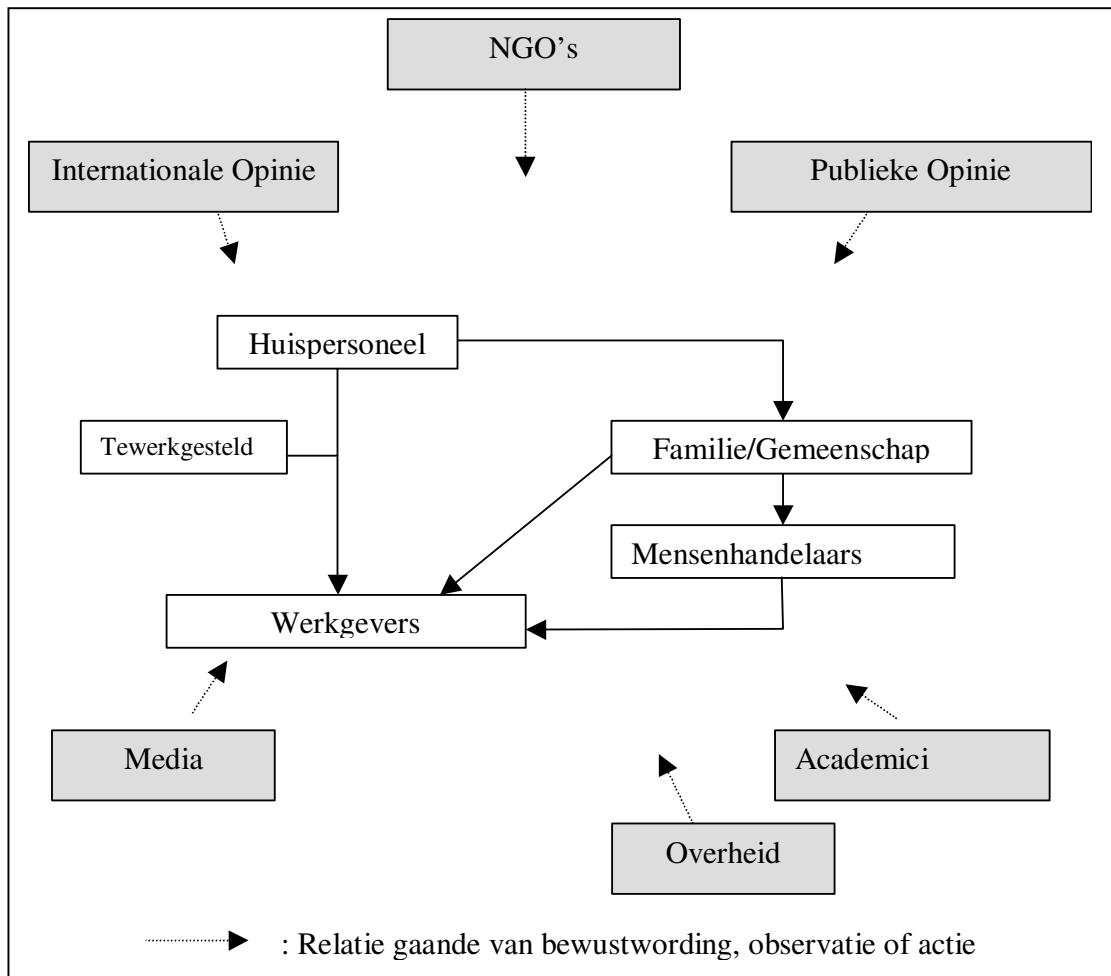
3.4.4.2. Algemene werkwijze

Actie wordt dus ondernomen op verschillende niveaus door verschillende belanghebbenden en naar verschillende belanghebbenden toe. In dit proces kan men tien verschillende groepen van actoren identificeren: het huispersoneel zelf en hun familie of leefgemeenschap, NGO's zoals de *National Domestic Workers Movement*, het eigen en het internationaal publiek, mensenhandelaars, de media, de officiële instanties, academici en de (potentiële) werkgevers. Al deze groepen bevinden zich in een positie om veranderingen te genereren, het sneeuwbaaleffect van alle veranderingen zal het verschil maken. De werkwijze van de beweging kan dus als volgt worden voorgesteld:

---

¹²¹ P. DEVELTERE, *The movement for the abolition of child labour, o.c.*, 14.

Figuur 3.3. Werkwijze NDWM

Bron: C. FRIJLINK, *Slavery to freedom: Change for domestic workers through the National Domestic Workers' Movement in India*, Mumbai, National Domestic Workers Movement, 2006, 9.

3.4.4.3. Human resources

Om de doelstellingen te bereiken is natuurlijk het overleven van een beweging noodzakelijk. Een sleutelfactor in het voortbestaan van een beweging is de relatie die zich ontwikkelt tussen de beweging en de bredere maatschappij. Enkel wanneer deze relatie relatief stabiel en vreedzaam is kan de idee van externe dreigingen vergeten worden en kan men zich concentreren op het bereiken van de vooropgestelde doelen. Wanneer de relatie tussen een beweging en haar omgeving echter turbulent en onzeker is, is het waarschijnlijk dat de overleving van de beweging één van de centrale bekommernissen van de leiders wordt. De primaire strategische taak wordt dan de zorg om het leren aanpassen aan verandering. Die bewegingen waarvan de

leiders ervoor kiezen om deze taak te negeren, of zich er niet van bewust zijn, zullen waarschijnlijk niet overleven.¹²²

De relatie tussen de *National Domestic Workers Movement* en de Indische maatschappij was bij tijden instabiel en conflictueel. In organisatorische termen is de *National Domestic Workers Movement* geen stoeve maar een eerder flexibele beweging en probeerde ze dus adequaat te reageren op de soms conflictuele situatie. Zo werd de beweging bijvoorbeeld meermaals bedreigd door werkgevers van dienstmeisjes. Haar leiders zijn geen bureaucratische functionarissen gebonden aan statische doelstellingen en methoden maar eerder charismatische leiders die creatief proberen te antwoorden op de variëteit van contexten en lokale situaties. Zo is één van de stichters van de beweging een zeer charismatische vrouw en een ware beweging entrepreneur, de Belgische missiezuster Jeanne Devos. Sociale beweging entrepreneurs zijn diegenen die amorfe massa's transformeren in doelbewuste bewegingen. Beweging entrepreneurs behoren gewoonlijk niet tot de groep die onrecht is aangedaan.¹²³

Jeanne Devos, geboren op 9 januari 1935 te Kortenaken, trad in 1961 binnen bij de Zusters Missionarissen van het Onbevlekt Hart van Maria, beter bekend als de Zusters van de Jacht. Na een opleiding tot orthopedagoge vertrok zuster Devos in 1963 naar India, om zich in Madras te wijden aan het onderwijs voor doven en hardhorigen. Maar haar weg nam al gauw een andere wending toen ze in contact kwam met lokale studenten wiens doelloos idealisme in haar haar jarenlange ervaring met de Vrouwelijke Katholieke Studerende Jeugd (VKSJ) en de Katholieke Studenten Aktie (KSA) opriepen. In 1966 stichtte Jeanne Devos de eerste nationale studentenbeweging in India, de *Young Christian Students* (YCS). Deze groeide later uit tot de meer pluralistische *Young Student Movement* (YSM). Vanuit deze beweging ontstond in 1970 de *Young Student Movement for Development* (YSMD), een vrijwilligersbeweging voor jonge Indische afgestudeerden die de voedingsbodem vormde voor de eerste Indische NGO's zoals *Gram Vikas*, *People's Watch* en *Lawyers for Human Rights*.¹²⁴ De vroegere studentenbeweging groeide dus uit tot een actiegroep en later tot NGO's. Zuster Devos heeft bijgevolg een hele

---

¹²² P. SMITH en M. MOMEN, *l.c.*, 47.

¹²³ M. KAUFMAN en H.D. ALFONSO, *Community Power and Grassroots Democracy: The Transformation of Social Life*, Canada, International Development Research Centre, 1997, 262.

¹²⁴ K. DEMIN, o.c.

geschiedenis van betrokkenheid bij gemarginaliseerde groepen.¹²⁵ In 1974 werd zuster Jeanne Devos aangesteld als eerste nationale proost van de Indische studentenbeweging en als coördinator voor de studentenbeweging in heel Azië.

Geleidelijk aan ontwikkelde zich in Jeanne Devos ook een feministisch bewustzijn. Sinds de jaren '60 zijn in India verschillende vrouwenbewegingen actief die zich afzetten tegen de vele vormen van onderdrukking, misbruik en discriminatie waaraan vele Indische vrouwen zijn blootgesteld. Vanuit de studentenwerking en haar inzet voor doven en hardhorigen kwam zuster Devos in contact met deze meisjes en vrouwen. Begin jaren '80 sloot ze zich aan bij de vrouwenbeweging van Tamil Nadu en ging ze zich het lot aantrekken van de vrouwen die er het slechtst aan toe zijn: achtergestelde vrouwen, prostituees, doktershulpjes, dienstmeisjes...¹²⁶ Nadat ze in contact kwam met een dertienjarig verkracht dienstmeisje richtte ze in 1985, samen met anderen zoals pater en voormalig child domestic worker Felix D'Souza, hiervoor de *National Domestic Workers Movement* op in Mumbai. Anno 2006 is zuster Jeanne Devos nog steeds de Nationale Coördinator van de *National Domestic Workers Movement*.

Omwille van haar verdiensten werd zuster Jeanne Devos al meermaals erkend. Zo werd haar bijvoorbeeld in 2000 het Eredocoraat van de Katholieke Universiteit Leuven gepresenteerd. In een land als India, waar christelijke missionarissen meer en meer worden bedreigd, blijft ze zich immers inzetten voor de armsten en de stemlozen. Hoewel Jeanne Devos vertrekt vanuit een uitdrukkelijk christelijk geloof, laat ze zich ook inspireren door wat andere religieuze tradities, meer bepaald het Hindoeïsme en het Boeddhisme, aan het Christendom kunnen bieden. “Ik ging als missionaris naar India om te bekeren maar de eerste die bekeerd werd, was ikzelf”, vertelde ze in 2000 aan het Leuvens studentenblad VETO naar aanleiding van het eredocoraat dat ze ontving. “Ik hou me vooral bezig met het aanpakken van wantoestanden en dat vanuit een pluralistisch standpunt.”¹²⁷ In de persoon van Jeanne Devos erkende de universiteit ook hoe vrouwen, vanuit hun specifieke gevoeligheid voor de problemen en zorgen van andere vrouwen, een teken kunnen zijn van een wereld waar de waardigheid van elke persoon, los van geslacht,

---

¹²⁵ J. DEVOS in interview met auteur, Mumbai – India, 10 augustus 2005.

¹²⁶ K. DEMIN, o.c.

¹²⁷ D. ADRIAEN en K. D'EXELLE, “Zuster Jeanne Devos krijgt eredocoraat van KULeuven” in *Veto*, 26, (2000), 19, p. 8.

leeftijd, ras of religie, wordt erkend en beschermd.¹²⁸ In datzelfde jaar kreeg ze ook de Vredesprijs van *Kerk en Leven* en werd ze ereburger van Kortenaak, haar geboortedorp. Nog later dat jaar, op 17 december 2000, ontving ze felicitaties van de Commissie van Rechtvaardigheid en Vrede in Mumbai.

In 2005 werden duizend vrouwen uit meer dan 150 landen gezamenlijk voorgedragen voor de Nobelprijs voor de Vrede, onder hen ook de Belgische zuster. Het initiatief ontstond in Zwitserland en kwam van de etnologue dr. Ruth Vermot-Mangold, die vanuit haar mandaat als Europees parlamentslid diverse vluchtelingenkampen en oorlogsgebieden heeft bezocht waar ze in contact kwam met veel vrouwen die zich op allerlei manieren en niveaus inzetten voor de vrede.¹²⁹ De Nobelprijs, die sinds 1901 wordt toegekend, is tot nu toe slechts door 33 vrouwen gewonnen. 721 Nobelprijswinnaars zijn mannen. Het “*Thousand Women For Peace*”-project wil symbolisch alle vrouwen over de hele wereld eren die zich inzetten voor de vrede. Zuster Devos ziet de nominatie vooral als de erkenning van haar beweging op het internationale platform. De Nobelprijs voor de Vrede ging uiteindelijk naar de Directeur Generaal van het International Atomic Energy Agency (IAEA), Mohammed El Baradei.

In navolging van haar nominatie voor de Nobelprijs steeg de Belgische aandacht voor de zuster en ontving ze nog verschillende andere prijzen waaronder de Vlerick Award 2006. Ze was het laatste jaar ook meermaals te gast in verschillende TV-programma's zoals *De Zevende Dag*, *De Laatste Show* en *Man Bijt Hond* op één en *Het Verloren Paradijs* op Canvas.

Een ander charismatisch persoon betrokken bij de beweging is de voorzitter van de *National Domestic Workers Welfare Trust* (NDWWT) – de financiële kant van de NDWM, pater Felix D'Souza. Zijn persoonlijke geschiedenis leidde tot zijn interesse in de situatie van huispersoneel: zijn vader moest op vroege leeftijd stoppen met werken, wat zijn moeder dwong tot het verdienen van een inkomen als dienstmeid. Als kind hielp pater Felix haar hierbij. In 1984 raakte hij betrokken bij de *National Domestic Workers Movement*, daarnaast werd hij ook leider van de *Young Christian Workers Movement* en is momenteel adviseur van de kardinaal met betrekking tot alle arbeidersproblemen in Mumbai.¹³⁰

---

¹²⁸ K. DEMIN, o.c.

¹²⁹ M. VANDERSTRAETEN, “Portret van Jeanne Devos” in *De Morgen*, 01.10.2005, 30-31.

¹³⁰ F. D'SOUZA in interview met auteur, Mumbai – India, 25 augustus 2005.

Net als haar leiders zijn de leden van de *National Domestic Workers Movement* niet enkel betrokken op puur instrumentele basis. Er bestaat een verregaande betrokkenheid van de leden en vele ervan worden ook opgeleid tot leiders, enkel op lokaal vlak of nationaal. Binnen elke deelstaat wordt gewerkt met zelf-hulpgroepen. Elk van deze groepen kiest een leidster die dan in haar taken ondersteund wordt door de regionale animatoren. Alle verkozen domestic workers en de regionale animatoren worden vervolgens samengebracht in de regio om uit hun midden een vertegenwoordigende domestic worker en een vertegenwoordigende animator te kiezen als afgevaardigden voor het Nationaal Comité. De *National Domestic Workers Movement* werkt dus vanuit een sterke vertegenwoordiging van de basis: men vertrekt van een *bottum-up* benadering in tegenstelling tot een meer centralistische of *top-down* benadering waarbij het hoofdbureau de touwtjes stevig in handen heeft.

3.4.4.4. Financiële middelen

Sociale beweging organisaties zijn afhankelijk van de blijvende steun van hun leden voor hun voortbestaan. Hiervoor zal een organisatie gewoonlijk verschillende “verbintenismechanismen” ontwikkelen om de motivatie van hun leden te handhaven.¹³¹ In eerste instantie werd engagement voor de *National Domestic Workers Movement* gegenereerd door de overtuigingen van de beweging. Buiten dergelijke ideologische factoren bestonden er initieel geen uniforme verbintenismechanismen. Gaandeweg werden zulke mechanismen wel ontwikkeld zoals het betalen van lidgeld. De leden leveren zelf een kleine, eerder symbolische bijdrage. Het betalen van lidgeld versterkt hun verbondenheid met de beweging en geeft hun een gevoel van identiteit. Hun jaarlijkse bijdrage bestaat uit 25 roepie.

De beweging overleeft echter vooral door giften van onder andere Broederlijk Delen en particulieren. Zo bestond het budget van het jaar 2003-2004 uit 1 356 800 roepie (25 123 euro), waarvan 456 800 roepie (8450 euro) afkomstig was uit lokale bijdragen (lidgeld en donaties). Aan Broederlijk Delen werd een bijdrage van 900 000 roepie ofwel 20 000 euro gevraagd die hen werd toegekend. Humanitas

---

¹³¹ P. SMITH en M. MOMEN, *l.c.*, 54.

Leysen leverde hieraan een bijdrage van 10 000 euro.¹³² Andere groepen die steun bieden zijn SOS Scheut en Ananda.

Zoals uit de tabel blijkt gaat het grootste deel van de uitgaven naar de daadwerkelijke werking van de beweging, een kleiner deel wordt gespendeerd aan training van de medewerkers en nog een kleiner deel aan de bewustmaking van de ouders in de dorpen en aan administratie. Ook gaat slechts 3889 euro (1778 euro programma coördinatoren en 2111 euro secretariaat) naar coördinatie, de rest van het budget wordt gespendeerd aan de lokale werkingen. De beweging werkt dus vooral decentraal. Zo wordt bijvoorbeeld 10666 euro, bijna de helft van het budget, uitgegeven aan dorp- en veldwerkers. Ook wordt het deel van het budget dat uitgegeven wordt aan bewustmaking gespendeerd aan bewustmaking in dorpen. Andere bewustmakingscampagnes, zoals de postercampagne in Mumbai en andere grote steden, worden waarschijnlijk gefinancierd met eigen middelen maar hierop hebben we geen duidelijk zicht. Men probeert dus de problemen aan de bron aan te pakken, zowel in de arme rurale dorpen waarvan vele child domestic workers afkomstig zijn als in de grote steden waar een grote vraag naar domestic workers heerst.

---

¹³² BROEDERLIJK DELEN, *Financieel verslag: cijfers en projecten 2004*, 2004. (21.03.2006, Broederlijk Delen: http://www.broederlijkdelen.be/MimeObjects/SharedContento/1000037/jaarverslag_04_1013388.pdf)

Tabel 3.1. Budget 2003-2004

Uitgaven	Bedrag (in roepie)	Bedrag (in euro)
Medewerkers:		
1. Programma coördinatoren	96 000	1778
2. Regionale coördinatoren	216 000	4000
3. Dorp- en veldwerkers	576 000	10666
Training van de medewerkers:		
1. Maandelijks trainingsprogramma	78 800	1444
2. Verdere training van DW-leiders en personeel voor huidig werk (in animatie, communicatie, mensenrechten en rechtelijke hulp)	84 000	1555
3. Training van leiders	120 000	2222
Campagne en bewustmaking in dorpen	72 000	1333
Secretariaat (huur, onderhoud en personeelskosten)	114 000	2111
Totaal	1 356 800	25 109

Bron: DEVOS, J., *Request support from Broederlijk Delen for further development and strengthening of NDWM-India*, 27.05.2003, Archief National Domestic Workers Movement Mumbai.

3.4.4.5. Samenhang van de beweging

Als laatste element hier besproken van belang voor het bereiken van de doelstellingen van een beweging is het bewaren van een zekere eenheid erbinnen. Gegeven dat rekrutering tot een sociale beweging vooral gebeurt tot een bepaalde lokale groep, staan veel leiders van een grotere beweging tegenover problemen van integratie en controle als ze de eenheid van de beweging willen vrijwaren.¹³³

Binnen de *National Domestic Workers Movement* probeert men een zekere eenheid te bewaren als volgt: zoals eerder vermeld wordt binnen elk van de zelf-

¹³³ P. SMITH en M. MOMEN, *l.c.*, 56.

hulpgroepen een leidster gekozen die in haar taken ondersteund wordt door de regionale animatoren. Alle verkozen domestic workers en de regionale animatoren worden vervolgens samengebracht in de regio om uit hun midden een vertegenwoordigende domestic worker en een vertegenwoordigende animator te kiezen als afgevaardigden voor het Nationaal Comité. Het Nationaal Comité bestaat uit deze regionale afgevaardigden (een domestic worker en een animator) en de Nationale Coördinator, zuster Jeanne Devos. Het Nationaal Comité bestaat in totaal uit zo'n veertig personen en legt de algemene richtlijnen vast voor de beweging. Ze vergaderen eenmaal per jaar, afwisselend in Maharashtra (Mumbai) en een andere regio. De laatste bijeenkomst werd gehouden op 15 en 16 oktober 2005. Binnen het Nationaal Comité wordt er een kerncomité gevormd, anno 2005 bestaande uit negen personen: paters Felix D'Souza, Desmond en Eugene, Mevr. Virgil D'Sami, Mevr. Anjali Shukla, Zusters Maggie, Lissy Joseph, Sally en Jeanne Devos. Het kerncomité werkt de beslissingen uit die genomen worden door het Nationaal Comité.¹³⁴

In een poging om een nog grotere samenhang te creëren binnen de beweging worden ook af en toe regionale bijeenkomsten georganiseerd. Deze worden vooral in het noorden van het land gehouden. In de zuidelijke staten is dit moeilijker omdat zij geen gemeenschappelijke taal hebben, in het noorden spreken ze allemaal Hindi. De regionale bijeenkomsten worden georganiseerd om bruggen te slaan tussen de projecten in de verschillende deelstaten en om de staf de kans te geven te interageren met elkaar.

3.4.5. Leden van de beweging

3.4.5.1. Beneficiary constituency, conscience constituency en nonconstituency institutions

Er bestaan drie belangrijke bronnen voor het mobiliseren van middelen: het *beneficiary constituency*, het *conscience constituency* en de *nonconstituency institutions*. Deze drie bronnen worden achtereenvolgens besproken.

---

¹³⁴ J. DEVOS in interview met auteur, Mumbai – India, 10 augustus 2005.

□ Het beneficiary constituency

Volgens de definitie van McCarthy en Zald bestaat het *beneficiary constituency* uit politiek begunstigen van de beweging die haar ook middelen verschaffen.¹³⁵ In het geval van de *National Domestic Workers Movement* zou men hier dus de betalende leden tot kunnen rekenen evenals die leden die als leiders meewerken binnen de zelf-hulpgroepen. De *National Domestic Workers Movement*, oorspronkelijk een kleinschalige beweging van *dalits* en *tribals* die over geen enkele vorm van arbeidsrechten en sociale zekerheid beschikten, telt nu 1.200.000 betalende leden in heel India. Het grootste deel van deze betalende leden zijn volwassen dienstmeisjes die deelnemen aan de zelf-hulpgroepen en andere activiteiten van de beweging. Drie vierden van alle opvang en redding gebeurt echter nog steeds voor niet-leden. Vele van de child domestic workers die in contact staan met de beweging betalen immers geen lidgeld.

Volgens het *resource mobilization* perspectief is de belangrijkste karakteristiek in het werven van leden van de meeste sociale bewegingen sociale interactie. Rekrutering volgt dus meestal uit reeds bestaande en positief gewaardeerde sociale relaties.¹³⁶ De mate waarin dit model toepasbaar is op de *National Domestic Workers Movement* is moeilijk te evalueren, al zou men waarschijnlijk kunnen stellen dat dienstmeisjes die in contact komen met de beweging via andere dienstmeisjes dit ervaren als een positief contact vermits de isolatie waarin velen van hen leven doorbroken wordt.

De maatschappelijke positie van de leden is een belangrijke factor. Het India van de 21ste eeuw is geen homogene maatschappij. De ontwikkeling van de *National Domestic Workers Movement* werd en wordt dus onvermijdelijk (mede)gedefinieerd door bestaande patronen van maatschappelijke breuklijnen. Eén van de voornaamste breuklijnen binnen de Indische is het kastensysteem. Zoals in de meeste ontwikkelingslanden is ook in India de discriminatie van de vrouw niet los te denken van andere vormen van discriminatie op basis van klasse, ras en kaste. Hoewel het kastensysteem in India wettelijk is afgeschaft, drukt het nog steeds zijn stempel op het dagelijkse leven. Het in stand blijven van de kasten heeft als gevolg

---

¹³⁵ J. FREEMAN, "Resource Mobilization and Strategy: A model for analyzing social movement organization actions" in M. ZALD en J. McCARTHY (eds.), *The dynamics of social movements*, Cambridge, Winthrop Publishers, 1979, 174.

¹³⁶ P. SMITH en M. MOMEN, *l.c.*, 59.

dat een grote groep Indiërs moet overleven via de informele economie, onder andere via huisarbeid.

Traditioneel maakt men in India een onderscheid tussen vier verschillende kasten: de *brahmins*, de *kshatriyas*, de *vaisyas* en de *sudras*. Hiernaast bestaan er ook nog de *outcastes* of *dalits* die tot geen enkele kaste behoren en dus het laagst staan op de maatschappelijke ladder.¹³⁷ Deze laatste zijn Indiërs uit gemengde huwelijken of zij die een beroep met laag aanzien beoefenen zoals het werken met lijken en kadavers, maar eveneens huisarbeid. Kastelozen zijn ook zij die uit de *tribal* dorpen werden verdreven. Dit zijn gemeenschappen van oorspronkelijke bewoners van India die eeuwenoude tradities in stand houden. Industriële ontwikkelingen zoals mijnbouw of ontwikkelingsprojecten brengen vaak met zich mee dat hele dorpen onteigend worden. De inwoners wordt tegen lage prijs een stuk grond in onvruchtbaar gebied aangeboden waardoor velen niet meer kunnen voorzien in hun levensonderhoud. Zo komen veel boeren samen met hun familie terecht in de sloppenwijken van de steden en bevinden zich in een situatie zonder recht op eigendom, bezit of waardig werk. Voor diegenen die toch verkiezen op het platteland te blijven dreigt een ander gevaar: ronselaars gaan de dorpen af op zoek naar goedkope huisslaafjes, vaak jonge meisjes.¹³⁸

Dienstmeisjes zijn dus meestal migranten die van het platteland komen naar de steden waar ze zich in een situatie van volledige afhankelijkheid bevinden tegenover hun werkgevers. In Mumbai alleen al zou het gaan om 80 000 meisjes, waarvan naar schatting twintig procent jonger is dan twaalf. De meeste kinderen komen uit landelijke of *tribal* regio's in het armere noorden zoals Jharkhand, Chattisgarh, Bihar, Orissa, Assam, Ranchi, Uttaranchal en Madhya Pradesh. Slechts een klein percentage komt uit het zuiden.

□ Het conscience constituency

Het *conscience constituency* bestaat dan volgens McCarthy en Zald uit die sympathisanten die middelen voorzien voor de beweging maar niet deel uitmaken van de begunstigen ervan. Hiertoe behoren de zusters en paters die betrokken zijn bij de werking van de beweging. Het kantoor in Mumbai is hier een goed voorbeeld

---

¹³⁷ V. NARAYANAN, "The Hindu Tradition" in W.G. OXTOPY (ed.), *World Religions: Eastern Traditions*, Toronto, Oxford University Press, 2002, 46-50.

¹³⁸ G. BAEKE, *o.c.*, 4.

van. De permanente staf in het Mumbai Office bestaat uit negen leden, met name: zuster Jeanne Devos (Nationaal Coördinator), Anjali Shukla, zuster Selvin (coördinator NDWM-Maharashtra en hoofdredactrice van de 'Domestic Workers Link', de viermaandelijke nieuwsbrief), zuster Rachel (uitbetalen van lonen, aanspreekpunt), zuster Christi (coördinator child domestic workers en leidt de campagne rond kind- en vrouwenhandel), Mario Remdios (financiën, boekhouding, gerechtelijke dossiers), Triveni (animator bij de groepen), Anand (media representatieve), pater Felix D'Souza (voorzitter van de trust).

Het *conscience constituency* kan echter nog veel breder zijn dan enkel, in het geval van de *National Domestic Workers Movement*, de permanente staf in het Mumbai Office. Het *conscience constituency* hoeft niet beperkt te zijn tot de 'in-group', zo kunnen bijvoorbeeld ook de particulieren die schenkingen doen aan de beweging deel uitmaken van de groep van het *conscience constituency*. In het jaar 2003-2004 werd er bijvoorbeeld 300.000 roepie of 5472 euro aan lokale donaties ontvangen.¹³⁹ Over verdere duidelijke informatie over deze groep van sympathisanten beschikken we echter niet.

□ De nonconstituency institutions

De *nonconstituency institutions* tenslotte zijn de institutionele middelen die onafhankelijk van de beweging bestaan en waar potentieel op gesteund kan worden. Bijvoorbeeld wanneer er een wet bestaat die discriminatie verbiedt, kan men op de staat steunen om deze wet af te dwingen en de beweging zo te helpen om discriminatie tegen te gaan.¹⁴⁰ Zo heeft men kunnen bereiken dat in bepaalde deelstaten zoals Tamil Nadu de overheid huishoudelijk werk als 'werk' erkend heeft en dus het huispersoneel wordt opgenomen in hun wetgeving in de categorie van informele arbeiders. De *National Domestic Workers Movement* kan dus eventueel op die overheden steunen om deze *Unorganized Sector Bill* te implementeren en af te dwingen. Een andere institutionele structuur waarop de beweging steunt is, zoals eerder vermeld, deze van de Katholieke Kerk van India.

---

¹³⁹ DEVOS, J., *Request support from Broederlijk Delen for further development and strengthening of NDWM-India*, 27.05.2003, Archief National Domestic Workers Movement Mumbai, 3.

¹⁴⁰ J. FREEMAN, *l.c.*, 174.

3.4.5.2. Demografische betekenis van de beweging

De demografische betekenis van de *National Domestic Workers Movement* is een centrale factor in elke overweging over de bredere betekenis van de NDWM als een sociale beweging. Tot vandaag blijft onze kennis over deze basisdata echter incompleet – een lacune met serieuze implicaties voor theorieën van een hoger niveau met betrekking tot de redenen voor het ontstaan en de ontwikkeling van de beweging.

De demografische betekenis van de *National Domestic Workers Movement* is bijzonder moeilijk waar te nemen. Vooral exacte cijfers van het aantal kinderen in huishoudelijk werk zijn onbekend, hoofdzakelijk vanwege de ‘verborgen’ aard van hun werk. De cijfers tonen dan ook geen consensus. Ook voor India, het land met het grootste aantal kindarbeiders, geldt dit: er bestaat geen bevattende data met betrekking tot het aantal huismeiden noch met betrekking tot hun werk- en leefcondities. Schattingen suggereren dat dat aantal tussen 11.28 miljoen (Census van India, 1991) en 23.2 miljoen (ILO) ligt en dat ongeveer 20 procent van alle huispersoneel jonger is dan veertien jaar. De deelstaat Maharashtra alleen zou bijna 600 000 kinderen tussen zes en veertien hebben die geen school lopen. De meesten van hen zijn potentiële kindarbeiders.¹⁴¹

Schattingen met betrekking tot de totale omvang en compositie van de *National Domestic Workers Movement* variëren bijgevolg eveneens nogal en bestaat er geen gedetailleerde data over het totaal ledenaantal van de beweging. De *National Domestic Workers Movement* telt nu volgens schattingen 1.200.000 betalende leden in heel India. Als dit correct is vertegenwoordigt de *National Domestic Workers Movement* bijna 0.12% procent van de Indische bevolking. Een goede organisatie en een zekere concentratie van leden in de steden maakt de *National Domestic Workers Movement* toch een zekere kracht in de Indische maatschappij. De vraag blijft natuurlijk of dit ledenaantal klopt.

Wat ook het totale aantal leden van de *National Domestic Workers Movement*, het is duidelijk dat in bepaalde locaties de beweging van considerabel belang is. In Jharkhand bijvoorbeeld, één van de meest rurale en arme Indiase deelstaten, werd beslist te werken in wel drie districten, met name Ranchi, Simdega

---

¹⁴¹ A.K. HAZRA, *o.c.*, 1.

en Gumla. Vaak blijkt immers dat vele dienstmeisjes eerst naar Ranchi, de hoofdstad van Jharkhand, migreren om te werken om dan door te stromen naar de andere metropoolsteden als Mumbai of New Delhi. Vooral in Ranchi wordt dus zowel aan preventieve als rehabilitatieve interventies gedaan. Hierin werkt de *National Domestic Workers Movement* samen met een andere organisatie, BASIX. BASIX helpt de beweging om zelf-hulpgroepen te vormen en ruraal leven te promoten door het invoeren van innovaties met betrekking tot onder andere Non-Timber Forest Products (NTFPs).¹⁴²

Op andere plaatsen zoals Mumbai is het belang van de *National Domestic Workers Movement* kleiner. Mumbai, India's grootste stad en de hoofdzetel van de beweging, heeft het kleinste groepenaantal en dus geen voorbeeldfunctie. In Mumbai zijn meer dan 65 groepen actief, waarvan zeven groepen van *full time*-werkers, die op diverse locaties vergaderen. Om de full time child domestic workers te kunnen bereiken werd in Mumbai een kind-tot-kind programma opgestart waarbij de beweging in scholen workshops houdt met betrekking tot kinderen als huispersoneel. Door deze workshops probeert men de schoolgaande kinderen te sensibiliseren ten opzichte van de problematiek en via hen ook in contact te komen met hun dienstmeisjes. In het jaar 2003-2004 werden in de grootstad toch ongeveer 5000 part time domestic workers, 1700 full time workers, 750 part time child domestic workers en 350 full time child domestic workers bereikt. In totaal hebben dus zo'n 7800 dienstmeisjes regelmatig deelgenomen aan bijeenkomsten en andere activiteiten van de beweging in Mumbai.¹⁴³ Zuster Jeanne Devos schat echter dat ze met de beweging slechts 20 procent van de child domestic workers bereikt in Mumbai.¹⁴⁴

---

¹⁴²BASIX, *Jharkhand Livelihood Enhancement Action Platform*, 2005. (22.03.2006, BASIX: <http://www.basixindia.com/jkleap.asp>).

¹⁴³A. MARY, *Bombay Houseworkers Solidarity: Annual report for the year 2003 – 2004*, Mumbai, Bombay Houseworkers Solidarity, 2005, 23.

¹⁴⁴J. DEVOS in interview met auteur, Mumbai – India, 10 augustus 2005.

3.5. Besluit

In dit hoofdstuk werd de *National Domestic Workers Movement* in termen van één van de belangrijkste theoretische stromingen in de studie van sociale bewegingen, zoals die vanaf het begin van de jaren zeventig werden ontwikkeld geanalyseerd: het sociologische *resource mobilization* perspectief. De nieuwe benadering steunt meer op politieke sociologie en economische theorieën dan op de sociale psychologie van collectief gedrag. De *resource mobilization* theorie benadrukt het belang van middelen in de ontwikkeling en het succes van een sociale beweging. Ze beargumenteert dat sociale bewegingen zich ontwikkelen wanneer individuen met klachten erin slagen om voldoende middelen te mobiliseren om actie te ondernemen. Deze nadruk op middelen offert een uitleg waarom bepaalde gedepriveerde individuen erin slagen zich te organiseren terwijl anderen dit niet kunnen. Sociale-beweging-organisaties vereisen dus middelen en een continuïteit in leiderschap. Uit de gedane analyse blijkt dat de *National Domestic Workers Movement* beschikt over een continuïteit in leiderschap, onder andere in de persoon van zuster Jeanne Devos, en er daadwerkelijk in slaagt haar aanhangers te mobiliseren als verstrekkers van financiële, materiële en menselijke middelen die dan ingezet worden om de doelstellingen - zichtbaarheid, empowerment, advocacy en netwerking - na te streven.

Het mobilisatieperspectief spitst zich toe op enkele specifieke aspecten van de realiteit, zo vergeet ze dat de interactie tussen een beweging en haar bredere omgeving een cruciale rol speelt in haar ontwikkeling. Bij het gebruiken van de *resource mobilization* theorie zochten we echter niet naar een theoretisch 'totaalkader'. Aanname van één specifieke verklarende theorie kan de waarde gehecht aan andere theorieën afzwakken, maar maakt ze niet noodzakelijk ongeldig. Het blijkt immers dat de '*resource mobilization*'-benadering en de '*new social movement*'-school onderling integreerbaar zijn. Andere benaderingen kunnen ze dus vervolledigen.

In het analyseren van de *National Domestic Workers Movement* als een sociale-beweging-organisatie werd ook de verleiding weerstaan om hypothesen op hoog niveau te presenteren met betrekking tot de origine en ontwikkeling van de NGO. Er werd naar gezocht om enkele basisvragen te beantwoorden over *hoe* de beweging ontwikkelde eerder dan het *waarom*.

4. Bestaande percepties met betrekking tot child domestic work

In dit hoofdstuk wordt een antwoord gegeven op de onderzoeksvragen “In welke mate wordt nog vastgehouden aan de mythes rond child domestic work in de huidige Indische maatschappij?” en “Welke rol speelt de *National Domestic Workers Movement* in het ontkrachten van deze mythes?”. Deze mythes omringen immers niet enkel de problematiek maar houden ze ook mee in stand.

Met betrekking tot de onderzoeksvraag “In welke mate wordt nog vastgehouden aan de mythes rond child domestic work in de huidige Indische maatschappij?” wordt er verwacht een zekere positieve evolutie vast te stellen. De *National Domestic Workers Movement* heeft immers geleerd dat door een ander perspectief aan te bieden deze mythes vaak in vraag gesteld en uitgedaagd kunnen worden.

De bestaande denkbeelden met betrekking tot child domestic work zullen hieronder besproken worden per groep van geïnterviewde *stakeholders* bij de problematiek van child domestic work. Ook het antwoord op de andere onderzoeksvraag “Welke rol speelt de *National Domestic Workers Movement* in het ontkrachten van deze mythes?” zal hierin verwerkt worden. Zowel de verwezenlijkingen als de beperkingen en obstakels van de beweging zullen besproken worden. Dit alles zal verduidelijkt worden aan de hand van een aantal citaten uit de interviews en uit het documentenonderzoek in het geval dat er geen interviews mogelijk waren (zoals bijvoorbeeld bij de beleidsmakers).¹⁴⁵ Er komen een aantal belangrijke ideeën in verband met child domestic work aan bod. Niet alle verhalen werden echter opgenomen omdat dit te ver zou leiden, maar zij hebben wel degelijk een rol gespeeld in de (veralgemenende) analyse en het uiteindelijke onderzoeksresultaat.

Tot de groepen waarvan er wordt geprobeerd een beeld te scheppen behoren (potentiële) werkgevers, domestic workers, ouders van child domestic workers, mediapersoenen en beleidsmakers. Aanvullende informatie van betrokkenen bij de *National Domestic Workers Movement* zoals een animator bij de groepen en zuster Jeanne Devos werd ook verwerkt.

---

¹⁴⁵ Een lijst met de profielen van de respondenten van de interviews en focusgroepen kan geraadpleegd worden in bijlage 1.

4.1. (Potentiële) Werkgevers

Voordat de *National Domestic Workers Movement* werd opgericht in 1985 hadden werkgevers de dominante stem in het spreken over child domestic work. Ze zagen zichzelf eerder als weldoeners dan als uitbuiters en deze zienswijze werd niet in vraag gesteld. Een arm kind als dienstmeisje tewerkstellen werd gezien als een vorm van liefdadigheid.¹⁴⁶ Deze houding van vele werkgevers impliceerde dat het kind geacht werd dankbaar te zijn en geen recht had om te klagen over de omstandigheden.

In deze paragraaf onderzoeken we de huidige percepties en houdingen van (potentiële) werkgevers ten opzichte van child domestic work. Gegeven de moeilijkheid bij het rekruteren van werkgevers van child domestic workers voor interviews en de duidelijke bias van diegenen in contact met de *National Domestic Workers Movement* werden echter geen werkgevers direct geïnterviewd in dit onderzoek. De resultaten hier neergeschreven komen van leden van de beweging in contact met werkgevers evenals leden van het algemene publiek die een child domestic worker hadden in hun ouderlijke huis of ervaringen hadden met vrienden en familie die child domestic workers tewerkstellen.

Aanvankelijk hadden zuster Jeanne Devos en haar medewerkers het niet gemakkelijk met vele werkgevers, ze ontvingen bedreigingen en de politie werd op hen afgestuurd. Stilaan groeide de *National Domestic Workers Movement* echter uit tot een beweging met een heel aantal verwezenlijkingen, ook op niveau van de werkgevers. Bij de werkgevers kunnen er bijvoorbeeld enigszins veranderingen vastgesteld worden op vlak van erkenning. Toen de beweging net startte werden dienstmeisjes veelal niet bij naam genoemd, maar aangesproken als ‘servant’, ‘nana’ of ‘ayah’, meid. Termen die verwijzen naar onderschikking. De houding die vele werkgevers hadden tegenover hun dienstmeisjes was dezelfde als die tot een object of een product dat men koopt en wegdoet wanneer het hun niet meer tot nut is. Deze depersonalisering, het ontdaan worden van de eigen naam, is nefast voor de identiteitsconstructie van het individu. Het dienstmeisje wordt verzwolgen in de

---

¹⁴⁶ K. JAMESON en K. D'HOOGHE, *Changing Attitudes and Perceptions of Child Domestic Workers: Report based on Qualitative and Quantitative Research in Mumbai*, Mumbai, National Domestic Workers Movement, 2005, 11.

volstrekte anonimiteit van de meester-slaaf verhouding. Tegenwoordig durven vele werkgevers dit niet meer:

It was not a person to person relationship, the attitude was the same as to an object or a product that you buy, you keep it, and if you don't need it anymore you throw out. Today they don't dare to do that anymore.¹⁴⁷

In de bijeenkomsten van de *National Domestic Workers Movement* wordt immers gewerkt aan het mondiger maken van de meisjes en vrouwen zodat ze durven opkomen voor het recht om bij naam genoemd te worden. Ook maakt de beweging identiteitskaarten voor hun leden, zodat ze “iemand” zijn.¹⁴⁸

Ook het volgende kleine tafereel suggereert dat er een zeker bewustzijn bestaat dat kinderen geen huishoudelijk werk zouden moeten verrichten. In 2003 werden tijdens de sensibiliseringsprojecten van de *National Domestic Workers Movement* kinderen in verschillende scholen in Mumbai bevraagd over het onderwerp domestic work. Er werden vragen gesteld als “Who does the housework in your home?”, “How old is he/she?”, “Do they study and how much?” en “Do they live with you or not?”. Eén kind zag een ander neerschrijven dat hun dienstmeisje elf was en zei “put 21 or you'll get in trouble”. Een ander kind antwoordde hierop dat zij eerlijk zou zijn en zou invullen dat haar domestic worker negen is. Alhoewel haar moeder dit meisje in dienst wou houden, wilden zij en haar vader haar school laten lopen.¹⁴⁹ Deze oefening toont ook dat door het in vraag stellen van de situatie een jonger publiek zeer beïnvloedbaar is. De *National Domestic Workers Movement* heeft bevonden dat de kinderen van werkgevers eerder dan de werkgevers zelf vatbaar zijn om hun houding tegenover child domestic workers te veranderen.

De termen gebruikt voor domestic workers in de interviews van augustus 2005 waren veelal verschillend. Vele respondenten gebruikten regelmatig de term ‘maid’ of ‘servant’ om te refereren naar een individu, maar occasioneel werd ook de term ‘domestic worker’ gebruikt. Dit kan misschien voortvloeien uit de wens als ‘politiek correct’ over te moeten komen bij de interviewer. Alhoewel leden van het algemene publiek de term ‘domestic worker’ geaccepteerd hebben, is het dus nog steeds niet volledig geadopteerd.

In het onderzoek neigden vroegere werkgevers er ook naar om de relatie tussen zichzelf en hun domestic worker te omschrijven als één van wederzijdse

---

¹⁴⁷ J. DEVOS in interview met auteur, Mumbai – India, 10 augustus 2005.

¹⁴⁸ *ibid.*

¹⁴⁹ K. JAMESON en K. D'HOOGHE, *o.c.*, 14.

afhankelijkheid met een gelijke verdeling van macht tussen hen. In het geval van child domestic workers werd het echter aanvaard dat de machtsbalans in het voordeel van de werkgever lag. Daarbij hadden de respondenten ook een zeer individugebonden beeld van domestic workers. Hun percepties werden eerder gevormd door hun eigen ervaringen dan door hen te zien als een collectieve groep van arbeiders. Omdat child domestic work plaatsvindt in de beslotenheid van privaatwoningen hadden enkelen van de geïnterviewden enkel hun persoonlijke ervaring met hun eigen domestic workers of child domestic workers om hun mening uit te putten en maakten zo de veronderstelling dat alle domestic workers even goed behandeld werden als bij hun. Deze individugebonden beschrijvingen maken het de werkgever gemakkelijk om afstand te nemen van de gevallen van uitbuiting, zichzelf presenterend als de ‘goede’ werkgever:

You justify it by saying ‘I’m not mistreating my domestic worker’... it’s like a defence mechanism.¹⁵⁰

Niettemin accepteerden de meeste respondenten dat de behandeling van domestic workers in het geheel afhankelijk was van het goede karakter van de werkgever. Misbruik en uitbuiting werd gezien als mogelijk en waarschijnlijk, zeker in het geval van jonge kinderen.

De denkwijze van werkgevers is vaak om afstand te nemen van de gevoelens en zienswijzen van de domestic worker. In de interviews benadrukten ze de materiële voordelen (voedsel, kleding, onderdak) die een dienstmeisje krijgt (en deden de voorbeelden van mishandeling af als uitzonderingen). Dit toont dat werkgevers nog steeds de neiging hebben om hun huispersoneel te dehumaniseren om hun eigen geweten gerust te stellen.

Vele werkgevers geloven ook nog steeds dat child domestic work de beste situatie biedt aan het kind, met name een veilige omgeving, betere verzorging, een nieuwe thuis en de kans om hun vooruitzichten in hun leven en dat van hun familie te verbeteren. Vaak speelt het onvermogen om een realistisch alternatief voor arme meisjes en vrouwen voor te stellen een rol hierin.

There are so many people that work as domestic workers [and child domestic workers], so it’s unrealistic to say people shouldn’t do it, even if the intentions are good. They need to have an income.¹⁵¹

---

¹⁵⁰ ANUJA, in interview met auteur, Mumbai – India, 18 augustus 2005.

¹⁵¹ *ibid.*

Men gelooft dus wel dat kinderen onder de veertien jaar niet in domestic work betrokken zouden mogen zijn, maar de kwalitatieve interviews suggereren dat dit eerder in een ‘ideale’ wereld zo gevonden wordt, in realiteit wordt dit niet haalbaar geacht. De geïnterviewden prefereerden allen dat kinderen niet zouden moeten werken, maar in realiteit zien ze geen betere optie. Child domestic work wordt dus nog vaak gezien als een oplossing voor armoede.

It’s nice for them that they can stay with a family because if they live on the street then maybe one day they will become Mafia... they can turn their lives living with a family.¹⁵²

Uit dit alles blijkt duidelijk dat een kind dat als dienstmeisje werkt niet op de eerste plaats komt voor de meeste werkgevers. Zo wordt bijvoorbeeld het constitutionele recht op onderwijs tot veertien jaar nog veel child domestic workers ontzegd, ondanks dat de waarde van een opleiding niet ontkend wordt. “Realistically most people [employers] don’t want them to go to school, only some do. There is too much work at home.”¹⁵³ Omdat het belang van het kind niet centraal staat kan het huis van de werkgever ook nooit een echte thuis worden voor deze kinderen.

Publieke percepties veranderen echter niet op korte tijd, verwacht wordt dat het nog decennia kan duren vooraleer werkgevers van child domestic workers hun rol anders gaan interpreteren (van weldoener tot uitbouter), elk kind in hun huis is immers een verantwoordelijkheid. Het zal dus waarschijnlijk nog even duren vooraleer een complete verschuiving in houdingen tegenover child domestic work als maatschappelijk onaanvaardbaar, schadelijk voor kinderen en als uitbuiting wordt veroordeeld. De publieke opinie zal enkel veranderen wanneer de *National Domestic Workers Movement* de druk hoog houdt en onregelmatigheden en uitbuiting blijft blootstellen.¹⁵⁴ De *National Domestic Workers Movement* is er zich terdege van bewust dat er nog een hele weg te gaan is, maar vindt het bemoedigend dat er al een kleine verschuiving waar te nemen valt.

---

¹⁵² MIKE, in interview met auteur, Mumbai – India, 28 augustus 2005.

¹⁵³ *ibid.*

¹⁵⁴ F. D’SOUZA in interview met auteur, Mumbai – India, 25 augustus 2005.

4.2. Domestic workers

4.2.1. Domestic workers versus child domestic workers

Zoals eerder vermeld, was de publieke perceptie met betrekking tot child domestic work voor de oprichting van de *National Domestic Workers Movement* dat het een positieve oplossing was voor de armoede in India, kinderen voorzien van een kans om te leven, te eten en te slapen in een comfortabel huis. De situatie werd alleen bekeken vanuit het perspectief van andere betrokken partijen, nooit de child domestic workers zelf. Zij hadden geen stem in de maatschappij om hun verhalen van mishandeling en disrespect te vertellen. Omwille van deze onzichtbaarheid hadden domestic workers ook geen kansen om op te komen voor hun rechten. Werkgevers konden weg geraken met het geven van geen tot een zeer klein salaris, met slechte werkomstandigheden en met mentaal en fysisch misbruik, zonder te moeten vrezen voor repercussies. “I hated domestic work as a child, it was so tiring and they gave me too much work. My employer kept asking more and more and giving me more work.”¹⁵⁵

Omdat de maatschappij zo weinig waarde hecht aan domestic work als beroep, ontbrak het ook veel domestic workers aan zelfrespect. Het etiket ‘maid’ of ‘servant’ draagt een gebrek aan eerbied met zich mee, wat vele domestic workers vaak internaliseerden. De voormalige child domestic workers waarvan een interview werd afgenomen stelden dat hun ideale carrière of beroep airhostess of hotelkok zou zijn, een job met gelijkaardige taken maar met respect en status dus.

Many girls were suffering at that time, employers were not treating them as human beings but as animals. Nobody cared for them. They were looked down upon. They had not a good place to sleep, in the kitchen or outside.¹⁵⁶

Sinds het oprichten van de *National Domestic Workers Movement* (1985) kan men voor volwassen domestic workers een aantal significante verbeteringen vaststellen in termen van empowerment, behandeling en tot op een zeker niveau, status. Doordat de domestic workers zich organiseren via de zelf-hulpgroepen van de beweging, hebben ze aan sterkte gewonnen als groep. Door samen te komen en hun zorgen te delen, hebben ze een groter bewustzijn van hun rechten en een gezamenlijke stem

---

¹⁵⁵ SANDHIYA, in interview met auteur, Mumbai – India, 31 augustus 2005.

¹⁵⁶ JAYANTI, in interview met auteur, Mumbai – India, 23 augustus 2005.

gecreëerd waarmee ze het gedrag en de opinies van hun werkgevers kunnen uitdagen. Bijgevolg hebben ze minder kans om mishandeld te worden en heerst onder deze vrouwen een gevoel van solidariteit:

In the groups the girls meet each other, tell each other whatever problems they got. Many girls don't know what pay they should get and we tell them. Many girls didn't study, so they need classes in Hindi and English... whenever a girl is in trouble she can phone me and I will go and help her.¹⁵⁷

De data van de vroegere child domestic workers suggereert ook dat er een betere relatie tussen hen en hun werkgevers is ontstaan: “Before we used to have no relationship with the employer, now we are talking with them. Now there is a bit more respect for us”.¹⁵⁸ Hoewel de macht nog grotendeels bij de werkgever lijkt te liggen rapporteren enkele domestic workers zich gelukkiger te voelen omdat de relatie met hun werkgever ontwikkeld is tot één van vertrouwen en wederzijds respect. Wel moet vermeld worden dat dergelijke verbeterde relatie slechts zelden leidt tot eerlijkere lonen en werkuren.

De beweging heeft echter een kleinere impact gehad op het leven van child domestic workers, vooral vanwege de moeilijkheden in bereikbaarheid. Men moet een onderscheid maken tussen de zogenaamde *top workers* en het *live-in* huispersoneel. De zogenaamde *top workers*, de meisjes die in verschillende huizen huishoudelijk werk verrichten, kunnen zich gemakkelijker onafhankelijk opstellen ten opzichte van hun werkgever en hebben dus meer gelegenheid om naar de bijeenkomsten te komen. Deze *top workers* zijn dus ook gemakkelijker bereikbaar voor de *National Domestic Workers Movement*. Ze worden ter plaatse opgezocht, op culturele feesten, oogfeesten, tijdens de wekelijkse misviering,... *Live-in* huispersoneel, en vooral child domestic workers, zijn veel moeilijker bereikbaar. Kinderen zijn immers veel minder weerbaar en dus ook minder in staat om hun rechten op te eisen. Ze worden dan ook vaak opgesloten in het huis van de werkgever. Om hen toch te bereiken worden ze door de beweging opgezocht aan de waterkranen op straat of aan de schoolpoorten waar ze de kinderen van hun werkgever komen ophalen. De dienstmeisjes komen soms ook in contact met de beweging via andere meisjes uit de wijk of uit het gebouw, die hen vertellen over de beweging. Zuster Jeanne Devos schat echter dat ze met de beweging 20 procent van

---

¹⁵⁷ *ibid.*

¹⁵⁸ SANDHIYA, in interview met auteur, Mumbai – India, 31 augustus 2005.

de child domestic workers in Mumbai bereikt.¹⁵⁹ Voor die child domestic workers die ze wel bereiken heeft de beweging steungroepen opgericht, werkuren onderhandeld en educatie voorzien.

4.2.2. De situatie in 2005

Met betrekking tot volwassen domestic workers bleef het bewustzijn, hun rechten en werkuren verbeteren, zodat ze nu minder uren werken tegen een eerlijker loon. Dit werd onder meer teweeg gebracht door belangrijke veranderingen in wetgeving, zoals bijvoorbeeld de invoering van een wettelijk minimumloon voor domestic workers in Kerala, Karnataka en Tamil Nadu. Op deze veranderingen op vlak van wetgeving zal later worden ingegaan (punt 4.5). Niettemin bleef een gebrek aan een eerlijk loon een belangrijk punt dat naar voren kwam in de interviews met de domestic workers. Vele van hen zijn nog steeds bezorgd dat ze niet genoeg loon krijgen om van te leven en hebben het gevoel dat hun loon een onvoldoende compensatie is voor het harde werk dat ze verrichten.

In het geval van child domestic workers blijken de houdingen, percepties en behandeling grotendeels onveranderd. Het zichtbaarheidprobleem is hierin de sleutel: omdat vele child domestic workers vaak weggestopt worden in privaatwoningen hebben zij weinig contact met de buitenwereld. Bijgevolg hebben organisaties zoals de *National Domestic Workers Movement* moeite om hen te bereiken. Zelfs voor de kinderen die ze wel bereiken blijft het verlies van hun kindertijd één van de belangrijkste problemen:

There are the same problems now as in the past, the employers will hide and keep their child domestic worker. The small children want to play and study but nobody will give them that chance, they will be made to work.¹⁶⁰

Door het gebrek aan toegang tot de *live-in* child domestic workers, ook in de focusgroepen die gehouden werden, is het moeilijk om hun huidige levens- en werkomstandigheden te beoordelen. Wat wel duidelijk is, is dat de kinderen die betrokken zijn bij de zelf-hulpgroepen van de *National Domestic Workers Movement*

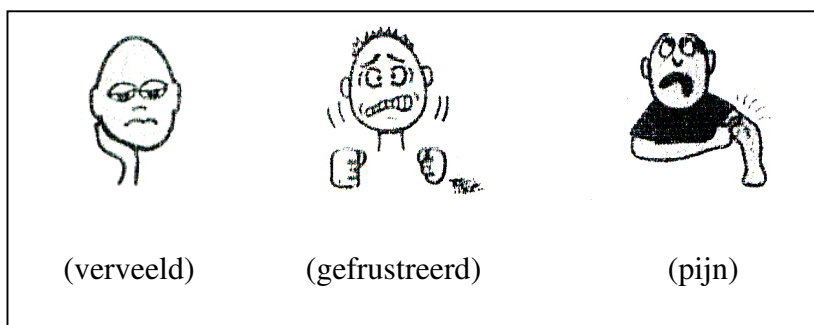
¹⁵⁹ J. DEVOS in interview met auteur, Mumbai – India, 10 augustus 2005.

¹⁶⁰ JAYANTI, in interview met auteur, Mumbai – India, 23 augustus 2005.

nog steeds te kampen hebben met verschillende problemen. Wellicht zal de situatie van de *live-in* child domestic workers er nog slechter aan toe zijn.

In de focusgroepen werd elk kind gevraagd drie gezichtsuitdrukkingen uit te kiezen uit een aantal tekeningen die het beste aantoonde hoe ze zich voelden toen ze net als dienstmeisje in dienst gingen (voordat ze in contact kwamen met de beweging).¹⁶¹ De meest frequent gekozen gezichtsuitdrukkingen waren de volgende:

Figuur 4.1. Gevoelens vóór contact met de NDWM

Vervolgens werd hen gevraagd een uitleg te geven bij deze gekozen gezichtsuitdrukkingen. Het volgende kon gedistilleerd worden uit hun uitleg: de kinderen voelden zich *verveeld* vanwege de lange en vermoeiende werkdagen die elke dag dezelfde routine kenden. Deze routine leidde tot gevoelens van verveling en gebrek aan voldoening. De meeste verkozen om te leren en naar school te gaan maar dit was niet mogelijk: “I have so much work to do, I have to wash clothes, clean, cook (...)”.¹⁶²

Hun *frustratie* vond oorsprong in de niet-eindigende cyclus van werk en onmacht om iets aan de situatie te veranderen. Er is constant werk en eenmaal de ene taak beëindigd is moet de volgende onmiddellijk gebeuren of moet ze herdaan worden:

Even after I do it twice, I'm told it's not good enough, she's never satisfied [her employer]. If I refused, she'd say, ok, don't come back again.¹⁶³

Een andere bron van frustratie was dat ze het gevoel hadden geen keuze gehad te hebben om dienstmeisje te worden, velen zeiden gedwongen te zijn geweest door hun

¹⁶¹ Deze lijst met gezichtsuitdrukkingen kan geraadpleegd worden in bijlage 2.

¹⁶² X, in focusgroep met auteur, Mumbai – India, 24 augustus 2005.

¹⁶³ RESHMA, in focusgroep met auteur, Mumbai – India, 24 augustus 2005.

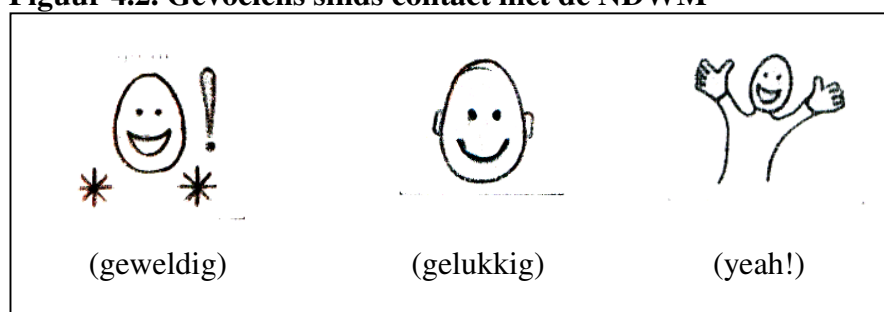
ouders. Dit gebrek aan keuze leidde tot een gevoel van beperking en de wil om aan het leven te ontsnappen.

Fysisch vonden vele kinderen het huishoudelijk werk *pijnlijk*, hard en vermoeiend. Omwille van de lange werkdagen eindigden ze de dagen vaak uitgeput en leeg. “My arms ached because I had to reach up and clean fans and cupboards all day.”¹⁶⁴

Naast de gevoelens van verveling, frustratie en pijn bleek er ook een groot gevoel van ontgoocheling te hangen onder vele van de deelnemende child domestic workers. Aanvankelijk voelden ze een zekere opwinding bij de idee van een kans om in een luxueus huis te kunnen wonen en hadden ze ontzag voor de dingen die hen omringden. De meeste rapporteerden ook goed behandeld te zijn geweest in de eerste dagen dat ze daar waren en het gevoel te hebben verzorgd te worden door hun werkgevers. Echter, binnen de eerste weken of maanden van tewerkstelling, werd de realiteit van het harde, monotone werk, de lange uren en onverschillige werkgevers hen duidelijk.

Niettemin is het duidelijk dat de solidariteit in de steungroepen en de kansen die ze daar krijgen (beroepsopleidingen, taalcursussen...) hun zicht op het leven enigszins kunnen veranderen. Wanneer de child domestic workers gevraagd werd hoe ze zich voelen nu ze in contact zijn met de *National Domestic Workers Movement* en contact hebben met andere child domestic workers kozen ze vaak gezichtsuitdrukkingen als geweldig, gelukkig en ‘yeah!’:

Figuur 4.2. Gevoelens sinds contact met de NDWM

Deze uitdrukkingen representeren de voldoening die de child domestic workers halen uit de steungroepen. In deze bijeenkomsten lachen, leren en socialiseren ze en

¹⁶⁴ WARSHA, in focusgroep met auteur, Mumbai – India, 24 augustus 2005.

verlenen ze steun aan elkaar. Door de beroepstrainingen die ze krijgen winnen ze aan hoop en dit draagt bij tot een positievere kijk op hun leven en hun mogelijkheden in de toekomst. Of zoals een voormalig child domestic worker het verwoordde: “Child domestic workers have more opportunities for a future now”.¹⁶⁵ Alle kinderen in de focusgroep hadden duidelijke ambities en benadrukten het belang van een opleiding. Sommigen van hen wilden nog verder studeren, terwijl anderen een carrière wilden als leerkracht, bediende, naaister of schoonheidsspecialiste.

De kinderen ervoeren echter nog wel steeds gevoelens van verveling en frustratie met betrekking tot hun werksituatie. Wanneer ze werden bevraagd over wat ze zouden willen voor henzelf en andere child domestic workers in de toekomst benadrukten ze wederom het belang van een opleiding en respect van hun werkgevers. “If I had to work, I would want to be fairly paid and do my work alongside education.”¹⁶⁶

4.3. De ouders

Het geloof dat kinderen als dienstmeisje laten werken een oplossing voor armoede is wordt heel sterk aangehangen door vele ouders en andere leden van de arme, landelijke regio's waar zij wonen en gerekruteerd worden. De meeste ouders van de jonge dienstmeisje geloven oprecht dat ze het beste doen voor hun kind door hun naar de grote steden te zenden waar ze kunnen inwonen in een comfortabel middenklasse huis, waar het kind ongekeerde mogelijkheden zal hebben: “The parents belief that if a child goes to town she made it”.¹⁶⁷

In omstandigheden waarin armoede en werkloosheid prangende problemen zijn ligt het opleidingsniveau bij vele Indiërs heel erg laag. De kans om hun dochters te sturen naar een goed huis in de stad is zo'n aantrekkelijk idee in gebieden waar de armoede immens is, dat vele ouders nalaten zich af te vragen wat de realiteit ervan zal zijn. Wanneer zich een schijnbaar perfecte oplossing voordoet wordt dus de geschiktheid ervan slechts zelden in vraag gesteld. Vele ouders hebben immers een groot gebrek aan bewustzijn en begrip van de situatie en de omstandigheden

---

¹⁶⁵ SANDHIYA, in interview met auteur, Mumbai – India, 31 augustus 2005

¹⁶⁶ X, in focusgroep met auteur, Mumbai – India, 24 augustus 2005.

¹⁶⁷ J. DEVOS, in interview met auteur, Mumbai – India, 10 augustus 2005.

waarmee child domestic workers geconfronteerd worden. Zeker wanneer het enige perspectief dat op de situatie geboden wordt deze is van kinderhandelaars of van voormalige dienstmeisjes die nu voor deze handelaars werken, wordt de mythe van een ‘mooie toekomst’ gemakkelijk geloofd.

De *National Domestic Workers Movement* houdt zich sinds haar oprichting in 1985 bezig met de sensibilisering van ouders en andere betrokken bij de problematiek van child domestic work. In verschillende rurale dorpen organiseert de organisatie straattheater en films om de veronderstellingen van de ouders over hoe hun kinderen behandeld worden in vraag te stellen.

We encourage parents to ask the right questions, where are my children going? How will I be able to contact them? Will they be safe or happy?¹⁶⁸

Doorheen deze sensibiliseringscampagnes is het reeds een aantal ouders duidelijk geworden dat het welzijn van hun kinderen niet gegarandeerd is in de grote steden. Met de steun van de *National Domestic Workers Movement* beginnen ze zich te organiseren in kleine groepjes van vijftien, tien, vijf ouders en trekken naar de grote steden als Delhi, Kampur en Mumbai om hun dochters terug te halen. Hieruit blijkt dat deze ouders altijd het beste met hun kinderen voorhadden.¹⁶⁹

De immense omvang van de potentiële ‘pool’ van child domestic workers maakt het echter heel erg moeilijk om sensibiliseringscampagnes te voeren in het volledige rurale India. Daarbij zullen ouders, tot de onderliggende problemen zoals armoede, werkloosheid en een gebrek aan educatie opgelost zijn, de nood blijven kennen om hun kinderen weg te sturen om als dienstmeisje in dienst te gaan.

4.4. De media

In 2005 werkte de *National Domestic Workers Movement* op een aantal manieren eraan om media-interesse te genereren rond de problematiek van mythes rond kinderen in domestic work. Deze paragraaf onderzoekt de perceptie en portrettering van child domestic work door de media en analyseert de mediarepons op de postercampagne.

---

¹⁶⁸ F. D’SOUZA, in interview met auteur, Mumbai – India, 25 augustus 2005.

¹⁶⁹ J. DEVOS, in interview met auteur, Mumbai – India, 10 augustus 2005.

4.4.1. Mediaportrettering in 2005

De rechten en behandeling van child domestic workers lijken niet hoog op de agenda van de media te hebben gestaan in 2005. Alhoewel er meer gevallen van mishandeling van domestic workers werden gerapporteerd in vergelijking met wanneer de beweging begon, was er nog steeds discussie in de media over het bestaan of de omvang van kinderen werkend als huispersoneel. Zuster Jeanne Devos, Nationaal Coördinator van de *National Domestic Workers Movement*, gelooft dat het nog een tijd zal duren eer child domestic work nieuwswaardig wordt geacht, omdat andere vormen van kinderarbeid onvermijdelijk eerst bediscussieerd moeten worden:

Child labor has been talked about, but this is the first time that child domestic workers are being talked about. People don't look at it as child labor. There is no law, there are no articles on it, so there is no call for action... Before I got involved in the campaign I just didn't know the problem existed, I just didn't know.¹⁷⁰

Deze opvatting werd herhaald door een tv-journaliste, ook geïnterviewd voor deze studie, die een verhaal over child domestic work aan het voorbereiden was. Zij stelde dat kinderarbeid gepercipieerd werd als onaanvaardbaar, maar dat vele Indiërs child domestic work niet als kinderarbeid zien vermits zij zich niet realiseren wat de realiteit is voor deze kinderen. Vanuit een journalistiek standpunt moet het publiek nog geconfronteerd worden met de omvang van de problematiek, met de werkomstandigheden van child domestic workers en hun gebrek aan rechten. Deze informatie had het potentieel om 'nieuwswaardig' te zijn:

People know they exist, but they are not aware of the degree of the problem, they wouldn't think about it. If awareness is created, more and more people will become aware of the problem and more and more people will not accept it.¹⁷¹

Interesse in de situatie van child domestic workers zal echter moeilijk te genereren zijn aangezien domestic workers gezien worden als een doodgewoon deel van het dagelijkse leven. Bovendien komen vele domestic workers uit lagere status economische groepen, die dus minder 'waardevol' geacht worden door de media. De problematiek van child domestic work 'nieuwswaardig' maken is dus een uitdaging voor de *National Domestic Workers Movement* en kan inhouden dat de meest shockerende informatie moet bekend gemaakt worden, zoals gevallen van mishandeling.

---

¹⁷⁰ S. MENON, in interview met auteur, Mumbai – India, 19 augustus 2005.

¹⁷¹ PRIYA, in interview met auteur, Mumbai – India, 24 augustus 2005.

The media are telling people what they want to hear and in many ways the public is not interested. Everyone has a servant; it's such a part of everyday life. It's just not sensational enough.¹⁷²

4.4.2. Respons op sensibiliseringscampagnes

Begin 2005 lanceerde de *National Domestic Workers Movement*, zoals vermeld in het vorige hoofdstuk, een sensibiliseringscampagne samen met het reclamebureau *Mudra Communications* getiteld 'Domestic Work isn't Child's Play'. Deze campagne genereerde een zekere media-interesse en discussie met betrekking tot de problemen die het aankaartte. Een aantal voorbeelden van de media-interesse worden hieronder uitgewerkt.

Op zestien augustus 2005, publiceerde Agencyfaqs, India's grootste reclame-, media- en marketingsite, een artikel getiteld '*Indian Ad Agencies Wake Up to Child Exploitation*'.¹⁷³ Het artikel onderzoekt de bestaande advertenties waarin kindermishandeling werd afgebeeld en het succes en de problemen van dergelijke advertenties. Het focust op de Mudra-campagne, legt het concept uit, de interesse die het genereert en de hindernissen die overkomen moeten worden in de toekomst:

The inherent problem with this issue is that child domestic work doesn't, under the law, qualify as child labor. So, all we can do is create awareness. More importantly, our campaign on child domestic work is probably the first time that such a cause is being talked about. I guess, it'll take some time, effort, ground level activities and yes, media presence for the cause to effect.¹⁷⁴

Het artikel schetst ook de problemen rond fundraising voor dit onderwerp, vermits uitbuiting van kinderen gezien wordt als minder belangrijk dan andere maatschappelijke problemen, zoals bijvoorbeeld AIDS.

De postercampagne werd ook verslaan door de *Financial Times*, die op veertien augustus 2005 het artikel met de kop '*Nothing Child-Like About It*' drukte. De ondertitel was "an advertising campaign attempts to sensitise society about child domestic workers". Een foto die de poster op een aanplakbord toont begeleidt het artikel en zo bereikte de boodschap nog een breder publiek. Het artikel schetste eveneens het werk van de *National Domestic Worker Movement*, de betrokkenheid

---

¹⁷² *ibid.*

¹⁷³ Het artikel kan geraadpleegd worden in bijlage 6.

¹⁷⁴ D. JOSHI, *Indian Ad Agencies Wake Up to Child Exploitation*, Mumbai, 16 augustus 2005. (30.04.2006, Agencyfaqs: <http://www.agencyfaqs.com/news/stories/2005/08/16/12321.html>).

van Mudra en hun sensibiliseringscampagne en de nood om child domestic work als kinderarbeid te erkennen. De eerste paragraaf adresseert een aantal populaire mythes rond child domestic work:

The International Labor Convention recognizes child domestic work as the worst form of child labor. But many feel the teenage who comes to wash your vessels is getting a hot meal and wages. This reasoning assuages most employers guilt of employing children.¹⁷⁵

Ook werd een artikel geplaatst in de juli-2005-editie van het vrouwenmagazine 'Savvy', dat een doelpubliek heeft van onafhankelijke vrouwen uit de gegoede klasse. Dit artikel schetst eveneens het werk van de *National Domestic Workers Movement* en hun staf en concentreert op het misbruik waaronder child domestic workers kunnen leiden en hoe de beweging ze probeert te rehabiliteren:

A little TLC [tender loving care] is all that they need. She adds [Sister Jeanne Devos] "We make sure each of these domestic workers are given personal attention and treated with respect love and care. They are encouraged to overcome their traumas and shyness".¹⁷⁶

Het artikel presenteert een aantal individuele case studies en voorbeelden om te illustreren wat child domestic workers nodig hebben, met name basisrechten als mens en kind, steun, eerbied, liefde en een opleiding. Doorheen deze non-confronterende aanpak probeert het artikel (potentiële) werkgevers ertoe aan te zetten hun houding ten opzichte van child domestic workers te herbeoordelen.

4.5. Het beleidsniveau

Betrokkenen bij de *National Domestic Workers Movement* geloven dat er zich een significante verschuiving heeft voorgedaan in het bewustzijn en de erkenning van child domestic work op politiek vlak. Vóór de oprichting van de beweging in 1985 werd de situatie van child domestic workers doodgezwegen door de Indische maatschappij en de regering(en), het ging zelfs zover dat hun bestaan ontkend werd. Erkenning van hun bestaan, en breder van domestic workers, werd bewerkstelligd door internationale organisaties als de ILO en de VN. De problemen waar domestic workers mee geconfronteerd worden werd een discussiepunt binnen de internationale gemeenschap. Pater F. D'Souza besluit hieromtrent: "That it is an agenda in itself is

---

¹⁷⁵ S. NAIR, "Nothing Child-Like About It" in *Financial Times*, 14 augustus 2005, 2.

¹⁷⁶ K. JAMESON en K. D'HOOGHE, *o.c.*, 21.

a big boast to the domestic workers movement.’’¹⁷⁷ Er werd zelfs een beslissing genomen door de ILO en de VN om de juridische term voor ‘maids’ en ‘servants’ te veranderen in ‘domestic workers’ in hun eigen documenten. Dit, gecombineerd met initiatieven tot sensibilisering door de *National Domestic Workers Movement* en andere NGO’s, leidde tot het adopteren en in gebruik nemen van de term door de Indische overheid en media.¹⁷⁸

De term ‘domestic worker’ tracht het werk dat vaak niet als dusdanig erkend wordt een zekere eerbied, status en respect te geven. Deze nieuwe identiteit heeft een zekere invloed gehad op de status van domestic work in de ogen van de algemene opinie. De groeiende interesse van de overheid, en in zekere mate ook de media, impliceert dat het bewustzijn en respect voor het beroep toeneemt. Zo wordt er bijvoorbeeld over de rechten van domestic workers nu reeds gedebatteerd in de politieke arena en zijn er verwezenlijkingen op wetgevingsniveau dankzij het lobbywerk van de beweging. Deze verwezenlijkingen worden achtereenvolgens besproken.

In 1999 realiseerde de *National Domestic Workers Movement* één van z’n grootste wapenfeiten tot dan toe, zijnde de respons op het lobbywerk waarbij de Tamil Nadu overheid domestic work als ‘werk’ erkend heeft en dus het huispersoneel wordt opgenomen in hun wetgeving in de categorie van informele arbeiders. De *National Domestic Workers Movement* zag dit als een startpunt naar andere deelstaten toe en uiteindelijk het land als geheel. Ook in andere deelstaten is er inmiddels vordering op wetgevend gebied, zowel op vlak van de *Unorganized Sector Bill* als op andere vlakken: in Andhra Pradesh werd het huispersoneel opgenomen in de *Unorganized State Bill*. De overheid is er momenteel ook bezig met het vastleggen van een minimumloon en andere sociaal-economische standaarden. Vergelijkbaar met Andhra Pradesh, is het huispersoneel van Maharashtra, Karnataka, Bihar, en Delhi eveneens opgenomen in de *Unorganized Sector Bill*. Bovendien slaagde men er in Maharashtra in om de *Houseworkers’ Bill* en de *Maharashtra Bill* te doen aanvaarden. De deelstaten Karnataka en Kerala zijn nog een stap verder gegaan en hebben een minimumloon voor huispersoneel wettelijk vastgelegd. Het huispersoneel in Kerala werd zelfs opgenomen in de *Skilled Workers’ Welfare Fund* wat een duidelijke erkenning betekent van huispersoneel als

---

¹⁷⁷ F. D’SOUZA in interview met auteur, Mumbai – India, 25 augustus 2005.

¹⁷⁸ K. JAMESON en K. D’HOOGHE, *o.c.*, 4

arbeiders. In deelstaten zoals Jharkhand, Goa, Punjab en Meghalaya is men echter nog steeds aan het ijveren om een *Unorganized Sector Bill* goedgekeurd te krijgen.¹⁷⁹

Op federaal niveau sloot de *Unorganised Sector Workers Bill* van 2003 huispersoneel uit. In 2004 circuleerde een nieuw wetsontwerp met betrekking tot de informele sector tussen verschillende NGO's, ook hier was het punt ter discussie het al dan niet opnemen van huispersoneel in deze categorie. Het nieuwe wetsontwerp is nog niet aan bod gekomen in het parlement. Ook toenadering van de Indische overheid tot het erkennen van een aantal conventies is er nog niet. Ondertussen heeft de men op bevel van het Indisch hoger gerechtshof de domestic workers wel geplaatst in de unorganised labour group.¹⁸⁰

De centrale overheid heeft in 1999 onder druk van de beweging een resolutie uitgevaardigd die alle overheidsfunctionarissen verbiedt om kinderen als huispersoneel tewerk te stellen.¹⁸¹ Hoewel deze resolutie een zekere positieve boodschap stuurt over de ideeën van de overheid hieromtrent is de implementatie ervan gebrekkig. De resolutie werd ook nog niet bekendgemaakt aan het algemene publiek. In Mumbai heeft de beweging ook bereikt dat in de appartementsgebouwen kinderen onder de 14 jaar, die geen natuurlijke kinderen zijn of niet officieel geadopteerd, moeten aangegeven worden. Maar een wet volstaat niet, medewerking van de bewoners of de huisvestingsmaatschappijen is immers niet verzekerd. Beide maatregelen lossen *de facto* niet veel op, maar het kan wel een juridische stok achter de deur zijn.

Ook lobbywerk op internationaal niveau heeft resultaten geboekt. Deze resultaten werden uiteraard niet alleen door de *National Domestic Workers Movement* bereikt maar door de transnationale netwerkbeweging voor de afschaffing van kinderarbeid waarvan ze deel uitmaakt. Zo werden op de 1999 ILO-Conferentie met betrekking tot *the worst forms of child labour* ook kinderen in huishoudelijk werk opgenomen als één van de (vier) gevaarlijkste en ergste vormen van kinderarbeid.

---

¹⁷⁹ X, *Report NDWM coordinators' meeting*, 12-13.08.2004, Archief National Domestic Workers Movement Mumbai, 3.

¹⁸⁰ DEVOS, J., *Thesis NDWM*, 03.04.2006 (Email).

¹⁸¹ L. MEYVIS, "Eredoctores Jeanne Devos: Kinderslavernij bestaat" in *de Campuskrant*, 11, (2000), 3, p. 6.

4.6. Besluit

In het onderzoek van augustus 2005 werd getracht een beeld te krijgen van de bestaande houdingen en percepties van de *stakeholders* bij de problematiek van child domestic work en de invloed van de *National Domestic Workers Movement* hierop. Er werd een beeld geschetst van de percepties van (potentiële) werkgevers, (child) domestic workers, de ouders van child domestic workers, de media en de politiek

De houdingen en percepties van werkgevers met betrekking tot child domestic work werden gekarakteriseerd door een individu-gebonden perspectief van child domestic workers, nog vaak dehumanisering van hun huispersoneel maar toch een zekere verhoging van respect en vertrouwen in hun onderlinge relatie. Er is dus nog een zekere weg af te leggen opdat child domestic work niet langer als een oplossing voor armoede wordt beschouwd, in het bereiken van degelijke werkomstandigheden en in het responsabiliseren van werkgevers zodat hun child domestic workers een kans op een kindertijd krijgen.

Onder de bevraagde domestic workers in het onderzoek heerste een gevoel van solidariteit en 'empowerment', maar bleef ook nog een zekere ontevredenheid te onderkennen met betrekking tot een eerlijk loon. Onder de child domestic workers die deelnamen aan een focusgroep hing vooral een gevoel van frustratie over het verlies van een kindertijd maar ook solidariteit en hoop voor de toekomst. Onder een aantal ouders van child domestic workers in de rurale regio's begint er een besef te groeien dat hun kinderen niet beter af zijn als dienstmeisje. Ze beginnen zich te organiseren om hun dochters terug te halen. De meeste geloven echter nog de mythes over een betere toekomst voor hun kind als dienstmeisje.

In de media bestaat er een zekere interesse in kinderarbeid, maar child domestic work wordt nog niet verslaan als zodanig. Problemen om media-interesse te genereren komen voort uit het feit dat domestic work een deel van het alledaagse leven vormt en de lage maatschappelijke status van domestic workers. Gevallen van misbruik, slechte werkomstandigheden en de omvang van het probleem bevatten echter wel het potentieel om nieuwswaardig te worden. Daadwerkelijke media-interesse werd wel gecreëerd door het lanceren van een postercampagne door de *National Domestic Workers Movement*. De respons hierop bestond onder andere uit artikels in nieuwsbladen en magazines.

Op beleidsniveau kon er ook een zekere verhoging van bewustzijn met betrekking tot de problematiek van child domestic work worden vastgesteld. Zo is er bijvoorbeeld vooruitgang met betrekking tot de *Unorganized Sector Workers Bill* en heeft de centrale overheid een resolutie uitgevaardigd die alle overheidsfunctionarissen verbiedt om kinderen als huispersoneel tewerk te stellen.

De verwachting dat men een evolutie kan zien in de mythes die child domestic work omringen moet bijgevolg bijgesteld worden. De bevindingen suggereren immers enigszins dat men in Mumbai en India de geschiktheid van domestic work voor kinderen in vraag begint te stellen. Hoewel het geen populair onderwerp voor discussie is, bestaat er toch een bredere erkenning voor het probleem en een zekere bereidheid om de standpunten met betrekking tot child domestic work te herzien. De kwalitatieve data hebben aangetoond dat wanneer het onderwerp besproken werd en veronderstellingen uitgedaagd werden, respondenten een dieper inzicht in de problematiek ontwikkelden en bereid waren hun eigen percepties en die van anderen te herevalueren. Er bestaat dus wel een zekere ontvankelijkheid voor verandering, maaër het merendeel van de denkbeelden met betrekking tot child domestic work blijft nog grotendeels onveranderd. De opinies reflecteren een gebrek aan empathie en begrip van de realiteit met betrekking tot de situatie van child domestic workers.

De rol die de *National Domestic Workers Movement* speelt in het ontkrachten van deze mythes kan men duidelijk merken in de media-interesse ontstaan als gevolg van de postercampagne en de acties die een aantal ouders beginnen ondernemen door de sensibiliseringscampagnes in de dorpen. De invloed van de *National Domestic Workers Movement* op de bestaande percepties is echter meestal veel moeilijker vast te stellen met zekerheid.

Algemeen besluit

In de inleiding van deze eindverhandeling stelden we ons, naar aanleiding van een nieuw ILO rapport over kinderarbeid, de vraag of en hoe de *National Domestic Workers Movement* een rol speelt de afname van kinderarbeid in Azië, meer specifiek met betrekking tot child domestic work in India. Met deze eindverhandeling wensten we meer bepaald inzicht te verwerven in de heersende percepties met betrekking tot child domestic workers in de Indische maatschappij en de invloed van de *National Domestic Workers Movement* hierop. Aan de hand van de contextuele gegevens met betrekking tot child domestic work en de mythes rond child domestic work kon deze onderzoeksvraag - “Wat zijn de bestaande percepties rond child domestic work in India en wat is de invloed van de National Domestic Workers Movement hierop?” - verder uitgeklaard worden. De algemene onderzoeksvraag werd opgesplitst in drie nader gespecificeerde onderzoeksvragen, met name: “Hoe is de *National Domestic Workers Movement* georganiseerd?”, “In welke mate wordt nog vastgehouden aan de mythes rond child domestic work in de huidige Indische maatschappij?” en “Welke rol speelt de *National Domestic Workers Movement* in het ontkrachten van deze mythes?”.

Om deze onderzoeksvragen te kunnen beantwoorden werd tijdens de maand augustus 2005 een kleinschalig onderzoek uitgevoerd in Mumbai, India, met de medewerking van de *National Domestic Workers Movement*. De operationalisering van het onderzoek bestond uit het afnemen van een aantal kwalitatieve diepte-interviews en het organiseren van focusgroepen met relevante *stakeholders* bij de problematiek van child domestic work, evenals documentenonderzoek en kwantitatieve vragenlijsten. De data van de vragenlijsten werden echter enkel gebruikt ter ondersteuning van de verkregen kwalitatieve data uit de interviews en focusgroepen. De verworven data werden geanalyseerd volgens de methode van de kwalitatieve inhoudsanalyse. Binnen de kwalitatieve inhoudsanalyse volgden we het model van Krippendorff. De antwoorden op de drie onderzoeksvragen komen hieronder beknopt aan bod. Daarna zal een zekere nuancering op de onderzoeksresultaten worden gegeven.

Ten eerste stelden we ons de vraag hoe de *National Domestic Workers Movement* georganiseerd is. De mythes die child domestic work omringen en de structurele isolatie waarin vele (child) domestic workers werken weerhoudt volgens

Smith domestic workers ervan zichzelf te organiseren voor betere werk- en leefomstandigheden. Hij benoemt huishoudelijk werk als “an occupational oddity that defies organization”. NGO’s zoals de *National Domestic Workers Movement* ontwrichten echter deze stelling, deze NGO slaagt er immers wel in huispersoneel te mobiliseren. De *National Domestic Workers Movement* werd uiteengezet tegen de achtergrond van een uitgebreide *resource mobilization* theorie. Deze theorie, die geassocieerd wordt met Mayer Zald en John McCarthy, benadrukt niet de middelen zelf van een organisatie of hoe deze gebruikt worden maar eerder hoe ze worden verworven en georganiseerd. De *resource mobilization* theorie kent echter ook zijn beperkingen, zo wordt bijvoorbeeld de maatschappelijke context waarin een beweging zich bevindt niet mee opgenomen in de analyse. Dit werd in ons onderzoek wel gedaan en dus werd er een enigszins genuanceerde *resource mobilization* theorie toegepast op de *National Domestic Workers Movement*. De elementen die hierbij besproken werden waren het ontstaan en de ontwikkeling van de beweging, de maatschappelijke omgeving, de organisatie van middelen om de doelstellingen van de beweging te bereiken, de ideologie van de beweging en de leden van de beweging.

De *National Domestic Workers Movement* werd in 1985 opgericht in Mumbai, India, door onder meer de Belgische missiezuster Jeanne Devos. De NGO heeft zich kunnen ontwikkelen dankzij coöperatie van onder andere de Katholieke Kerk van India en Broederlijk Delen, maar evenzeer dankzij het uitblijven van collectieve actie tegen hen, bijvoorbeeld door werkgevers van dienstmeisjes. De relatief ongeïntegreerde natuur van de Indische samenleving leidde tot aanzienlijke verscheidenheid van lokale initiatieven. Het zijn dus voornamelijk kleine acties die de dynamiek van de *National Domestic Workers Movement* weergeven. De *National Domestic Workers Movement* heeft vier categorieën van doelstellingen: het verhogen van de zichtbaarheid van huispersoneel, empowerment van het huispersoneel en advocacy en netwerking ten voordele van het huispersoneel. Hiervoor wordt er actie ondernomen op verschillende niveaus door verschillende belanghebbenden en naar verschillende belanghebbenden toe. In dit proces kan men tien verschillende groepen van actoren identificeren: het huispersoneel zelf en hun familie of leefgemeenschap, NGO’s zoals de *National Domestic Workers Movement*, het eigen en het internationaal publiek, mensenhandelaars, de media, de officiële instanties, academici en de (potentiële) werkgevers.

Om haar doelstellingen te bereiken heeft een organisatie nood aan entrepreneurs. Binnen de *National Domestic Workers Movement* zijn dit onder andere zuster Jeanne Devos – Nationaal Coördinator - en Felix D'Souza – voorzitter van de trust. Net als haar leiders zijn de leden van de *National Domestic Workers Movement* niet enkel betrokken op puur instrumentele basis. Binnen de *National Domestic Workers Movement* wordt gewerkt met zelf-hulpgroepen waardoor er een verregaande betrokkenheid van de leden ontstaat. Vele ervan worden opgeleid tot leiders, enkel op lokaal vlak of nationaal. Hun verbondenheid met de beweging wordt nog eens versterkt door het betalen van een jaarlijkse, symbolische, som lidgeld. De samenhang van de beweging wordt verder versterkt door het jaarlijks bijeenkomen van een Nationaal Comité en af en toe regionale bijeenkomsten.

Bij de leden kan men onderscheid maken tussen de drie bronnen voor het mobiliseren van middelen. Het beneficiary constituency van de *National Domestic Workers Movement* bestaat uit de betalende leden ervan en de leiders van de zelf-hulpgroepen. De meeste daarvan zijn *dalits* en *tribals* afkomstig uit het armere noorden. Tot het conscience constituency behoren onder andere de zusters en paters die betrokken zijn bij de werking van de beweging en de particulieren die schenkingen doen. De nonconstituency institutions waarop de *National Domestic Workers Movement* kan steunen zijn de Katholieke Kerk van India en die overheden die wetten hebben uitgevaardigd met betrekking tot huishoudelijk werk.

Uit de gemaakte analyse blijkt dat de *National Domestic Workers Movement* er wel degelijk in slaagt huispersoneel te mobiliseren, al moet opgemerkt worden dat dit minder het geval is bij child domestic workers vanwege het probleem van bereikbaarheid van de *live-in* child domestic workers. De totale demografische betekenis van de *National Domestic Workers Movement* is ook bijzonder moeilijk waar te nemen, hoofdzakelijk vanwege de 'verborgen' aard van huishoudelijk werk, maar een goede organisatie en een zekere concentratie van leden in de steden maakt de *National Domestic Workers Movement* toch een zekere kracht in de Indische maatschappij.

Ten tweede werd de vraag in welke mate nog wordt vastgehouden aan de mythes rond child domestic work in de huidige Indische maatschappij beantwoord. Dit is onder andere van belang voor potentiële dienstmeisjes omdat de beslissing van een migrant-in-spe om te vertrekken sterk afhangt van de perceptie van de push- en pull-factoren. Er werd een beeld geschetst van de percepties van (potentiële)

werkgevers, domestic workers en child domestic workers, de ouders van child domestic workers, de media en de politiek.

Met betrekking tot de volwassen dienstmeisjes konden er significante veranderingen worden vastgesteld bij deze die in contact staan met de *National Domestic Workers Movement*: enkele domestic workers rapporteren zich gelukkiger te voelen door de zelf-hulpgroepen omdat ze een groter bewustzijn van hun rechten hebben en een gezamenlijke stem hebben gecreëerd waarmee ze het gedrag van hun werkgevers kunnen uitdagen. In het geval van child domestic workers blijken de percepties over het algemeen grotendeels onveranderd, het zichtbaarheidprobleem is hierin cruciaal.

Op niveau van de werkgevers, de media, de politieke arena en de ouders merkten we reeds kleine veranderingen in bepaalde percepties, maar de meeste bleven onveranderd. De verwachting dat we een positieve evolutie zouden kunnen vaststellen met betrekking tot het aanhangen van de mythes die child domestic work omringen kon dus niet over de ganse lijn worden waargenomen. In het algemeen bestaat er wel een zekere ontvankelijkheid voor verandering, maaër het merendeel van de denkbeelden met betrekking tot child domestic work blijft nog grotendeels onveranderd. De opinies reflecteerden een gebrek aan empathie en begrip van de realiteit met betrekking tot de situatie van child domestic workers, of zoals Sukumar Menon van Mudra Communications het uitdrukte: “People are comfortably numb, conveniently look aside (...) The difference is either you look through your [child] domestic worker, or you look at them.”¹⁸²

Ten derde zochten we een antwoord op de vraag welke rol de *National Domestic Workers Movement* speelt in het ontkrachten van de mythes rond child domestic work. Deze rol kan men duidelijk bemerken in de reacties van de dienstmeisjes over het contact met de beweging via de zelf-hulpgroepen. Onder de bevraagde domestic workers in het onderzoek heerste een gevoel van solidariteit en empowerment, maar er bleef ook nog een zekere ontevredenheid te onderkennen met betrekking tot een eerlijk loon. Bij child domestic workers die in contact staan met de *National Domestic Workers Movement* kon een gelijkaardig gevoel van solidariteit worden vastgesteld maar was de werkelijke vooruitgang veel kleiner. De kinderen die deelnamen aan de focusgroepen ervoeren nog wel steeds gevoelens van

---

¹⁸² S. MENON, in interview met auteur, Mumbai – India, 19 augustus 2005.

verveling met betrekking tot hun werksituatie en er hing een gevoel van frustratie over het verlies van hun kindertijd, maar ze hadden ook gevoelens van hoop met betrekking tot hun toekomst dankzij de beroepsopleidingen die tot hun beschikking worden gesteld door de *National Domestic Workers Movement*. De rol van de *National Domestic Workers Movement* blijkt ook uit de media-interesse ontstaan als gevolg van de postercampagne en de acties die een aantal ouders beginnen te ondernemen door de sensibiliseringscampagnes in de dorpen. De meeste ouders geloven echter nog steeds in de mythes over een betere toekomst voor hun kind als dienstmeisje.

In verband met dit onderzoek moeten er echter wel een aantal opmerkingen gemaakt worden. Ten eerste kent, zoals elk onderzoek, ook dit onderzoek haar beperkingen: hier speelde vooral de tijdslimiet een rol, die nog eens onder druk gezet werd door de overstromingen in Mumbai, evenals de taalbarrière. In het onderzoek werd gekozen voor de kwalitatieve onderzoeksmethode vanwege de flexibiliteit die het toelaat en het voordeel van de singulariteit van bepaalde data, al waren we ons wel bewust van het gevaar van subjectiviteit die deze methode inhoudt. Net als in elk ander kwalitatief onderzoek stellen we dan ook een vraagteken bij de mate van representativiteit van het gedane onderzoek. Op de vraag hoe geldig de gevolgtrekkingen zijn blijven we dus het antwoord schuldig.

Ook kan er een zekere dualiteit worden vastgesteld in de *National Domestic Workers Movement*. Ze kent immers enerzijds een enigszins hiërarchische structuur en voert georganiseerde actie om de doelstellingen van domestic workers vorm te geven, maar anderzijds is het ook een dynamische, open omgeving waarin mensen hun eigen niveau van betrokkenheid kunnen kiezen. De vraag kan dus gesteld worden of de *National Domestic Workers Movement* nu een beweging of een organisatie is? Ze noemt zichzelf immers een beweging, maar functioneert als een NGO. Deze dualiteit was ook te merken in de bespreking van de *National Domestic Workers Movement* waar de termen beweging en organisatie door elkaar gebruikt werden.

Tenslotte is de betrokkenheid van de *National Domestic Workers Movement* bij de bestaande percepties moeilijk met zekerheid vast te stellen. Er konden wel een aantal evoluties worden vastgesteld in de percepties rond child domestic work, maar we beschikten niet over een methodologisch instrument om de bijdrage van de *National Domestic Workers Movement* hierin vast te stellen. Men

kan zich dus afvragen of de veranderingen die vastgesteld kunnen worden enkel veroorzaakt worden door de *National Domestic Workers Movement* of misschien deel uitmaken van een bredere sociale verandering bijvoorbeeld veroorzaakt door de alfabetisering van India of door de transnationale netwerkbeweging voor de afschaffing van kinderarbeid waarvan de organisatie deel uitmaakt.

Algemeen kan er dus besloten worden dat verder onderzoek nodig is om zowel de representativiteit van de bestaande percepties rond child domestic work te verhogen als veranderingen in deze percepties met zekerheid terug te brengen op de *National Domestic Workers Movement*.

Referenties

Publicaties

- ARUNODHAYA CENTRE FOR STREET AND WORKING CHILDREN, *State level consultation on child domestic workers: A study on children in domestic work in Chennai*, Chennai, Arunodhaya centre for street and working children, 1999, 24 p.
- BERELSON, B. en LAZARSELD, P., *The Analysis of Communication Content*, New York, Columbia University Press, 1948, 178 p.
- BERELSON, B., *Content Analysis in Communication Research*, New York, Free Press, 1952, 220 p.
- BILLIET, J., *Ondanks beperkt zicht. Studies over waarden, ontzuiling en politieke veranderingen in Vlaanderen*, Brussel/Leuven, VUB-press/Sociologisch onderzoeksinstituut, 1993, 203 p.
- BILLIET, J. en CARTON, A., “Dataverzameling: gestandaardiseerde interviews en zelf-in-te-vullen vragenlijsten” in BILLIET, J. en WAEGE, H. (eds.), *Een samenleving onderzocht: Methoden en technieken van sociaal wetenschappelijk onderzoek*, Antwerpen, De Boeck, 2001, 285-314.
- BLACK, M., *A handbook on advocacy: Child domestic workers: Finding a voice*, Londen, Anti-Slavery International, 2002, 77 p.
- CHEW, L., *Programme Consultation Meeting on the Protection of Domestic Workers Against the Threat of Forced Labour and Trafficking. Discussion Paper*, Londen:, Anti-Slavery International, 2003, 44 p.
- COHEN, J.L. en ARATO, A., *Civil Society and Political Theory*, Londen, MIT Press, 1992, 800 p.
- CRAMBE, B. en HWAEGE, H., “Kwalitatief onderzoek en dataverzameling door open interviews” in BILLIET, J. en WAEGE, H. (eds.), *Een samenleving onderzocht: Methoden en technieken van sociaal wetenschappelijk onderzoek*, Antwerpen, De Boeck, 2001, 315-342.
- DEVELTERE, P., *Co-operation and development with special reference to the experience of the Commonwealth Carribean*, Leuven, Acco, 1994, 241 p.

- DEVELTERE, P., “Draagvlak: voorwaarde voor duurzame ontwikkeling” in DEVELTERE, P. (ed.), *Het draagvlak voor duurzame ontwikkeling: wat het is en zou kunnen zijn*, Antwerpen, De Boeck, 2003, 9-21.
- DEVELTERE, P., *The movement for the abolition of child labour: example of a transnational network movement - Working Paper n°3*, Leuven, Leuven Interdisciplinary Research Group on International Agreements and Development, 2003, 15 p.
- D’CUNHA, J., “Politics of Housework” in *Houseworkers*, Mumbai, National Domestic Workers Movement, 10-23.
- EHRENREICH, B., “Introduction”, in EHRENREICH, B. en HOCHSCHILD, A., *Global Woman: Nannies, Maids and Sex Workers in the New Economy*, New York, Henry Holt, 2002, 328 p.
- FIREMAN, B. en GAMSON, W.H., “Utilitarian logic in the resource mobilization perspective” in ZALD, M. en McCARTHY, J. (eds.), *The dynamics of social movements*, Cambridge, Winthrop Publishers, 1979, 8-45.
- FLOOD, G.D., *The Blackwell Companion to Hinduism*, Oxford, Blackwell Oxford, 2002, 599 p.
- FREEMAN, J., “Resource Mobilization and Strategy: A model for analyzing social movement organization actions” in ZALD, M., en McCARTHY, J. (eds.), *The dynamics of social movements*, Cambridge, Winthrop Publishers, 1979, 167-189.
- FRIJLINK, C., *Slavery to freedom: Change for domestic workers through the National Domestic Workers’ Movement in India*, Mumbai, National Domestic Workers Movement, 2006, 22 p.
- GOVERNMENT OF INDIA – MINISTRY OF LABOUR, “Children and Work” in *Annual Report 2004-2005*, India, 2005, 231p.
- HAZRA, A.K., *Child Domestic Work: A violation of Human Rights: Issues, causes and consequences in West Bengal*, New Delhi, Save The Children UK-India, 2005, 47 p.
- HÜTTNER, H., RENCKSTORF, K. en WESTER, F., *Onderzoekstypen in de communicatiewetenschap*, Houten, Bohn Stafleu Van Loghum, 1995, 695 p.
- INTERNATIONAL LABOUR OFFICE, *Organizing for Social Justice. Report I (B), International Labour Conference 92 nd Session*, Genève, International Labour Organisation, 2004, 43.

- INTERNATIONAL LABOUR ORGANISATION, *Eliminating the Worst Forms of Child Labour: an Integrated and Time-bound Approach*, Genève, International Labour Organisation, 2001, 77 p.
- INTERNATIONAL LABOUR ORGANISATION, *The end of child labour: Within reach*, Genève, International Labour Organisation, 2006, 90 p.
- JAMESON, K., *Child's Play: Common Myths About Children in Domestic Work*, Mumbai, National Domestic Workers Movement, 2005, 14 p.
- JAMESON, K. en D'HOOGE, K., *Changing Attitudes and Perceptions of Child Domestic Workers: Report based on Qualitative and Quantitative Research in Mumbai*, Mumbai, National Domestic Workers Movement, 2005, 32 p.
- KAUFMAN, M., en ALFONSO, H.D., *Community Power and Grassroots Democracy: The Transformation of Social Life*, Canada, International Development Research Centre (IDRC), 1997, 300 p.
- KRAMER, S.A., SPEHAR, A-L, en SUONPERA, R., *Rediscovered Treasures*, Ganesh Offset, 2005, 74p.
- KRIPPENDORFF, K., *Content Analysis: an Introduction to its Methodology*, Beverly Hills, Sage Productions, 1980, 191 p.
- MARY, A., *Bombay Houseworkers Solidarity: Annual report for the year 2003 – 2004*, Mumbai, Bombay Houseworkers Solidarity, 2005, 14 p.
- NARAYANAN, V., "The Hindu Tradition" in OXTOBY, W.G. (ed.), *World Religions: Eastern Traditions*, Toronto, Oxford University Press, 2002, 13-125.
- NATIONAL DOMESTIC WORKERS MOVEMENT, *Child Domestic Workers: Unheard, Unseen, Unreached*, Ganesh Offset, 2001, 58 p.
- POLLITT, E. en GORMAN, K.S., "Nutritional deficiencies as developmental risk factors" in NELSON, C.A., *Threats to optimal development: Integrating biological, psychological, and social risk factors*, Hillsdale Erlbaum, 1994, 121-144.
- REICHARDT, C.S., en COOK, T.D., "Beyond qualitative versus quantitative methods" in COOK, T.D., en REICHARDT, C.S. (eds.), *Qualitative and quantitative methods in evaluation research*, Londen, Sage Publications, 1979, 7-32.

- SAVE THE CHILDREN, *Child Domestic Work: A violation of Human Rights, Inhuman lives situations analysis of Child Domestic Workers in Mumbai & Jharkhand*, New Delhi, Save The Children UK-India, 2005, 46 p.
- SMITH, P. en MOMEN, M., “The Bábí Movement: A Resource Mobilization Perspective” in SMITH, P. (ed.), *In Iran: Studies in Bábí and Bahá'í History*, vol. 3, Los Angeles, Kalimat Press, 1986, 33-93.
- SOCIAL ALERT, *Invisible Servitude: An in-depth study of domestic workers in the world*, Brussel, Social Alert, 2000, 53 p.
- VAN DIJK, T., *News as Discourse*, New Jersey, LEA, 1988, 200 p.
- WAEGE, H., “Het onderzoeksplan” in BILLIET, J. en WAEGE, H. (eds.), *Een samenleving onderzocht: Methoden en technieken van sociaal wetenschappelijk onderzoek*, 2001, Antwerpen, De Boeck, 65-86.
- WESTER, F., “Inhoudanalyse” in ALBINSKI, M. (ed.), *Onderzoekstypen in de sociologie*, Assen, Van Gorcum, 1981, 159-172.
- WESTER, F. en MASO, I., “Het analyseproces in kwalitatief onderzoek” in WESTER, F. en MASO, I., *Moeilijkheden en Mogelijkheden: het omgaan met problemen in de praktijk van de kwalitatieve analyse*, Amsterdam, SISWO, 1991, 125 p.
- ZALD, M. en McCARTHY, J., *Social movements in an organizational society : collected essays*, New Jersey, Transaction Books , 1987, 435 p.

Artikels

- ADRIAEN, D. en D'EXELLE, K., “Zuster Jeanne Devos krijgt eredoktoraat van KULeuven” in *Veto*, 26, (2000), 19, p. 8.
- ALLY, S., “Caring about Care Workers: Organising in the Female Shadow of Globalisation” in *Advocacy Internet*, 6, (2005), 3, pp. 38-43.
- BLACK, M., “Caged birds, Silent song” in *New Internationalist*, (1997), 292, pp. 15-17.
- CHILD WORKERS IN ASIA, “Making the invisible visible: Advocacy for child domestic workers” in *CWA Newsletter*, 20, (2004), 1/2, p. 1.
- DORIGO, G. en TOBLER, W., “Push-pull migration laws” in *Annals of the Association of American Geographers*, 73, (1983), 1, pp. 1-17.

- GAITSKELL, D.J., KIMBLE, M., MACONACHIE, M. en UNTERHALTER, E.,
 “Class, Race, and Gender: Domestic Workers in South Africa ” in *Review of African Political Economy*, 4, (1983), 27/28, pp. 86-106.
- HONDAGNEU-SOTELO, P. en RIEGOS, C., “Sin Organización, No Hay Solución: Latina Domestic Workers and Non-traditional Labor Organizing” in *Latino Studies Journal*, (1997), 8, pp. 54-81.
- HOOGHE, M., “Een bewegend doelwit: De sociologische en historische studie van (nieuwe) sociale bewegingen in Vlaanderen” in *Belgisch Tijdschrift voor Nieuwste Geschiedenis*, 34, (2004), 3, pp. 331-357.
- MASO, I., “Het veranderen van de probleemstelling” in *Kennis en Methoden*, 6, (1982), pp. 157-166.
- MEYVIS, L., “Eredoctores Jeanne Devos: Kinderslavernij bestaat” in *de Campuskrant*, 11, (2000), 3, p. 6.
- NAIR, S., “Nothing Child-Like About It” in *Financial Times*, 14.08.2005, 2.
- OONK, G., “Kinderarbeid is eerder oorzaak dan een gevolg van armoede” in *NRC Handelsblad*, 18.04.1996, p. 6.
- PERRY, B.K., “Childhood Experience and the Expression of Genetic Potential: What Childhood Neglect Tells Us About Nature and Nurture” in *Brain and Mind*, 3, (2002), 1, pp. 79-100.
- RUBIN, Z., “Disclosing oneself to a stranger: reciprocity and its limits” in *Journal of Experimental Social Psychology*, 11, (1975), 3, pp. 233–260.
- SMITH, P.R., “Organizing the Unorganizable: Private Paid Household Workers and Approaches to Employee Representation” in *North Carolina Law Review*, 79, (2000), 1, pp. 45-110.
- TEICHER, M.D., “Wounds that time won't heal: The neurobiology of child abuse” in *Cerebrum: The Dana Forum on brain science*, 2, (2000), 4, pp. 50-67.
- VAN AELST, P. en WALGRAVE, S., “Nieuwe spelers op het middenveld” in *Blad Bestuurskunde*, 10, (2001), 1, pp. 28-37.
- VAN HEDDEGEM, P., “Zuster Jeanne Devos leidt vakbond in India. Huispersoneel behandeld als een hond” in *Ons Recht*, 108, (2004), 3, p. 16.
- VANDERSTRAETEN, M., “Portret van Jeanne Devos” in *De Morgen*, 01.10.2005, 30-31.

ZALD, M. en McCARTHY, J., "Resource Mobilization and Social Movements: A Partial Theory" in *American Journal of Sociology*, 82, (1977), 6, pp. 1212-1241.

Archiefmateriaal

X, *Report NDWM coordinators' meeting*, 12-13.08.2004, Archief National Domestic Workers Movement Mumbai.

DEVOS, J., *Request support from Broederlijk Delen for further development and strengthening of NDWM-India*, 27.05.2003, Archief National Domestic Workers Movement Mumbai.

DEVOS, J., *Thesis NDWM*, 03.04.2006 (Email).

Eindverhandelingen

BAEKE, G., *Huispersoneel: moderne slavernij?: de positie van Zuster Jeanne Devos' National Domestic Workers' Movement ter discussie*, Leuven, Katholieke Universiteit Leuven, 2004-2005, 116 p. (Diss. Lic.).

Internetbronnen

ARTSEN ZONDER GRENZEN, *AZG biedt hulp na zware overstromingen in Bombay*, 05.08.05. (08.03.06, AZG: http://www.azg.be/nl/terrein/landen/azie/india_news_10.shtml).

BASIX, *Jharkhand Livelihood Enhancement Action Platform*, 2005. (22.03.2006, BASIX: <http://www.basixindia.com/jkleap.asp>).

BROEDERLIJK DELEN, *Financieel verslag: cijfers en projecten 2004*, 2004. (21.03.2006, Broederlijk Delen: http://www.broederlijkdelen.be/MimeObjects/SharedContento/1000037/jaarslag_04_1013388.pdf)

- DEMIN, K., *Laudatio voor zuster Jeanne Devos*, Leuven, 2000. (22.02.2006, KULeuven: <http://www.kuleuven.ac.be/patroonsfeest/2000/eredoctores/devos.htm>).
- DEVOS, J., *Kinderen in Huisarbeid. Is dit de 21ste eeuw in India?* (15.03.06, Vlamingen in de wereld: http://www.viw.be/jeanne_devos.html).
- GOVERNMENT OF INDIA – MINISTRY OF LABOUR, *National Child Labour Project* (03.03.2006, <http://labour.nic.in/cwl/ChildLabour.htm>).
- INTERNATIONAL LABOUR ORGANISATION, *C138 Minimum Age Convention*, Genève, 1973. (26.08.2005, International Labour Organisation: http://www.ilo.org/public/english/employment/skills/recomm/instr/c_138.htm).
- INTERNATIONAL LABOUR ORGANISATION, *International Standard Classification of Occupations: 9131 Domestic Helpers and Cleaners*, Genève, 1988. (20.04.2006, International Labour Organisation: <http://www.ilo.org/public/english/bureau/stat/isco/isco88/9131.htm>).
- INTERNATIONAL LABOUR ORGANISATION, *Homework Convention C177*, Genève, 1996. (20.04.2006, International Labour Organisation: <http://www.ilo.org/ilolex/cgi-lex/convde.pl?C177>).
- INTERNATIONAL LABOUR ORGANISATION, *C182 Worst Forms of Child Labour Convention*, Genève, 1999. (26.08.2005, International Labour Organisation: <http://www.ilo.org/public/english/standards/ipec/ratification/convention/text.htm>).
- INTERNATIONAL LABOUR ORGANISATION, *Press Release ILO/06/15: New ILO Report shows marked decline in child labour worldwide*, 04.05.2006. (05.05.2006, ILO: <http://www.ilo.org/public/english/bureau/inf/pr/2006/15.htm>).
- JOSHI, D., *Indian Ad Agencies Wake Up to Child Exploitation*, Mumbai, 16.08.2005. (30.04.2006, Agencyfaqs: <http://www.agencyfaqs.com/news/stories/2005/08/16/12321.html>).
- MARIA, A.S.S., *Study on the Legal Protection of Child Domestic Workers in the Asia Pacific*, 2002, 210 p. (14.03.2006, ILO-IPEC: http://www.ilo.org/public/english/standards/ipec/publ/childdomestic/study_child.pdf).

- REDDY, N., *A meaningful commission*, 2003. (21.03.2006, India Together: <http://www.indiatogether.org/2003/jul/chi-ncc.htm>).
- VERENIGDE NATIES, *Convention on the Rights of the Child*, Genève, 1989. (26.08.2005, VN: <http://www.unhchr.ch/html/menu3/b/k2crc.htm>).
- WIKIPEDIA, *Talen van India*, 19.02.06 (10.03.06, Wikipedia: http://nl.wikipedia.org/wiki/Talen_van_India).

Interviews

- X, in focusgroep met auteur, Mumbai – India, 24 augustus 2005.
- ANUJA, in interview met auteur, Mumbai – India, 18 augustus 2005.
- DEVOS, J., in interview met auteur, Mumbai – India, 10 augustus 2005.
- D'SOUZA, F., in interview met auteur, Mumbai – India, 25 augustus 2005.
- JAYANTI, in interview met auteur, Mumbai – India, 23 augustus 2005.
- MENON, S., in interview met auteur, Mumbai – India, 19 augustus 2005.
- MIKE, in interview met auteur, Mumbai – India, 28 augustus 2005.
- PRIYA, in interview met auteur, Mumbai – India, 24 augustus 2005.
- RESHMA, in focusgroep met auteur, Mumbai – India, 24 augustus 2005.
- SANDHIYA, in interview met auteur, Mumbai-India, 31 augustus 2005.
- WARSHA, in focusgroep met auteur, Mumbai – India, 24 augustus 2005.

Bijlage 1. Profiel van deelnemers interviews en focusgroepen

Interviews:

Felix D'Souza	voorzitter van de trust (NDWWT)
Jayanti	groepsanimator NDWM en zelf DW
Jeanne Devos (2x)	nationaal coördinator NDWM
Sandhiya	voormalig CDW, nog steeds werkzaam als DW
Sukumar Menon	Mudra Communications
Mike	mannelijke student, 20
Anuja	vrouwelijke studente, 21
Priya	journaliste, 24, Times Now TV Channel
X	voormalig CDW, nog steeds werkzaam als DW
X	voormalig CDW, nog steeds werkzaam als DW

Focusgroep 1:

Verkennd gesprek met de CDW-zelf-hulpgroep in Andheri, Mumbai.

Aanwezig: 16 child domestic workers, waarvan één jongen van negen.

Focusgroep 2 (tekeningen):

Aruna	vrouwelijke CDW, 16
Basamba	vrouwelijke CDW, 17
Kavita	vrouwelijke CDW, 9
Mariama	vrouwelijke CDW, 15
Ningama	vrouwelijke CDW, nu 18
Reshma	vrouwelijke voormalige CDW, 16
Somu	vrouwelijke CDW, 15
Warsha	vrouwelijke CDW, 14
Yasmin	vrouwelijke CDW, 8
X	vrouwelijke CDW, 13

Bijlage 2. Discussiegidsen

Discussiegids diepte-interviews

To start: really open questions like ‘can children work?’ / ‘what types of work do children do?’ / ‘for each type, good or bad/benefits or drawbacks?’

Then split up the questions into three categories: knowledge, opinion/attitude and behavior/experiences

1.1.Knowledge

- a. What do you know about domestic workers? How big is the group of child domestic workers? What kind of CDWs exist?
- b. What activities are they involved in?
- c. Where/what kind of households?
- d. Are they rewarded? How (pay, food, accommodation...)?
- e. How is your perception about how they are treated? As a family member, lower status or the same? Sleeping arrangements? What do they eat? Where?
- f. Do any laws exist? What are they?
- g. What organisations help the CDWs? (if they don't know any from the top of their head, then give them a list to tick some)

1.2.Opinion

- a. How do you feel about children doing domestic work?
- b. Are there any benefits to child domestic work? If so, what are they (for child/employer/society)?
- c. Idem drawbacks?
- d. In your opinion, what is the minimum age that a child could start working?
- e. What do you think what would be the most ideal situation for children doing domestic work? Working conditions like rewards, hours, education, recreation... Do you think it happens like this? Do you think it's OK now or should something change? If you think something should change, what then?
- f. What do you think about the laws that exist? OK or should they change?
- g. What do you think of the work done by organizations assisting dom.w.
- h. Do you think the public opinion around CDWs has changed in the last 10/20 years? If so, how has it changed?

1.3.Behavior/experience

- a. Do you know any children that work as domestic workers? Or do you know anyone who employs them? Do you?
- b. How do you know/get them? What were their circumstances?
- c. If you (they) employ them, how do you (they) reward them?
- d. Why do you (they) need a domestic worker? What made you (they) decide to take a domestic worker?
- e. What do they do? How long do they work?
- f. How long have you been employing domestic workers? Have things changed and if so, how?

Discussiegids focusgroepen child domestic workers

Past, present and future exercise:

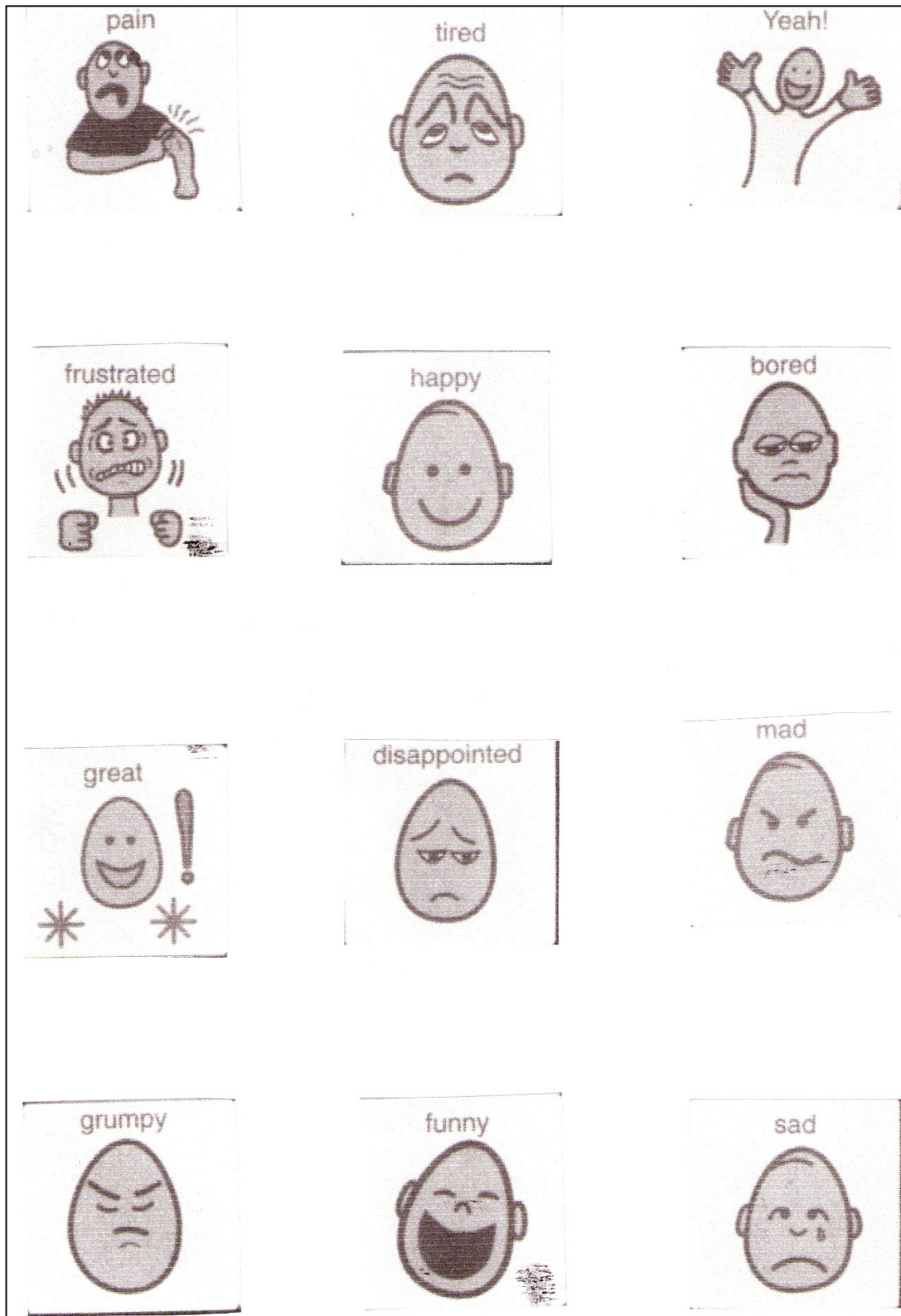
Children are given a set of picture with different types of facial expressions on them (i.e. happy face, sad face, angry face, laughing etc.)

They are asked to choose which of the pictures shows them at the following points:

- before they became a CDW?
- when they first starting working as a CDW?
- how they feel about it now?

Moderator to ask children to show their faces and discuss why they feel/felt this way as a group.

Bijlage 3. Tekeningen focusgroep

Bijlage 4. Vragenlijst

Thank you for agreeing to take part in this survey. All of your answers will be completely confidential and anonymous. We would therefore ask you to be honest when providing answers to these questions.

For each question, please tick the box that best represents your personal opinion

1. What is your Gender?

Male

Female

2. Which age group do you fall into?

18-25

25-35

35 -55

55 +

3. What is your religion/ ethnic group?

Hindu

Muslim

Jain

Christian

Other

4. In your opinion which of the following activities would you classify as 'child labour'?

Working in a factory

Working in a shop

Delivering goods

Domestic work

Caring for the sick or elderly

Other: ...

5. Of these activities, which do you think are acceptable for children (under 14)?
Tick all that apply

working in a factory

Working in a shop

Delivering goods

Domestic work

Caring for the sick or elderly

Other: ...

6. Of these activities which do you think are unacceptable for children (under 14)?
Tick all that apply

Working in a factory

Working in a shop

Delivering goods

Domestic work

Caring for the sick or elderly

Other: ...

7. Do you believe that children (under 14) should be stopped from engaging in the following types of activity?

Working in a factory: Yes   no

Delivering goods: Yes   no

Domestic work: Yes   no

Working in a Shop: Yes   no

Caring for the sick/ elderly   Yes   no

8. In your opinion what is the minimum age that children should be involved in domestic work?

Under 5   5   6   7

8   9   10   11

12   13   14   15

16   17   18

9. for the following statements please indicate if you strongly agree, agree, don't know, disagree or strongly disagree:

'Doing household work is not real work'

strongly agree   agree   don't know   disagree   strongly disagree

'Providing Child Domestic Workers with work and shelter is providing them with a new home'

strongly agree   agree   don't know   disagree   strongly disagree

‘Domestic work is suitable/appropriate for children’

strongly agree   agree   don’t know   disagree   strongly disagree

‘Domestic work provides children from poor backgrounds with the opportunity to improve their lives and the lives of their families’

strongly agree   agree   don’t know   disagree   strongly disagree

‘Domestic workers cannot be trusted’

strongly agree   agree   don’t know   disagree   strongly disagree

‘children under the age of 14 should not be involved in domestic work’

strongly agree   agree   don’t know   disagree   strongly disagree

‘Child Domestic Workers are lazy and ungrateful’

strongly agree   agree   don’t know   disagree   strongly disagree

‘Education is not necessary for Child Domestic Workers’

strongly agree   agree   don’t know   disagree   strongly disagree

‘Girls doing domestic work is preparing them to womanhood’

strongly agree   agree   don’t know   disagree   strongly disagree

10. Overall, how beneficial do you think domestic work is for children?

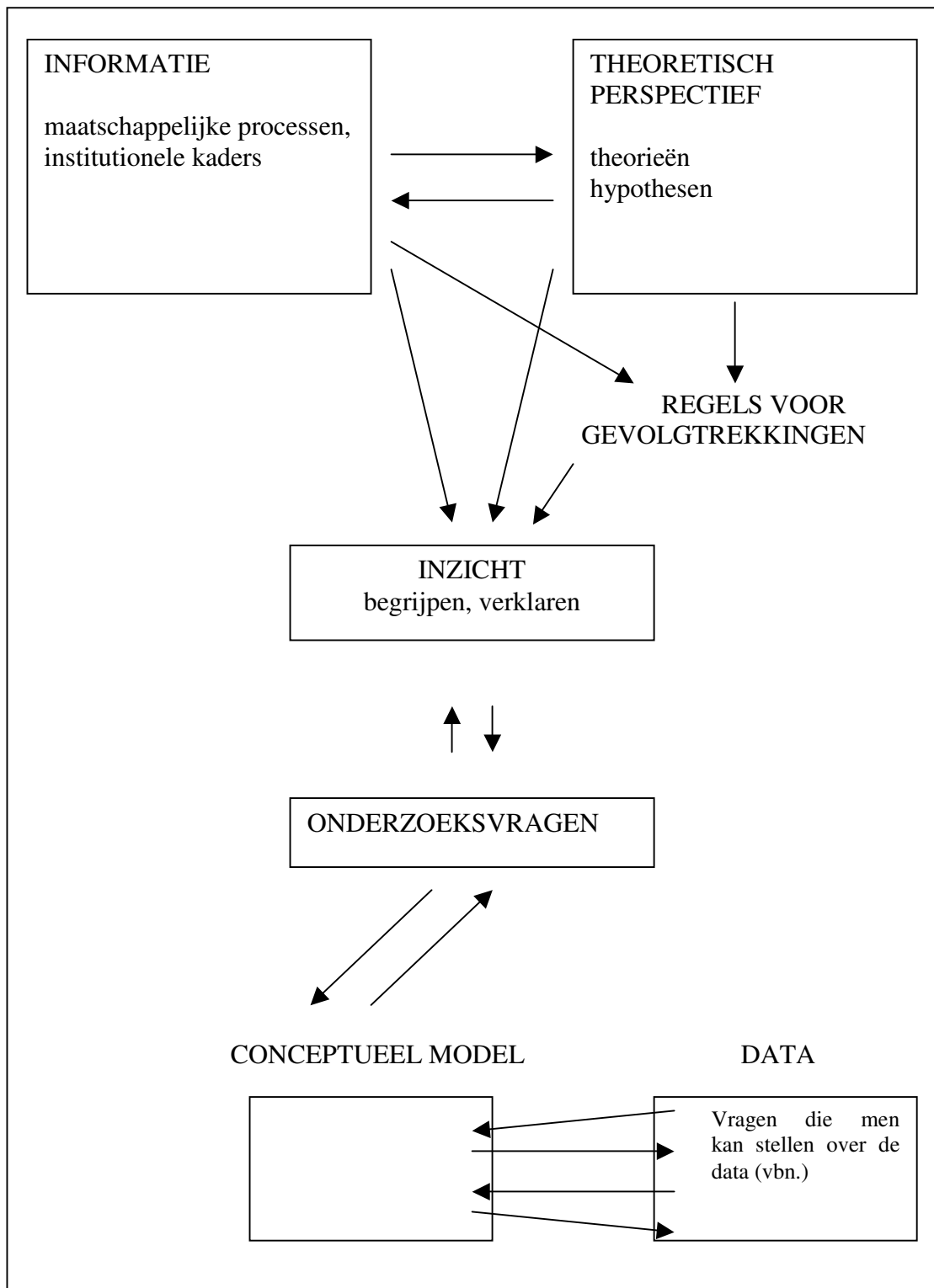
Very beneficial   beneficial   don't know   unbeneficial   very unbeneficial

11. How do you think the organisations that work with Child Domestic Workers do their job?

Very satisfactory   satisfactory   don't know   unsatisfactory   very unsatisfactory

Thank you for your answers

Bijlage 5. De Krippendorff-benadering van inhoudsanalyse

Bron: J. BILLIET, *Ondanks beperkt zicht. Studies over waarden, ontzuiling en politieke veranderingen in Vlaanderen*, Brussel: VUB-press/Leuven: sociologisch onderzoeksinstituut, 1993, 28.

Bijlage 6. Artikel ‘Indian ad agencies wake up to child exploitation’

Devina Joshi
agencyfaqs!
MUMBAI, August 16

People familiar with the best of international adverts would remember last year’s brilliant Saatchi & Saatchi advert, which showed an eight-year-old girl as a puppet controlled by a ventriloquist - her abuser. The girl/puppet is left powerless by her abuser; unable to make friends; pay attention at school; or speak to her mother about what is happening. The advert ended with a message: “Children who are victims of abuse don’t have their own voice: Be more careful alert and cautious.”

It’s likely that you haven’t seen such a hard-hitting TVC on child abuse, produced by an Indian agency. But that doesn’t mean that India is silent on this aspect; it’s just that Indian advertising on the ill-effects of child exploitation, which includes the whole gamut of crimes against children, is being silently handled through below-the-line activities.

Mudra, for example, has kick-started its ‘Child domestic work-awareness’ media campaign through billboards, after conducting intensive research involving 2,000 children engaged in domestic work. Sukumar Menon, associate creative director, Mudra, says, “The communication attempts to heighten the fact that child domestic workers most often do the kind of work that adults ought to do. The campaign idea, ‘domestic work isn’t child’s play’, is dramatised by replacing the home setting where they do their chores, with toy houses – complete with a kitchen set, bathroom set, bedroom set etc that typically children play with.” The agency has used bus shelters, bus panels and hoardings at prominent places, followed by a print campaign in select magazines.

The client, National Domestic Workers Movement (NDWM), seems to be happy with the response that the campaign has generated. Says Anjali Shukla, programme coordinator, NDWM, “We have got a good response for the campaign. We received a number of phone calls from people asking us about the issue. Some people even dropped in at our office. Around 50 people approached us and wanted to volunteer.”

Raj Kurup, regional creative director, Grey Worldwide, feels that ads aren’t the only medium to convey the message. “A lot still needs to be done for child rights,” he says. “We work with our client, Child Relief and You (CRY) to address the much larger picture of ‘child rights’. It’s not just about doing an ad or two, we also cover an entire range of below-the-line activities such as distributing flyers, brochures, badges and t-shirts. These apart, we also interact with village kids. After all, the message can be conveyed anywhere, not just through expensive means such as TV ads.”

Concurs Mukesh Anand, associate creative director, social rural division, RK Swamy/ BBDO, “The issue of child exploitation needs to be treated with interpersonal means, thereby influencing policy makers, legal authorities and parents of such kids, rather than going in for mass media.”

Leo Burnett is another agency that has taken an interest in this topic – albeit through the mass media. Says Russell Barrett, creative director, Leo Burnett, “Our social division, Leo Hope, works with an NGO, Prerana. We have made TVCs and press ads on child trafficking. The communication works on the insight that the girl child from a village is often lured with false promises to big cities, where she becomes a victim of child crimes.”

A creative professional, who declined to be identified, adds, “Mass media is certainly helpful for creating awareness. Ever since STAR Care, the division of STAR TV India that sponsors public service campaigns, has expressed an interest in airing these commercials for free, such issues will definitely come to light. Even if 20 people are made aware of the problem, that will be a huge step in the right direction. It’s the tip of the iceberg, but we’re getting there.”

Funding apparently is a problem for such adverts. Shukla from NDWM says, “As far as we are concerned, most ad agencies have not been very enthusiastic when funds were low.” In fact, there are a few NGO workers who feel that the issue of child exploitation has not been given its due importance by ad agencies. Pravin Patkar, founder chairperson, Prerana, emphatically says, “There is no doubt that child exploitation has not been given as much importance as other issues. This could probably be due to a lack of funds with NGOs, which work for children issues. Barring a few, the ad agencies have grossly neglected this issue.”

Anand of RK Swamy/ BBDO defends his turf. He says, “I think it depends on who wants to advertise these issues. The onus is not on ad agencies. I disagree that nothing has been done for child exploitation. We, along with our clients, the Indian government and UNICEF, have proactively done a lot against child trafficking; but it is more on the grass-root level rather than mass media, and therefore it has not been highlighted.”

Yogita Verma, general manager of communications, CRY, agrees. She says, “Although we fund our own communications, we’re lucky that we are given subsidised rates by the press and other media. Ad agencies also give us a discounted rate. In fact, agencies have been quite cooperative. After all, such work comes straight from the heart.”

Menon of Mudra remarks, “The inherent problem with this issue is that child domestic work doesn’t, under the law, qualify as child labour. So, all we can do is create awareness. More importantly, our campaign on child domestic work is probably the first time that such a cause is being talked about. I guess, it’ll take some time, effort, ground level activities and yes, media presence for the cause to effect.”

Anu Dixit, programme in charge, UNICEF, feels strongly about the plight of children. “I think people have not really addressed this issue as much as they should. Everyone knows child exploitation exists, but very few actually do something about it. Yes, this issue has been addressed less, in comparison to other public service issues.”

Jude Fernandes, president, Mudra feels that child exploitation hasn’t fully emerged out of the darkness as yet. He says, “There’s much more money in those NGOs

which handle issues such as AIDS. Major celebrities are involved in these campaigns. Even Polio has a lot of government funding. But child labour is considered a third world issue. There are NGOs working on it silently and their work is commendable. But since adequate funding is not obtained for child issues, they are not able to get the required exposure.”

© 2005 agencyfaqs